

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ НАН УКРАЇНИ (М. КИЇВ)
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
(М. ВІННИЦЯ, УКРАЇНА)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ
(УКРАЇНА)
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ “УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ-
МІЖНАРОДНИКІВ”
УНІВЕРСИТЕТ ЛІМОЖА (ФРАНЦІЯ)
БУДАПЕШТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІКИ
(УГОРЩИНА)
КАЗАХСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ ДОСЛІДНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (М. АЛМАТИ)
ГДАНСЬКА ВИЩА ШКОЛА (ПОЛЬЩА)
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ОСВІТНИЙ ІНСТИТУТ ЗАХІДНОЇ МАКЕДОНІЇ (М.
КОЗАНИ, ГРЕЦІЯ)
ВИЩА ШКОЛА ТУРИЗМУ І ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В ГДАНСЬКУ
(ПОЛЬЩА)
ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ І ПУБЛІЧНОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ (М. БРАТИСЛАВА, СЛОВАЧЧИНА)
ВИЩА ШКОЛА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА В ГДАНСЬКУ (ПОЛЬЩА)

**ГЛОБАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА АСИМЕТРИЧНІСТЬ СВІТОВОГО
ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
12 травня 2021 р.

УДК 005+339.9+351.88:353

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Науково-технічною радою Центральноукраїнського національного технічного університету (протокол №5 від «27» травня 2021 р.)

Упорядник: Миценко І.М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Центральноукраїнського національного технічного університету

Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем: матеріали науково-практичної інтернет-конференції (м. Кропивницький, 12 травня 2021 р.) / упоряд. І. М. Миценко. Кропивницький : ЦНТУ, 2021. 195 с.

Збірник включає тези наукових доповідей, присвячених дослідженню проблем асиметричного розвитку країн під впливом гібридних загроз сучасності, зміцнення міжнародної та національної безпеки в умовах глобальних трансформацій, удосконалення інституціонального середовища міжнародного співробітництва та забезпечення міжнародної безпеки, розвитку різних секторів економіки під впливом глобальних викликів, формування інформаційного суспільства в процесі світової соціально-економічної трансформації, підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу та інформаційно-аналітичних ресурсів в системі економічної безпеки підприємств та в умовах пандемії COVID-19.

The collection includes abstracts of scientific reports on the study of asymmetric development of countries under the influence of modern hybrid threats; strengthening of international and national security in the context of global transformations; improving the institutional environment of international cooperation and international security; development of various sectors of the economy under the influence of global challenges; establishment of information society in the process of global social and economic transformations; increasing the efficiency of the innovation potential use as well as information and analytical resources in the system of economic security of enterprises and under the COVID-19 pandemic.

УДК 005+339.9+351.88:353

Опубліковано в авторській редакції.

© Центральноукраїнський національний технічний університет, 2021

ЗМІСТ

Borkowski Mirosław INFORMATION IN TIMES OF PANDEMIC	7
Andrey Lymar ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІАЛЬНІЙ АКТИВНОСТІ СУСПІЛЬСТВА	13
László VÉRTESY STABILITY CHALLENGES OF ECONOMIC GLOBALIZATION	19
Агарков А. А. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ ТА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПЛАНЕТИ	24
Антонюк К.І., Антонюк Д.А., Мокій А.І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	28
Антонюк В.П. , Драчук Ю.З. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	32
Babets I. DEVELOPMENT OF TOURIST SERVICES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES	37
Бородіна О.А. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТА БЕЗПЕКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ РЕФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	42
Buriak A.A. URGENCY OF USING GOVERNMENT INVESTMENT LENDING SYSTEM IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EXACERBATION OF THE GLOBAL THREATS	46
Головкова Л.С., Кириченко Д.А. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ ЯК ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ	48
Zhabynets O.Y. SPATIAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF EXPORT ACTIVITIES IN THE REGION	53

Жаксылыкова Н.Е., Аманбаева Э.А. ИННОВАЦИИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	56
Кашена Н.Б. ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РИТЕЙЛУ: ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	63
Копитко М.І., Ільків Ю.І. ЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЕМ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	67
Кофанов О.Є., Кофанова О.В. ДОСЯГНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ АВТОТРАНСПОРТНИМ КОМПЛЕКСОМ УКРАЇНИ	71
Криштанович М.Ф. ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ПІД ВПЛИВОМ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	76
Kurtyshan K. SPECIFIC FEATURES OF INTERNATIONAL LEASING	79
Лукавенко О.О. СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	82
Магопєць О.А., Магопєць М.С. ПОДАТКОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	85
Мартин О.М., Живко З.Б., Балаш Л.Я. ПОЖЕЖНА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ: ЇХ АНАЛІЗ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК	89
Mytsenko I. GLOBAL CHALLENGES AND SECURITY OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC SYSTEM IN UKRAINE	94
Насипайко Д.С. СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ	101

Онофрійчук А.П. РИЗИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПАСПОРТУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ	104
Онофрійчук В.П. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЙТИНГАХ	110
Павлов Р.О. ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЧЕРЕЗ ПОКРАЩЕННЯ ЇЇ СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ	115
Переверзєва А.В. КОМПЛЕКСНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЯК УМОВА ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ	118
Переверзєва А.В., Волков В.П. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЛЮДСТВА В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ДЕГРАДАЦІЇ ҐРУНТІВ	121
Підоричева І.Ю. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ	124
Решитько Т.В. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЗАСАДИ ЇЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	129
Романюк Л.М. СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	134
Синюра-Ростун Н.Р. ТІНІЗАЦІЯ У СФЕРІ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: СЕКТОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ	140
Sokolovskaya O. FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	144
Сочинська-Сибірцева І.М. ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ФОРС-МАЖОРУ	148
Сухомлин М.О. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	153

Станиціна В.В., Артемчук В.О. АКТУАЛЬНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ З ВРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ	161
Толок П.О. ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	165
Труш А.М. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ	170
Федунець А.С. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ	177
Цибірєва К.О. ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗМІН В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ	181
Шемаєва Л.Г., Дешко А.Л. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО ТЕРОРИЗМУ	185
Щербанюк А.К. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ	191

Borkowski Miroslaw
dr, prof. nadzw. GSW
Gdansk, Poland

INFORMATION IN TIMES OF PANDEMIC

Introduction

The COVID-19 pandemic has, over a short period of time, influenced many changes in: human behavior, work organization, management and governance methods. Not all elements and not all representatives of individual fields of science and economy, that worked “flawlessly” in pre-pandemic conditions, met the challenge: medical, technical, legal and, above all, social. Once again it turned out (in many cases) that there is no such situation that cannot be (often) cynically used to get rich, exercise power or introduce authoritarian methods of exercising it - of course (according to people in power at that time) for the good of society. Unfortunately, without going into the medical issues of a pandemic and its causes, which to this day leave many questions unanswered, it should be stated that the injured - as usual in this type of crisis - is a citizen, a patient, often left without proper care, knowledge and first of all, how important in such situations - information. It should be said that the state - its organs and institutions - has failed, and information about the pandemic and the manipulation of statistics has become a tool for managing society.

I.

In Poland, in the first period - until March 4, 2020, when the first case of infection with the new coronavirus¹ was registered, information about the pandemic was received by a large part of the public and "authorities" in a way that was hardly understood, indicating even ignoring the problem. Only the announcement of the COVID-19 pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020², and

¹ www.medicover.pl, *Pandemia koronawirusa na świecie i w Polsce – kalendarium*; access: 5.06.2021

² www.medicover.pl, *Pandemia koronawirusa na świecie i w Polsce – kalendarium*; access: 5.06.2021

above all the information about the death of the first person infected with the coronavirus in Poland³, changed the perception of the problem somewhat. Information began to appear about the possibility of becoming infected with a virus, as well as methods of protection, treatment and prevention. It can be concluded that the speed of dissemination of such information was specific and took place using many channels, including those that until then were rather not considered a source of important political news, concerning the number of cases and deaths, or scientific papers. Media information provided on various social forums began to take on new meaning, influenced the formation of opinions, became an oracle in matters of prevention and treatment. Even public and state institutions “shifted” the burden of information to social networking sites where the information appeared.

Such a situation cannot be assessed unequivocally, but it seems that even in difficult times of a pandemic threat, there must be a clear distinction between official information channels and other "distributors" of information, news and other news. Social networking sites contain a lot of unverified, even "gossipy" information, and the appearance of information in them with the designation of a government institution is accepted by a large group of users as an element of credibility - both for the portal and other information. The advantage of the existence and use of social channels is the speed of communication, their range and the possibility of individualizing the message, creating information in a way that is accessible and understandable to their users. It cannot be assumed that such targeting of the message will bring more benefits than maintaining, managing and communicating information in a manner that can be described as "traditional" or "serious". There is no known case where the management of the state via social networks and press conferences was successful.

³M. Du Vall, M. Majorek, *Zarządzanie informacją przez instytucje publiczne – studium przypadku komunikacji kryzysowej Ministerstwa Zdrowia via Twitter w okresie pandemii*, *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka* 4: 175-197; dostęp: www.ceol.com/search/article-detail?d=933504; 6.06.2021.

Of course, in the times of technological and information development, in democratic countries, the rule of law, countries where representatives of the authorities know, respect and observe human rights, there can be no question of limiting information, introducing censorship.

II.

The special situation of the pandemic created the possibility of using channels and social networking sites to achieve various benefits - material or political. It made these sources a place of both information and disinformation, a place facilitating the acquisition of "popularity" or "media recognition", but also a means of distributing propaganda.

The mass of formulated and transmitted information and the manner of its transmission were used to introduce a "state of emergency", even to intimidate the society, and limit rights. Information management, the use of knowledge or experience, instead of introducing a specific information order, introducing a state of social balance (in the state) and shaping the state of international balance, often with the use of unreliable statistics or unconfirmed information, was used for another purpose. Information about the number of infected people and information about deaths reached the public. Citizens received the transfer - in Poland the number of sick people is ..., the number of deaths per day ... - As a citizen, you must comply with the rules and rigors introduced by the authorities, if you ignore the orders and restrictions, if the number of illnesses and deaths increases - you must take into account the possibility of introducing additional restrictions, prohibitions, limitations of rights.

Such a situation in combination with a contradictory message articulated by the "state authorities" that is incomprehensible to the citizen - e.g. masks protect against the virus versus masks do not protect against the virus, their effectiveness can be compared to some underwear (statements by a person employed as a minister) were perceived as a lack of reliable information - on the one hand, and as an unjustified premise of limiting rights - on the other hand. The same

applies to the information on vaccines - the period between one dose and the other is to be "x" days, in the next information - it can be "x + y days" or "x-y days"; you cannot get vaccinated with two different vaccines versus you can get vaccinated with different vaccines. This contradictory "information", combined with emerging "scientific" - but unconfirmed - studies have caused and cause citizens to ignore (consciously or unconsciously) official information or distrust it when looking for different information.

III.

Information management in such difficult times as the pandemic period requires special skills, proper understanding of the problem (threat), creation and implementation of an appropriate information policy. All these activities must comply with the generally applicable legal system or the system created for the time of a pandemic. However, this particular system must comply with generally applicable rules and principles of law, and policy measures should be based on hard, proven, reliable information. Otherwise, we can talk not about "information management" but about the occurrence of the phenomenon of infodemia, defined as spreading:

*too much information, including false or misleading information in the digital and physical environment during an outbreak. It causes confusion and risky behavior that can harm your health. It also leads to a distrust of health authorities and undermines the public health response.*⁴

Reacting or preventing the negative effects of infodemia, which WHO included, among others the possibility of extending the duration of the disease should be an important element of the information policy of all countries dealing with this phenomenon. This is not an easy task, because the popularity of social media, the speed of information transfer, the freedom to choose the content, etc., require both quick and decisive actions on the part of state authorities. This is usually associated with increased expenditure on both equipment and the need

⁴ https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1; access: 5.06.2021

to employ professionals / specialists who can "control the flow of information". It may seem that in such a situation governments should act simultaneously on two levels: medical and information, and all activities must be properly protected by law.

The COVID-19 pandemic turns out to be (still) a phenomenon that has a great impact on the functioning of countries, economies, societies and individuals. The medical consequences are those we feel the most - high mortality, paralysis of health systems, deterioration of the health of citizens suffering from other ailments, deterioration of mental health - these are not the only problems arising from the state of the pandemic. It is important to draw appropriate conclusions from this state, so as not to make similar mistakes in the future.

IV.

The phenomenon of infodemia that impedes the proper functioning of the information policy will likely be an element accompanying subsequent COVID-19 waves and its mutations. It will also be an inseparable element of other pandemic phenomena; since infodemia cannot be "overcome" - a cure should be found.

The World Health Organization, noticing the threats resulting from the intense activities of social media, the development of new digital solutions, which in an uncontrolled and based manner, inter alia, fake news to shape information systems, proposes the implementation of several solutions aimed at efficient infodemia management. Actions aimed at reducing, inter alia, the impact of false information, the use of contradictory expertise, should be aimed at consolidating good health practices through 4 types of activities:

Listening to community concerns and questions

Promote risk understanding and advice from health experts

Building resistance to disinformation

*Engaging and encouraging communities to take positive action.*⁵

Of course, the WHO's assumptions are purposeful and justified, the problem is, as usual, the implementation of all such activities.

⁵ https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1; access: 5.06.2021

Leaving the first three types of activities without comment, the authors, summarizing their article, want to be a bit critical of the implementation of the last activity.

The WHO expert's indication of "engaging and encouraging the community to take positive action" by government officials has probably been understood somewhat differently from what the WHO assumed. Undoubtedly, a positive action is vaccinating the society (although a better solution would be to use vaccines tested in the "normal procedure" with all the rigors of safety), while "engaging and encouraging" through the use of cash lotteries and the introduction of "covid passports" resulting in different treatment of citizens who do not accept recommendations of the authorities, and otherwise take care of (their and their loved ones) health cannot be considered a proper application of "good health practice".

When making a short analysis of the pandemic situation, one may be tempted to formulate a few observations.

First of all - unfortunately, pandemics can be a phenomenon that is increasingly affecting society in various parts of the globe.

Secondly - even the worst truth about the cause of a pandemic must be made public, people cannot be deceived because only an educated society with unlimited access to information (true, reliable, based on scientific evidence, understandable) can help in fighting and managing threats.

Thirdly - only actions that are organized and based on legal solutions may be used by state authorities; even in such difficult times, it should be remembered that state / government administration bodies are to serve the public.

Fourth - the seriousness of state authorities, respect for actions, in every situation is to result from competences and not to be based on actions limiting the rights of citizens.

Summary:

The global pandemic exposed many problems related to the functioning of states and societies. One of them turned out to be the

information crisis. The lack of reliable information, the use of false statistics, and the use of solutions (often) without legal, economic, medical, etc., influenced (and influenced) the assessment of health risks. In this situation, information policy or information management becomes only a tool to combat fake news and does not fulfill its primary task - informing the public. COVID-19 has become a testing ground where representatives of various communities, authorities, pharmaceutical industry, medical and scientific communities are trying to find not only an answer to the question about the cause of the pandemic, but also try to identify and assess the possibilities of using and impacting information on the course pandemic. The scale of both phenomena - disease, and above all the flow of various information, turns out to be so great that we can talk about the existence of a pandemic and infodemic.

Keywords:

Pandemic, infodemia, information management, false information, WHO

Dr. Andrey Lymar
Academy of Tourism and Hotel Management in Gdansk
Gdansk, Poland

**ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ
ПРОЦЕСІВ У СОЦІАЛЬНІЙ АКТИВНОСТІ СУСПІЛЬСТВА**

Анотація

У статті мова піде про аналіз змін соціальних процесів і їх вплив на характер активності суспільства. Питання полягає в тому, чи завжди реакція на зміни є відображенням конкретної ситуації, або ж являє собою вже щось нове, в певному сенсі незалежне від збудника активності. Як приклад пропонується розглянути зміни в мотивації, пов'язаної з потребою в переміщенні, в зміні

соціального та культурного середовища, і конкретніше в сфері туризму.

Ключові слова: соціальні процеси, соціальна активність, соціальна реакція, мотивація, соціокультурне середовище, туризм

OBJECTIVITY OF REFLECTION OF SOCIAL PROCESSES IN THE SOCIAL ACTIVITY OF SOCIETY

Abstract

The article will discuss the changes in social processes and their impact on the nature of society. The question is whether the reaction to change is always a reflection of a particular situation, or is already something new, in a sense independent of the causative agent of activity. As an example, it is proposed to consider changes in motivation related to the need to move, to change the social and cultural environment, and more specifically in the field of tourism.

Keywords: social processes, social activity, social reaction, motivation, socio-cultural environment, tourism

The influence of social processes on the reaction and behavior of people has not been a new word in sociological research for a long time. Meanwhile, it should be noted that the traditional assessment of such impact has formed the idea, and sometimes the belief, that most social processes follow the traditional scenario, the rules studied, and are related to the projected result. Thus, we are dealing with a developed mechanism for analyzing social processes, the operation of which is based on the experience of comparative study, finding similarities, commonalities or similarities in assessing the content and consequences of known processes.

The objectivity of existing ideas about understanding the essence of events and phenomena raises serious doubts. Suffice it to say that analyzing the events we have experienced or observed, we try to simplify their explanation as much as possible, we try to minimize unpleasant impressions of the object of our attention. The analysis of

any process is often reduced to the previously developed classification, to the ordering of thoughts and feelings caused by the encounter with any phenomenon in the world. It is not necessary to go far to follow the examples to find confirmation of a person's commitment and devotion to stereotypical ways of perceiving, storing and broadcasting any information that has attracted public attention for some time.

One way or another, any social process as a factor influencing the state of peace of society or the individual, seeks its development and deployment over time. This desire is due to the content and content of the process, its relevance or significance in certain circumstances. The question arises about the possibility and legitimacy to consider social activity of society, expressed in its reaction and search for solutions required by a particular situation, another (separate) type of social process. Or social activity can be understood only as a reflection of the reaction to the process, as a kind of image of a particular social action in specific circumstances.

When thinking about the equivalence of social processes and social activity of society, our task will be to consider the objectivity of possible conclusions about their identity, relationship and interdependence. First of all, the need for understanding is related to the traditional task of managing social processes. It is clear that not all social processes at the time of their philosophical understanding, implementation, dissemination or management are characterized by essentially moral principles, guarantee an exceptionally positive result, aimed at solving socially significant problems or meeting social needs. The social process is the product of thought and its implementation by a small social group, or a larger group representing a defined social institution (eg, class, state or party), which has a developed structure, experience and ability to influence through the mechanisms of social broadcasting and governance.

Modern social processes are not fundamentally different from previously occurring. The difference can only be in the duration of the process, the speed of public reaction to it, the degree of ability to

analyze the process as a phenomenon, to respond to it. The public expectation is to quickly overcome the tangible unpleasant aspects of the observed process and get any benefit from its completion. All socially significant events, such as wars, revolutions or reforms, are reduced to this simple logical scheme. These phenomena are characterized by dynamism, all changes are more pronounced revolutionary in nature. As changes most important for the evolutionary perspective, T. Parsons singled out processes that enhance adaptability either within society by generating a new type of structure, or through cultural penetration and involvement of other factors in combination with a new type of structure, within other societies, and possibly in later periods.

Any forms of social activity - social communication, participation in the life of various social institutions, introduction to the current social discourse - are associated with a certain social action. According to M. Weber, social action can be focused on the past, present or expected future behavior of "others". Weber notes that not all types of action are "social" (external action cannot be called social if this action is directed only at the behavior of external objects); not all types of relationships between people are social in nature; socially only that action, which in its content is focused on the behavior of others.

According to Weber, the motives of social action are: goal-rational - expectation of a certain behavior of objects of the external world and other people and the use of this expectation as a “condition” and “means” to achieve one's own rational goal); value-rational - adherence to a certain value (ethical, aesthetic, religious, etc.) that affects behavior without analyzing the consequences); affective - depends on the emotional reactions and states of the person; traditional - adherence to tradition. The last three of these motives are largely manifested in social discourses, which are associated with the perception or experience of actions in the form of ritual or theatrical action (social performance). They are based on well-established traditional ways of responding to external influences or internal changes (see R. Collins

(Interaction Ritual Chains, Princeton 2004: Add Princeton University Press, p. 7; J.C Alexander, Cultural pragmatics. Between ritual and strategy, Cambridge 2006): Cambridge University Press, p. 32).

Peter Shtompka draws attention to the fact that the increase in the number of participants in the overall interaction is associated with a phenomenon that George H. Mead joint action (joint action), and Erving Goffman as a gathering (meeting), or interaction network "network of interactions".

Turning to a brief analysis of the most notable processes of modernity and society's response to them can be limited to just a few examples. Among the factors that today influence the activity of society can be identified quite traditional set, manifested in the light of modern conditions. 1. Politics (internal and external political processes - the state system and development of public institutions, geopolitics, migration for political reasons, local conflicts, inter-party relations, ideology, human rights, social structure and social interaction and etc.). 2. Economy (modern economic relations, markets, unemployment, labor migration, demography and etc.). 3. Scientific progress (technology, innovation in various fields, ecology and etc.). 4. Culture (cultural diversity, cultural tradition, religion, morality, value system, education and etc.).

All of the above is a dynamically changing landscape for social reaction and choice of mode of social action. This is largely as it used to be. The difference is that some contemporary aspects have not previously been considered and were not present in social discourse. This means that they did not provoke any public reaction and motivation to act. In this sense, we can say that modern society is in a unique position, and this situation is determined not by novelty or originality of phenomena, but by the dynamism of processes, changes in the perception of philosophical categories of time and space. Nevertheless, we can observe a unique phenomenon when, in the process of understanding and responding to changes, modern society relies heavily on established stereotypes and prejudices, creating a dual

image of these changes in its perception and reaction to them. Moreover, this feature is not observed when comparing significantly different societies (especially culturally or civilizationally). Duality is present in a homogeneous society, and less and less limited choice leads to a sense of dissonance, inconsistency with the real place and degree of development of society, reaction to changes and the chosen strategy of behavior. This is most noticeable in the example of countries in the so-called transition period.

As a means to overcome the inconsistency of social activity with modern social processes, it is proposed to intensify activities to analyze changes in social discourse, which is understood as space and as a way of interpreting reality.

Given that academic activity is able to cover a smaller part of society, it is proposed to pay more attention to the opportunities of modern economic activity, in particular the service sector as the most dynamically developing and affecting more people. The degree of activity and motivation to take action can be considered on the example of the dynamically developing field of tourism since the second half of the twentieth century. First, in the field of tourism, in addition to the changed general perception of the categories of time and place, the understanding of free time and targeted movement without barriers is developed. Secondly, the sociology of tourism for several decades has analyzed the motivation of the consumer of tourist services. Third, this industry focuses on the spread of culture and values, as well as on the preservation of traditions and the desire to meet the significant needs of the consumer. Fourth, all modern advances in science and technology immediately find their application in the tourism industry. Of course, this is not to say that the active activity of the tourism industry can independently solve the problem of social activity and influence any social processes. In this case, the industry can serve as an example and a kind of laboratory, on the basis of which you can try to develop a model to overcome the observed discrepancies in other areas of society.

Bibliography

1. Andrey Lymar. Polityka migracyjna i polityka młodzieżowa w kontekście bezpieczeństwa terytorialnego. Współczesne wyzwania i zadania//Współpraca samorządu terytorialnego oraz grup dyspozycyjnych w zapewnianiu bezpieczeństwa społeczności lokalnych. Pod red. J. Maciejewskiego, D. Hoffman, A. Sokołowskiej, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego 2017. ISSN 0239-6661 (AUWr) ISSN 2543-8662 (S) ISBN 978-83-229-3598-9 s. 129-141
2. Andrey Lymar. Bezpieczeństwo dyskursów w kontekście istniejących interpretacji wydarzeń społeczno-politycznych // Komunikacja a zmiana społeczna. Redacja Jolanta Kędzior, Beata Krawiec, Małgorzata Biedroń, Anna Mitręga. Wyd. Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018, ISBN 978-83-62618-37-8 s. 241-247
3. Andrey Lymar. Zadania samorządów terytorialnych w organizacji procesów społecznych//Przegąd samorządowy Pomorze. Listopad 2018, ISSN 2450-1255, issue 62, s.21.
4. Andrey Lymar. Komentarz do badań fenomenu zdrowia społecznego // Przegąd samorządowy Pomorze. Grudzień 2019, ISSN 2450-1255, issue 70, s.16-17
5. Andrey Lymar. Zarządzanie polityką migracyjną//Przegąd samorządowy Pomorze. Listopad-Grudzień 2020, ISSN 2450-1255, s.14.

Dr. habil. László VÉRTESY
Associate Professor
Budapest
University of Technology and Economics,
Faculty of Economic and Social Sciences
Budapest, Hungary

STABILITY CHALLENGES OF ECONOMIC GLOBALIZATION

The stability of economic globalization still a quotidian problem and challenge which even applies to the globalized economy. The

roots of their formation involve the process of the transforming world economy into an organic system covering more and more countries. The economic relations and economic processes are becoming more diverse and extending to more and more countries. The intensity of mutual, asymmetric interdependencies between individual countries and world economic actors is increasing. Some countries are placed in a dominant position, and others remained in a permanently subordinate, vulnerable position. Economic independence and sovereignty – in the strict sense – do not exist. Because of the main reason: economic trends, processes, conditions and finance have become trans- or multinational in the recent decades.

In recent decades, many attempts can be observed for giving solutions and stabilizing the challenges of economic globalization. The main interpretations are the following: Washington Consensus (John Williamson, 1989), and later in the third millennium, the Political-Economy Trilemma (Dani Rodrik, 2000, 2007, 2011) and the Principles of Smart Globalization or also known as Capitalism 3.0 (Peter Barnes, 2006).

At the end of the 20th century, parallel with political changes in Central and Eastern Europe, the International Monetary Fund with the World Bank group elaborated and issued in 1989 the Washington Consensus. The program was economic policy guidance mainly for the developing world. In order to correctly measure the general government deficit, the deficits of local governments, state-owned enterprises and the central bank must also be taken into account. Among the other fiscal recommendations, we can find the shifting of public expenditures from politically sensitive areas to public health, education and infrastructure, and broadening the tax base. Other issues are reducing marginal tax rates, the principle of horizontal equality while maintaining progressivity, and improving the efficiency of the tax administration. Use market-based interest rates while strengthening market confidence. The replacement of quantitative restrictions by customs duties, which should then be gradually reduced to a relatively

low and standardized level, will take approx. 10%. Barriers to entry for foreign companies need to be removed. State-owned enterprises need to be privatized. The government should seek to remove rules that burden new firms from entering the market or curb competition. Regulatory measures should be based on criteria such as safety, environmental protection or prudential supervision of financial institutions. The legal system must guarantee the security of property rights. The Washington Consensus was based on the slogan that “one size fits all”, but in reality, the phenomenon proved to be careless and false, causing obstacles for the development and economic recovery, catching up.

In the 2000s, Dani Rodrik published an exciting observation called the Trilemma of the globalized political economy. The trilemma stands between the nation-state, democracy and hyper-globalization (or deep economic integration). This impossible trinity is a concept which states that it is impossible to have all three. The first solution describes the Bretton Woods system (1944). The nation-states, in a democratic manner, established the first example of a fully negotiated monetary order, with the intention to govern monetary relations among independent states. It strengthened them and complimented it by a necessary set of international rules, but it sacrificed hyper-globalization (deep economic integration). The second possibility is the critics of the Washington Consensus, which assumes the nation-state and hyper-globalization. In this “golden straitjacket”, the nation-state favours international investors, even against social needs. In the expression, the straitjacket means adopting uniform rules without any democratic cooperation, involvement of the “players”. At the same time, it seems to be gold because it gives the impression that it guarantees prosperity and growth for the nation. Global governance means hyper-globalization and democracy, where deep economic integration and the decisions are taken to a global level, giving up the nation-state, but democracy can survive in the context of global democracy (legitimate representation of the peoples of the world). In

this solution, there are no nation-states. Unfortunately, none of them proven to be successful in everyday practice in long term. Finally, Dani Rodrik (2011) suggests smart globalization, not maximum globalization. Smart globalization: provides significant benefits of moderated globalization while recognizing the virtues of national diversity.

Very close to the concept of smart globalization, Peter Barnes formulated Capitalism 3.0 in 2006. According to the principles, markets need to be embedded in government systems. Democratic governance and political communities largely exist within the framework of the nation-state. There is no universal, exclusive recipe for prosperity and growth. Countries have the right to protect their social order, rules and institutions. No country can force its institutional system to another. The world economy must manage the coexistence of different national institutional systems by setting a minimum set of rules. Non-democratic countries cannot count on the same rights and privileges as democratic countries.

The final remarks show no universal or eternal recipe for stabilizing the economic globalization or the globalized economy. The concepts still fit in the trilemma of the globalized political economy. However, the interest of the international economic trends and the multinational capital, firms somewhat different from moderated, (self-) regulated operation focusing on equal opportunities for semi-developed, developing economies.

References

1. Alami, Ilias. State Theory in the Age of State Capitalism 3.0?. Science & Society, 2021, 85.2: 162-170.
2. Barnes, Peter: Capitalism 3.0: A Guide to Reclaiming the Commons. Berrett-Koehler Publishers. 2006.
3. Grier, Kevin B., and Robin M. Grier.: The Washington consensus works: Causal effects of reform, 1970-2015. Journal of Comparative Economics 49.1 2021: 59-72.

4. Nölke, Andreas: Introduction: toward state capitalism 3.0. *Multinational Corporations from Emerging Markets*. Palgrave Macmillan, London, 2014. 1-12.
5. Nölke, Andreas: Why are emerging market multinationals different? Challenges of a new version of state capitalism. *Emerging Market Multinationals and Europe*. Springer, Cham, 2019. 37-48.
6. Rodrik, Dani (ed): *In Search of Prosperity: Analytic Narratives on Economic Growth*. 2003
7. Rodrik, Dani. Capitalism 3.0. delivered at the LSE Space for Thought Lecture, 2009, 16.
8. Rodrik, Dani: *Has Globalization Gone Too Far?*. Institute for International Economics. 1997
9. Rodrik, Dani: *One Economics, Many Recipes*. Princeton University Press. 2007
10. Rodrik, Dani: *The Global Governance of Trade As If Development Really Mattered*. 2001
11. Rodrik, Dani: *The Globalization Paradox*. Norton & Company, Inc. 2011
12. Smith, Andrew, and Dimitry Anastakis: *Smart Globalization*. Smart Globalization. University of Toronto Press, 2018.
13. Washington Consensus. Center for International Development | Harvard Kennedy School of Government. April 2003. Archived from the original in 2017.
14. Williamson, John: What Washington Means by Policy Reform, in: Williamson, John (ed.): *Latin American Readjustment: How Much has Happened*, Washington: Peterson Institute for International Economics 1989.

Агарков А. А.
магістрант, НУ «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ ТА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПЛАНЕТИ

Актуальність проблеми подолання екологічних наслідків економічної діяльності зростає з кожним днем і привертає увагу все більшої кількості людей по всьому світу. Мова йде не лише про загрозу навколишньому середовищу, але й про здоров'я людей і прийдешніх поколінь.

Як зазначає ізраїльський футуролог Юваль Ной Харарі: «Міжнародні компанії в своїх стратегіях розвитку починають робити все більший акцент на екологічній відповідальності бізнесу. Багато провідних компаній світу, таких як: ExxonMobil, Air France-KLM, Philip Morris International, Carlsberg, Danone, – намагаються хоч трохи зробити навколишній світ чистішим і приємнішим для життя. У наступні десятиліття людство зіткнеться з новою екзистенціальною небезпекою – екологічним колапсом. Люди дестабілізують глобальну біосферу на багатьох фронтах. Ми беремо з навколишнього середовища все більше ресурсів, при цьому закопуємо величезні обсяги сміття й отрути, змінюючи при цьому склад ґрунту, води і атмосфери» – [цитата].

Тим не менше, завдяки стрімкому розвитку міжнародної економіки, бізнесу і тісної взаємодії країн, людство має можливість виправити всю шкоду, яка завдавалася планеті протягом століть. Нижче приведені всі глобальні екологічні проблеми сьогодення, їх можливі шляхи рішення та кроки, які людство вже зробило для виправлення цих проблем.

Навколишнє середовище невпинно змінюється, в тому числі внаслідок діяльності людини. Навіть малі зміни в екосистемі можуть спричинити величезні катастрофи і трагедії – зараз і в

майбутньому. Наразі найбільш глобальними екологічними проблемами, які потребують негайного застосування заходів для їх усунення і подальшого запобігання є такі.

Забруднення. На очищення забрудненого повітря, води і ґрунту знадобляться мільйони років. Найголовніші забруднювачі – промисловість та моторний транспорт.

Глобальне потепління. В ході людської діяльності в атмосферу викидаються парникові гази, які призводять до парникового ефекту. Внаслідок цього відбувається зростання температури океанів та поверхні Землі, танення полярних шапок, підвищення рівня моря, а також аномальні опади, такі як несподівані повені або опустелювання земель.

Перенаселення. Вибухове зростання кількості населення у найменш розвинених країнах викликає напружену ситуацію з ресурсами, нестачу води, палива, продуктів харчування.

Надмірне споживання природних ресурсів. Споживання викопного палива призводить до викидів парникових газів, що є причиною глобального потепління та зміни клімату.

Втрата біологічного різноманіття. Діяльність людини призводить до вимирання цілих видів, зникнення їхнього середовища існування та втрати біорізноманіття. Екосистеми, що утворювалися протягом мільйонів років, знаходяться під загрозою, коли будь-який вид популяції зникає і баланс порушується.

Знищення лісів. На даний час ліси покривають 30% території суші, але щорічно ця площа скорочується. Вирубка лісу означає знищення зеленого покриву, аби зробити землю придатною для житлового, промислового або комерційного використання.

Закислення океану. Головний шкідливий вплив припадає на живі організми з раковинами із вуглекислого кальцію. Окислення погіршує їхню здатність утворювати раковини. Оскільки ці організми є основою харчових ланцюгів, в майбутньому наслідки можуть проявитися у морських тварин і людей.

Виснаження озонового шару. Зменшення концентрації озонового шару пояснюється руйнуванням молекул озону в реакціях із різними речовинами антропогенного і природного походження

Кислотні опади. Це усі види метеорологічних опадів (дощ, сніг, дощ зі снігом, туман, град), кислотність яких вища від нормальної ($\text{pH} > 5,6$). Їх спричинюють сполуки сірки і азоту внаслідок спалення викопного палива, виверження вулканів, гниття рослин. Кислотні опади ушкоджують будівлі, пам'ятники культури, ліси, врожаї багатьох сільськогосподарських культур, погіршують стан ґрунтів і водних екосистем.

Забруднення води. Чиста питна вода стає все більш цінним ресурсом, за який борються люди. Це політична і економічна проблема, яка вимагає вирішення на рівні урядів країн. Крім того, розвиток промисловості продовжує забруднювати річки і океани токсичними речовинами, які несуть загрозу для здоров'я населення планети.

Надмірна урбанізація. Неконтрольоване розростання міст означає міграцію населення з густозаселених територій на малозаселені, що призводить до поширення міста на все більшу кількість сільських земель. Розростання міст призводить до невідвортної зміни природного середовища, витіснення флори та фауни, деградації земель, збільшення трафіку із збільшенням шкідливих викидів в атмосферу та проблем не тільки природи, а й здоров'я людей.

Деякі країни і корпорації зацікавлені у збереженні екологічного стану планети у нормі, застосовуючи переваги міжнародного бізнесу для створення технологій, не маючих негативний вплив на екологію, а також для взаємодії з іншими країнами і покращення економічного стану держави і компанії. Нижче приведені плани корпорацій, вже здійсненні або ті, що знаходяться у стані активної розробки, щодо покращення екологічності їх продукції.

1. Компанія Heliogen, підтримувана Біллом Гейтсом, вперше в історії запропонувала спосіб створення температур, що перевищують 1000 градусів за Цельсієм, за допомогою сонячних батарей. Ці екстремальні температури дозволять сонячній енергії замінити викопне паливо у важкій промисловості, такої як виробництво сталі і цементу.

2. На Конференції ООН зі зміни клімату в Мадриді 533 підприємства по всьому світу публічно заявили про свою прихильність прискоренню скорочення викидів парникових газів для досягнення мети в 1,5 градуса, що призведе до чистих нульовим викидами до 2020-2030 років.

3. Вихід компаній Coca Cola і General Motors з Асоціації виробників пластмас PLASTICS, яка виступає проти заборони виробництва пластику. З січня 2020 року Coca Cola почали виробляти пляшки з переробленого пластику.

4. Більше 30 світових брендів приєдналися до екологічної угоди про скорочення обсягів використання пластику. Документ передбачає, перш за все, боротьбу зі зміною клімату, вирішення проблем забруднення Світового океану і підтримання біологічного різноманіття.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що людство ніби тримається на центральній частині вагів, з одного боку яких знаходяться вірні екологічні рішення, взаємодії країн і долучення екологічного бізнесу для захисту та збереження довкілля. З іншого боку перебувають люди, для яких є нормою смітити там, де вони ходять. Менталітет деяких країн та байдужість людей до збереження світу, в якому вони живуть, мусять бути розглянуті як додаткові загрози для екологічного стану планети, і, на нашу думку, тут також можна скористатися допомогою міжнародного екологічного бізнесу. Корпорації-гіганти можуть стати чудовим прикладом для людей, демонструючи небайдужість до навколишнього природного середовища і покращуючи рівень

життя не тільки людей, а й рослин, тварин, птахів, мешканців морів, річок та океанів тощо.

Література

1. Уроки ХХІ века: примеры экологической ответственности международного бизнеса. URL: <https://ukrainenews.fakty.ua/356323-uroki-hhi-veka-primery-ekologicheskoy-otvetstvennosti-mezhdunarodnogo-biznesa> (дата звернення: 04.04.2021).
2. Найактуальніші екологічні проблеми Землі. URL: <https://eco.aep.kiev.ua/novini/15-najaktualnishih-ekologichnih-problem-zemli/> (дата звернення: 10.04.2021).
3. Бизнес и экология: 7 осознанных решений. URL: <https://rubryka.com/ru/article/biznes-i-ekologiya-2019/> (дата звернення: 07.04.2021).

Антонюк К.І.

**д.е.н., доцент, НУ «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна,**

Антонюк Д.А.

**д.е.н., доцент, Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна,**

Мокій А.І.

**д.е.н., професор, Інститут регіональних досліджень
м. Львів, Україна**

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сучасному етапі суспільно-економічних трансформацій під впливом процесу євроінтеграції, в умовах поглиблення відкритості суспільства й економіки, істотного значення набуває безпека споживання товарів (послуг) як одна з домінантних передумов економічної безпеки держави. Наголосимо, що це

пов’язано з посиленням внутрішньосистемних загроз соціально-економічного і політико-суспільного характеру, зниженням купівельної спроможності населення, насиченістю ринку небезпечною для споживання продукцією та негативним впливом на довкілля процесів виробництва, зберігання, транспортування, використання товарів та їх утилізації. Проблема зменшення реальних доходів населення внаслідок несприятливих умов і, отже, погіршення економічної доступності товарів (послуг) набуває катастрофічних масштабів під впливом глобальних викликів, подібних до пандемії COVID-19, епізоотій та техногенних катастроф.

Викладене доводить актуальність розв’язання важливої наукової проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад зміцнення безпеки споживання під впливом євроінтеграції на основі формування категоріального апарату, визначення структурно-сутнісних характеристик і концептуальних засад методології її забезпечення в глобальному середовищі.

Компаративний аналіз та систематизація теоретичних положень дозволили запропонувати сутнісні характеристики категорії “безпека споживання”, які охоплюють: її визначення як здатність держави, підприємництва і суспільства створювати передумови усвідомленого задоволення людиною потреб у самовідтворенні із збереженням здоров’я та довкілля як імперативів майбутнього розвитку; окреслення етапів еволюції БС в процесі глобалізації, в тому числі зміни технологічних укладів та концепцій маркетингу; встановлення домінантних міжсистемних взаємозв’язків безпеки споживання з компонентами національної безпеки, у тому числі економічної безпеки держави (демографічною, продовольчою, соціальною, зовнішньоекономічною, науково-технологічною, екологічною та інформаційною); обґрунтування критеріїв та проведення типологізації безпеки споживання [1, с. 13–60].

На основі зазначеного запропоновано методологічну основу дослідження безпеки споживання з окресленням загальних принципів неодмінного врахування: динамічної змінності, щільності, якості, імпліцитності, поліфункціональності об’єктно-суб’єктних відносин; системної ієрархії та негативних і запобіжних зворотних зв’язків у процесі споживання; положень процесно-системного підходу; необхідності доповнення офіційної статичної інформації результатами цільових опитувань; міждисциплінарності досліджень; невизначеності сфер і форм прояву, часового періоду впливу ризиків і загроз безпеці споживання із відповідними негативними демографічними, соціально-економічними та екологічними наслідками.

Окреслена методологічна основа включає цілеорієнтовану сукупність взаємопов’язаних методів для ідентифікації ризиків і загроз безпеці споживання, розроблення та імплементації системних заходів її зміцнення в управлінні економікою, підприємницьку діяльність, громадянське середовище.

Одержані в процесі дослідження науково нові результати дозволили обґрунтувати стратегічні пріоритети, напрями, механізми і заходи зміцнення безпеки споживання із визначенням домінантних напрямів (виховання суспільства на принципах сталого споживання та підвищення громадської свідомості), механізмів (удосконалення інституціонального базису, формування державної і регіональної політики та впровадження освітніх програм) через залучення міжнародної технічної допомоги та розвиток інноваційного потенціалу регіонів, напрямом чого обґрунтовані методами SWOT-аналізу, кластеризації та смарт-спеціалізації. На основі встановлених напрямів та механізмів убезпечення споживання побудовано мультиагентську модель ідентифікації учасників процесу ЗБС, формалізації елементів, інституціональних норм, параметрів і обмежень їх взаємодії з метою гармонізації інтересів суб’єктів ЗБС.

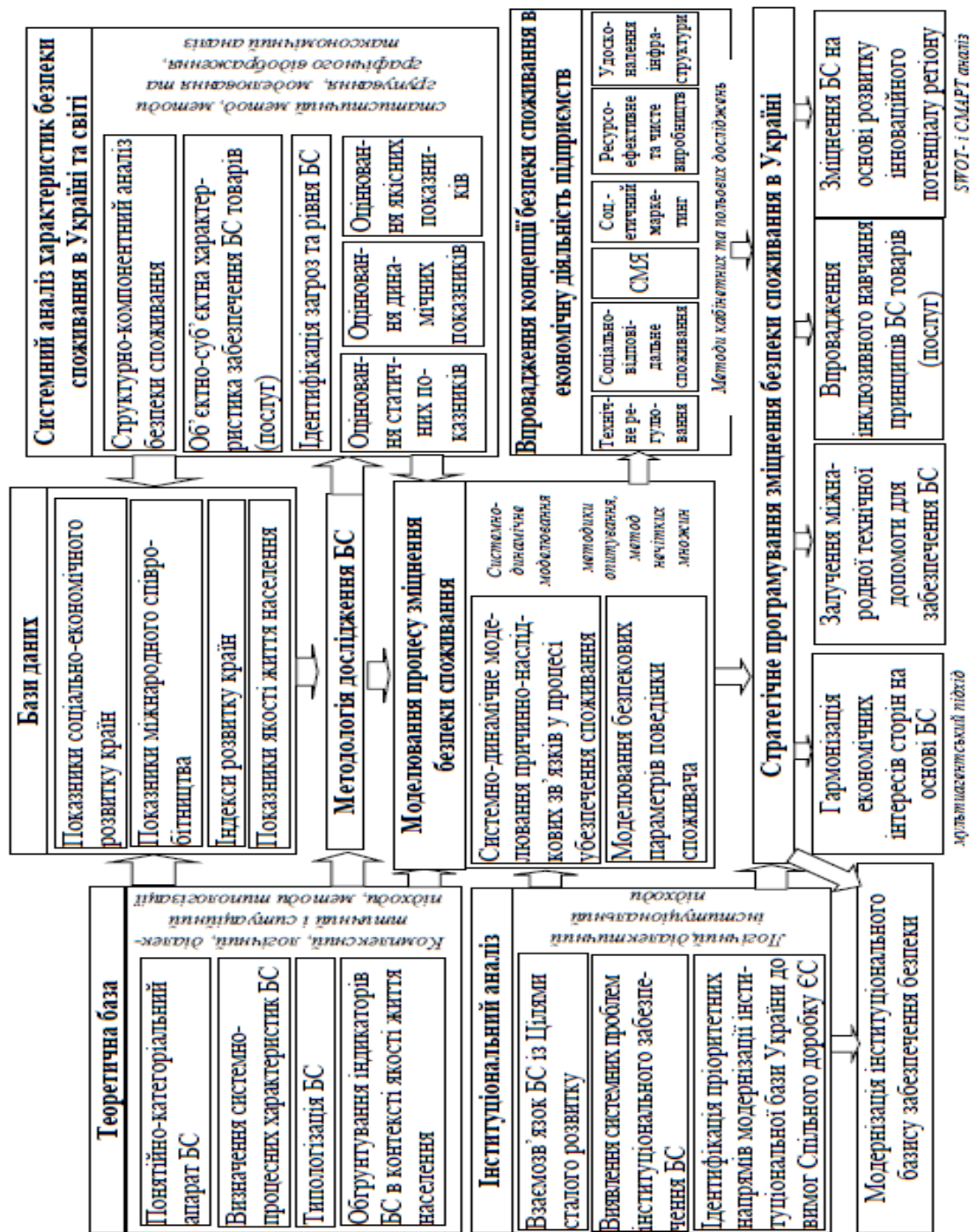

Рис. 1. Методологічна основа дослідження безпеки споживання (розроблено авторами)

Література

1. Антонюк К.І. Забезпечення безпеки споживання в Україні в процесі євроінтеграції: теоретико-методологічні основи та прикладні аспекти : монографія. Запоріжжя : ФОП Мокшанов В.В., 2020. 450 с.

Антонюк В.П.

д. е. н., професор,

Драчук Ю.З.

д. е. н., професор,

Інститут економіки промисловості НАН України,

м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Промисловість є основою розвитку економіки будь якої країни. В умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції саме промисловість є базисом сталого та інклюзивного зростання, забезпечуючи випуск високотехнологічних товарів та сприяючи поширенню інновацій. Перехід до економіки, заснованої на знаннях, в якій домінує сфера послуг, не зменшує важливої ролі промисловості. Навпаки, увага до неї зростає, про що свідчить вектори економічної політики Європейського Союзу в останні два десятиліття. У 2010 році в ЄС було прийнято «Стратегію гармонійного, сталого та всеосяжного зростання «Європа 2020», де до переліку семи флагманських ініціатив входить ініціатива «Промислова політика для епохи глобалізації», яка передбачає поліпшення бізнес-середовища для розвитку промислових підприємств [1]. У 2012 році Єврокомісія впровадила принцип партнерства у промисловій політиці між країнами та визначила мету збільшити частку обробної промисловості з 16 до 20% ВВП, що сприяло

відновленню індустріального розвитку економіки ЄС. В 2017 році в ЄС актуалізовано завдання промислової політики в документі «Інвестиції в розумну, інноваційну та стійку промисловість» [2, с. 12]. Основними пріоритетами було визначено: розширення міжнародного простору та єдиного ринку для виробників і споживачів, цифровізацію, ресурсощадну та низьковуглецеву економіку, інвестиції, інновації. Для забезпечення пріоритетності промислової політики було створено велику коаліцію організацій Industry4Europe, які підтримали амбіціозну промислову стратегію ЄС. В Industry4Europe входять 156 організацій-членів зі всього Європейського Союзу, що охоплюють більшість секторів економіки, які допомагають визначити та реалізувати довгострокове майбутнє промислової стратегії ЄС [3].

В Україні промисловість знаходиться в кризовому стані. Скорочується її частка у валовому внутрішньому продукту (ВВП). У 2016 р. частка переробної промисловості у ВВП становила 12,2%, у 2019 р. вона знизилася до 10,8% [4]. Більшість галузей промисловості використовують застарілу техніку і технології, які відповідають 3 і 4 технологічному укладу. На низькому рівні знаходиться інноваційна діяльність промислових підприємств, що обумовлює її низьку конкурентоспроможність. Україна в Індексі конкурентоспроможності промислового виробництва посідає низьке місце – у 2018 р. вона була на 69 місці серед 152 країн, в той час як Польща займала 22 місце, Словаччина – 26, Туреччина – 30 місце [5]. Отже для України завдання забезпечення розвитку промисловості на новій технологічній основі є одним із найбільш важливих. Для його вирішення необхідно сформулювати ефективні інституційно-правові засади.

Слід відзначити, що за роки незалежності розвитку промисловості державою не приділялося належної уваги, що і обумовило її сьогоdnішній кризовий стан. Ще у 2003 році Указом Президента України було схвалено Концепцію державної промислової політики, однак не було розроблено і реалізовано

відповідної довгострокової програми її модернізації і розвитку. Промисловість поступово витіснялася із пріоритетів державної економічної політики. Найважливіша галузь економіки не мала окремого керуючого органу, здатного забезпечити її прогресивний розвиток. Створене у 2012 році Міністерство промислової політики України (яке перед тим декілька раз реорганізовувалося) було знову реорганізовано у 2014 році шляхом приєднання в якості департаменту до Міністерства економічного розвитку і торгівлі. І лише у липні 2020 року Уряд утворив Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості.

В Україні поки що не розроблено концептуально-стратегічного забезпечення промислового розвитку, хоч і не одноразово здійснювалися такі зусилля. У 2016 р. Мінекономіки було підготовлено проект Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року, однак він не отримав підтримки у Кабінеті Міністрів України. У 2018 році підготовлено проект Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року, який обговорювався, однак так і залишився офіційно не затвердженим. Розроблений групою експертів від Асоціація підприємств промислової автоматизації України (АППАУ) та руху 4.0 у 2018 р. проект Стратегії розвитку Індустрії 4.0 був переданий на розгляд органам влади, однак його спіткала доля попередніх проєктів. Тому можна зробити висновок, що в Україні не сформована ефективна державна промислова політика в якій промисловості була б відведена роль драйверу сталого економічного розвитку та інституційної основи підвищення конкурентоспроможності.

В березні 2021 р. затверджено Національну економічна стратегія на період до 2030 року [6]. Однак ні візія, ні мета й орієнтири Стратегії не містять жодного натяку на необхідність розвитку промисловості. У визначені місії говориться про інноваційне випереджальне економічне зростання, однак як воно

має бути досягнуто без розвитку базової галузі економіки невідомо. Промисловості приділяється певна увага, в переліку напрямів стратегічного курсу економічної політики до 2030 року вона займає десяту позицію після агропромислового комплексу, де визначено таку візію і цілі: Напрямок 10. Промисловість. Візія напрямку: Промисловість — каталізатор економічного зростання та опора сталого розвитку України.

Стратегічні цілі за напрямом: створення стійкого внутрішнього попиту на вітчизняну промислову продукцію; забезпечення інтеграції українського промислового сектору до глобальних ланцюгів вартості, створення умов для розширення експорту промислової продукції; посилення конкурентоспроможності виробленої в Україні промислової продукції, впровадження ресурсо- та енергоефективних технологій; створення нових виробничих потужностей шляхом стимулювання інноваційної діяльності підприємств у всіх регіонах країни з використання конкурентних переваг кожного з них [6, с. 134]. Перелік цілей свідчить, що Національна економічна стратегія не спрямована на суттєву модернізацію промисловості, суттєву структурну перебудову галузі, на розвиток Індустрії 4.0, смарт-промисловості у відповідності до світових та європейських стратегій прогресивного промислового розвитку. Без цього навряд чи вдасться досягти посилення конкурентоспроможності вітчизняної індустрії.

Нині Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України працює над розробкою проєкту Закону України «Про державну промислову політику». Аналіз першого варіанту проєкт Закону свідчить, що він не відповідає баченню сучасного розвитку промисловості, в ньому відсутні сучасні поняття і тенденції, такі як Індустрії 4.0, кіберфізичні системи, промисловий Інтернет речей, дигіталізація та ін. Не враховано значний позитивний досвід формування промислової політики Європейського союзу, передусім нової європейської промислової

конкурентної політики. Не використано напрацювання щодо підвищення технологічного розвитку галузей промисловості, які були здійснені вітчизняними фахівцями у попередній період.

Отже, проблема формування інституційного забезпечення розвитку і модернізації промисловості у відповідності до сучасних світових трендів залишається актуальною. Це стосується як нормативної бази, так і діяльності профільного міністерства. Її вирішення потребує глибокого аналізу стану і проблем промислового розвитку України, вивчення і використання позитивного досвіду формування промислової політики Європейського союзу, передусім нової європейської промислової конкурентної політики, використання напрацювань щодо удосконалення промислової політики, які здійснені науковими фахівцями, передусім НАН України, представниками промислового бізнесу, громадськими організаціями, які опікуються прогресивним розвитком індустрії в Україні.

Література

1. Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання.

URL:<https://fra.org.ua/uploads/media/file/0001/01/85c65ab6bada07f232e264f4d68d79ac8c9ee1a4.pdf>

2. Промислова політика як ключовий інструмент стратегії розвитку : науково-аналітична доповідь. ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України», 2019. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/304.pdf>

3. Совместная декларация амбициозной промышленной стратегии ЕС. URL: <https://www.industry4europe.eu/publications/joint-declaration-for-an-ambitious-eu-industrial-strategy/>

4. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Баліцька В. В., Машталер О. В. Промислова політика – інституційна основа підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8445>.

6. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.

Babets I.
Doctor of Economics, professor
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

DEVELOPMENT OF TOURIST SERVICES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES

The pandemic caused by the COVID-19 virus has added new challenges and exacerbated threats to the development of tourism services in Ukraine. Quarantine restrictions in international tourism have significantly reduced the profits of domestic travel companies focused on serving outbound tourists. At the same time, the development of domestic tourist infrastructure, both in terms of the number of facilities and the quality of services, lags far behind the needs of domestic and foreign tourists. In this regard, the main task is to find effective directions for the development of the tourism industry in a crisis and reduce the impact of threats, especially internal, which can lead to the destruction of infrastructure and human resources of tourism potential.

The scale of the crisis in the field of tourism services varies in countries and regions of the world. According to UNWTO's Report on COVID, 100% of all worldwide destinations have introduced travel restrictions in response to the pandemic: 97 destinations (45%) have totally or partially closed their borders for tourists; 65 destinations

(30%) have suspended totally or partially international flights; 39 destinations (18%) are implementing the closing of borders in a more differentiated manner by banning the entry for passengers from specific countries of origin. Available data points to a double-digit decrease of 22% in international tourist arrivals in Q1 2020, with arrivals in the month of March down by 57% following the start of the lockdown in many countries, widespread travel restrictions and the shutdown of airports and national borders. This represents a loss of 67 million international arrivals in the first quarter of 2020 compared to the same period of last year. By regions, Asia and the Pacific, the first region to suffer the impact of COVID-19, saw a 35% decrease in arrivals in Q1 2020. The second-hardest hit was Europe with a 19% decline, followed by the Americas (-15%), Africa (-12%) and the Middle East (-11%) [1].

Given the deepening economic crisis in Ukraine caused by the sanitary and epidemiological situation in the world and in the country, and given the significant reduction in tourist flows in 2020 due to quarantine restrictions, the current way out of the crisis is the development of domestic tourism. However, for domestic tour operators, the promotion of domestic tourism by a large number of tourists focused on foreign holidays is a challenge, the response to which requires a combination of efforts not only of various tourism entities, but also local authorities. The main task is to comprehensively study, organize and develop places and resources for tourism, which should become the centers of the domestic tourism industry and promote the further development of domestic tourism in Ukraine. This task is complicated by the persistent advantage of foreign recreation over domestic tourism in the preferences of domestic consumers of tourism products.

In 2011-2019, the number of travelers within Ukraine decreased from 497.5 to 449.6 thousand people (by 4.5%). At the same time, the number of tourists who went on vacation outside of Ukraine increased from 1.3 million to 2.3 million. During 2014–2019, the share of

domestic tourists in the total number of tourists in Ukraine has more than halved, filling the niche of outbound tourists, the number of which increased from 2085 thousand people in 2014 to 4786.6 thousand people in 2019 (Table 1).

The dynamics of the ratio of the number of outbound tourists to the number of domestic has a steady upward trend and reached 10.6 in 2019 compared to 3.6 in 2013. This indicates the decline of domestic tourism in Ukraine and the disinterest of domestic tourism market operators in the development of domestic tourism.

Table 1

Dynamics of tourist flows in Ukraine in 2014-2019, thousand people

Indicator	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Number of tourists served by tour operators and travel agents, total	2425	2019	2550	2806	4557	5319,9
Of them:						
inbound tourists	17	15	35	39	76	83,7
share in the total, %	0,7	0,7	1,4	1,4	1,7	1,6
outbound tourists	2085	1647	2061	2290	4023	4786,6
share in the total, %	86,0	81,6	80,8	81,6	88,3	89,9
domestic tourists	323	357	454	477	457	449,6
share in the total, %	13,3	17,7	17,8	17,0	10,0	8,5
The ratio of the number of outbound tourists to domestic	6,4	4,6	4,5	4,8	8,8	10,6

Source: calculated for [2]

The negative processes taking place in the tourism industry are also reflected in the dynamics of the main indicators of foreign trade in services connected with travels (Fig. 1). The number of Ukrainian citizens who went abroad significantly exceeds the number of foreigners who visited Ukraine, which causes a negative balance of tourist flows during 2010-2020. In the structure of exports of Ukrainian services, the share of travel-related services is relatively

stable, not exceeding 3% over the last ten years and decreased from 2.8% in 2012 to 2.3% in 2020, indicating stagnation in the tourism sector and inefficient use of tourism potential.

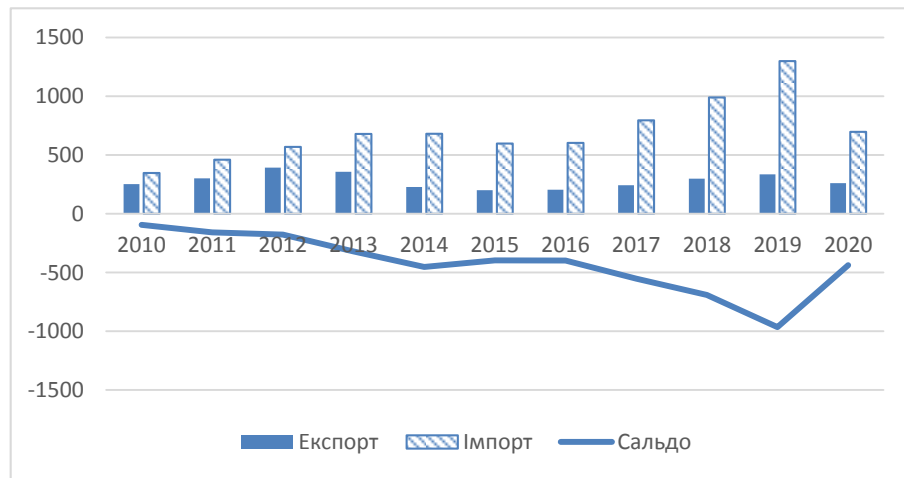

Fig. 1. Dynamics of indicators of foreign trade of Ukraine in services connected with travels, million dollars USA

Source: built on [3; 4]

The domestic tourism industry is characterized by an inefficient structure, as evidenced by the unbalanced demand for various types of tourist services. In particular, both in 2011 and in 2018, leisure and recreation prevailed in the structure of provided tourist services (87.8% and 89.7%, respectively). At the same time, the volumes of such services as treatment, sports and specialized tourism are insufficient. The share of serviced tourists who received the relevant services in 2018 was 2.8%, 0.01% and 0.39% of the total volume of provided tourist services.

The development of these types of tourist services, with special emphasis on post-covid rehabilitation, is considered one of the basic directions of the tourism sector out of crisis in a pandemic. As a result of quarantine restrictions, the number of foreigners resting in sanatoriums has decreased, and domestic tourists have limited financial opportunities for health recreation due to the economic crisis. The problem of loading health and preventive treatment facilities can be solved through the introduction of state co-financing of

rehabilitation programs for people who have become ill with coronavirus.

The second, no less important, direction of development of domestic tourism in Ukraine is the formation of tourist centers near places of outstanding historical events, architectural monuments or unique natural landscapes. In this regard, the relevant measures will determine the following: restoration, development or creation of relevant tourist facilities; conducting a large-scale advertising campaign to disseminate information about attractive tourist destinations; implementation of state programs on patriotic education of youth in order to promote historical tourism; providing financial support by local authorities for the development of tourist sites related to historical events or folk traditions.

In the context of the global crisis and the COVID-19 virus pandemic, countries where tourism is focused on domestic tourists have better conditions for preserving the national tourism industry. The intensification of competition in the field of tourism encourages industry to reconsider approaches to ensuring the quality and content of tourism services, use new effective forms and ways to encourage tourists to consume tourism services in the domestic market.

References

1. World Tourism Organization (2020), UNWTO World Tourism Barometer, May 2020 – Special focus on the Impact of COVID-19. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284421930>.
2. Tourist activity in Ukraine. Statistical information. State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur_.htm.
3. Dynamics of foreign trade in services by types. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/zd/dseip/dseip2007_u.htm.

4. Structure of foreign trade by types services in 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/ztp_kv/ztp_kv_u/arh_ztp_kv2020_u.html

Бородіна О.А.
к.н.держ.упр.
Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТА БЕЗПЕКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ РЕФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Сучасні процеси децентралізації публічної влади в Україні вимагає значних зовнішніх запозичень та мобілізації внутрішніх інвестицій для модернізації економіки. Україна має визначений євроінтеграційний вектор спрямованості, що ставить низку вимог для регіональної політики.

Відповідно до «Порядку денного Європейського Союзу для регіонів» (EU Territorial Agenda 2020) [1], регіональна політика поєднує секторальні, просторові та управлінські цілі і пріоритети. Серед найважливіших актуальних проблем, які мають вирішувати регіони ЄС, є формування місткого, консолідованого внутрішнього середовища, зокрема, ринкового, підтримка конкуренції на місцевому та регіональному рівнях, впровадження ефективних заходів економічної безпеки, в тому числі продовольчої, недопущення регіональної самоізоляції, вирішення актуальних проблем розвитку регіонів, що стосуються змін клімату та довкілля.

Дуалізм актуальної ситуації полягає в тому, що Україна потребує, з одного боку, дотримання та взаємоузгодженості цілей власного регіонального розвитку із відповідними цілями ЄС, але з другого боку, вироблення та дотримання власного сценарію та стратегічного бачення реформ на регіональному та місцевому

рівнях, адже умови проведення реформи децентралізації є виключно специфічними для України [2].

Одним з викликів забезпечення регіональної безпеки стала соціально-економічна проблематика нової моделі зв'язку центру та регіонів. Минулорічна колізія призвела до того, що менше третьої частини адміністративно-територіальних утворень об'єдналися в ОТГ. Інші ж не бачили в цьому сенсу. Адже в результаті такого укрупнення об'єднання в ОТГ виникав ризик закриття окремих шкіл або медичних установ. Фактично об'єднання громад відбулося адміністративним шляхом.

До соціальної проблематики реформи децентралізації можна додати проведені вибори за партійними списками, що фактично вдосконалило регіональні еліти тому, що укрупнення районів, і вибори за партійними списками в районах більш 10 тис. чол. консолідує вказаний шар суспільства. Фактично регіональні еліти посилюються і структуруються, утворюючи сильного політичного суб'єкта.

Загрозливою може стати ситуація, коли, передаючи соціальні зобов'язання на місця, центр фактично передає туди і владні важелі. Адже, в розумінні населення саме регіональні еліти реалізують поняття влади. Оскільки вони забезпечують на місцях ключові функції: освіту, медицину, культуру, безпеку, дороги. В таких умовах центральна влада стрімко втрачає авторитет у громадян на місцях.

Відповідно до результатів п'ятої хвилі соціологічного дослідження серед населення України, організованого за сприяння Ради Європи, оптимістичні настрої українців до позитиву від реформи зберігається [3]. Цей тренд великою мірою підживлює поінформованість громадян. Так, понад 80% добре поінформованих респондентів підтримують децентралізацію, вважають її потрібною для України. Показово, що цієї думки дотримуються респонденти різних вікових груп (Рис.1).

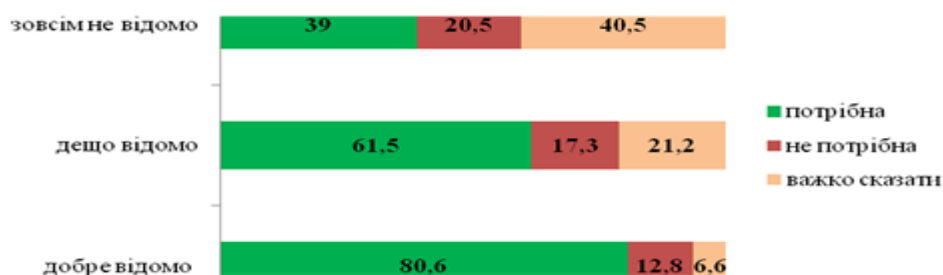

Рис.1. Залежність підтримки реформи від поінформованості, %

Джерело: [3]

В той же час, кожен третій українець вважає, що процес децентралізації містить ризик концентрації влади в руках місцевих еліт. Поки суспільство не переконане в тому, що реформа децентралізації, є ефективною незважаючи на те, що вона виглядає краще на тлі інших реформ (Табл.1).

Таблиця 1

Результати соціологічного опитування щодо можливих наслідків надання органам місцевого самоврядування (ОМС) додаткових повноважень

% у стовпчику	2018	2020
	n=2000	n=2000
Передбачають хоча б 1 позитивний наслідок	48,9	42,2
Передбачають хоча б 1 негативний наслідок	36,9	34,7
1 До прискореного розвитку громад	33,9	29,5
2 До зростання корупції в громаді	20	22,7
3 До формування непідконтрольної місцевої влади	17,4	15,7
4 До прискореного розвитку країни	17,6	14,8
5 До зростання корупції в країні	7,7	9,6
6 До зниження корупції в громаді	9,4	6,6
7 До зниження корупції в країні	6,3	5,8

Джерело: [3]

Формування ОТГ, часто не пов'язано з узгодженням інтересів внутрішніх суб'єктів. Фактично це утворення агломерацій, де об'єднання громадян відбуваються за принципами соціальної оптимізації обов'язків держави з перекладанням відповідальності

та фінансування на місця. Порядок фінансування і розділення цих процесів не унормовано, що додатково створює підґрунтя для конфліктів.

Позитивні приклади, коли фінанси залишаються на місцях, пов'язані з наявністю розвинутої інфраструктури і старих об'єктів, які дають податкові надходження в громади [4]. Так, власники особливо важливих місцевих об'єктів часто вирішували між собою до якої громаді їм краще приєднатися, щоб краще контролювати місцеву владу.

Донедавна ОМС фінансували медицину, освіту, інші соціальні витрати. А на покриття цих витрат виділялися гроші у вигляді субвенцій. Вони не є закріпленою часткою в бюджеті і не є самостійними доходами громад. Через це кожен рік громади регулярно їх недоодержували. Все це призвело до того, що місцеве самоврядування в ОТГ знаходилося на ручному управлінні центрального Уряду.

Реформа повинна базуватися на незалежному економічному та адміністративному, соціальному базисі, а також бажаннях громадян і органічному формуванні ОТГ. В той же час, потужним стимулом до отримання незалежності від центру та розбудови дієвого самоврядування є грошові стимули. Чим заможнішою є громада в перерахунку на душу населення, тим вища ймовірність об'єднання. Окрім того, попередній історичний досвід місцевого самоврядування є додатковою мотивацією.

Отже, задля забезпечення означених цілей, дотримання європейських стандартів та принципів регіонального розвитку, подальша децентралізація публічної влади в Україні повинна спрямовуватися на оптимізацію територіальної організації влади на принципах субсидіарності, завершення переходу від жорсткої системи централізованого державного управління до політики децентралізації, повсюдності місцевого самоврядування, згуртованості ОТГ. Політика вирівнювання зростаючих соціально-економічних диспропорцій розвитку регіонів з центру,

перерозподілу обмежених бюджетних ресурсів знову ж таки з центру, повинна бути замінена на політику створення державою режиму рівних можливостей для збалансованого розвитку регіонів, розкриття внутрішніх потенціалів громад, сприянню їх конкурентоспроможності.

Література

1. EU Territorial Agenda 2020. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/
2. Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління: монографія / О.І. Амоша, Ю.М. Харазішвілі, В.І. Ляшенко та ін. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 300 с.).
3. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування: результати п'ятої хвилі соціологічного дослідження серед населення України Аналітичний звіт / Центр «Соціальні індикатори». – 2020. – 127 с. – Режим доступу: http://www.slg-scoe.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020Report_UKR_ukr_1.pdf
4. Архипенко І. М. Зарубіжний досвід децентралізації влади: уроки для України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип.4(39). С.7-15.

Buriak A.A.
PhD (Economics), Associate Professor
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”
Poltava, Ukraine

URGENCY OF USING GOVERNMENT INVESTMENT LENDING SYSTEM IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EXACERBATION OF THE GLOBAL THREATS

Special place in the state investment policy is occupied by an investment loan. However, it is public credit, as a form of investment credit, directly serves economic interests of enterprises, mediating the links between the state and all economic entities. From these positions in modern conditions the role of the state credit in maintenance of

investment and innovative development of economy and financial system as a whole grows.

The importance of a place and role of public credit in the financial system of the state has led to a constant attention of researchers to various aspects of its functioning. Public investment credit is a set of economic relations that arise between enterprises and the state as a result of providing the latter with loans for investment purposes. It is provided for capital investments for production purposes through budget loans directly to ministries and departments, other state executive bodies to finance enterprises, organizations and associations through banking institutions, the construction of which is just beginning on a competitive basis, as well as to finance previously started promising buildings [1].

The main feature of government investment lending is that it is direct and targeted, such loans are term, repayable, so they must be secured by collateral or guarantee. Today in Ukraine, state lending for construction and industrial facilities is carried out at the expense of the Investment Fund of Ukraine, formed from the state budget. The volume of public lending and its directions are determined by public policy.

Regarding consumer government investment lending, it should be noted that it is carried out only in the national currency to individuals – residents of Ukraine for the purchase of real estate for investment purposes, consumer durables; the loan is repaid in installments, unless otherwise provided by the terms of the loan agreement.

The state can be both a creditor and a guarantee. Thus, state investment support is provided in the form of [2]:

- state guarantees to ensure full or partial fulfillment of debt obligations on borrowings of economic entities of the public sector of the economy;
- direct budget financing and co-financing;
- reimbursement of interest rates on loans obtained by business entities in commercial banks;

- partial compensation for the cost of production;
- loans from the state budget;
- tax, customs and currency preferences.

Public investment credit plays an important role in the financial system of the state. Its use is especially relevant right now, in post-crisis period, when it is necessary to develop all sectors of the economy. The use of public investment lending at the present stage of development is important for the Ukrainian economy, as the priority areas of this type of loan are to expand production capacity in priority areas for investment in relevant sectors, economies, scientific and technical renewal of production with increasing technical and economic indicators and competitiveness. in the world market, which, of course, can be an impetus for the national production development.

References

1. Strategy of Ukrainian financial sector development until 2025 / Ministry of Finance of Ukraine, National Bank of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025_eng.pdf.

2. Investing in Ukraine’s future / European investment bank [Electronic resource]. – Access mode: https://www.eib.org/attachments/country/eib_in_ukraine_en.pdf.

Головкова Л.С.

д.е.н., проф.,

Кириченко Д.А.

магістр

**Дніпровський національний університет
залізничного транспорту імені ак. В. Лазаряна
м. Дніпро, Україна**

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАСОВОЇ СФЕРИ ЯК ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Актуальність світової цифровізації та стрімкий розвиток цифрових галузей є викликами сучасного глобального світу. Доцільно зазначити, що це дуже динамічний сектор світової

економіки не тільки завдяки швидкому зростанню, але й активній трансформації способів впровадження штучного інтелекту, цифрового маркетингу, виробництва, реалізації в більшості галузей, особливо ці процеси пришвидшуються в фінансовій сфері та інших сферах діяльності, тому потрібна розробка та впровадження ефективних інструментів для стимулювання та адаптації фінансових сфери та інших секторів національної економіки до глобальних цифрових викликів з метою підвищення рівня впровадження інновації та забезпечення безпеки та конкурентоспроможності діяльності. Для України загалом, цифровізація може стати головним інструментом для досягнення стратегічної мети країни — це зміна сировинної моделі економічного розвитку у нову якість за рахунок цифрової трансформації («цифрового стрибка»), що сприятиме підвищенню ефективності усіх секторів економіки, державних інституцій; розбудови цифрової інфраструктури країни, розвитку сучасних цифрових платформ, формуванню компетенцій цифрової економіки, інклюзивному розвитку країни, забезпеченню добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні існуючих показників у Європі та формування сучасної цифрової держави[1].

Так, світовий банк у доповіді "Цифрові дивіденди" визначив, що соціально-економічні ефекти від використання цифрових технологій, до яких віднесено економічне зростання, робочі місця та якість послуг, можливі тільки при виконанні певних умов, які передбачають як цифрові (інформаційна інфраструктура), так і нецифрові, "аналогові" (діловий клімат, людський капітал, нормативне регулювання) компоненти"[2].

По всьому світу частка традиційної економіки зменшується, а цифрової — збільшується, надаючи могутні переваги для країн та бізнесу [3]. Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються з кожним днем, сюди спрямовуються інвестиційні потоки та тут накопичуються людські та фінансові ресурси світу.

Світова фінансова система також активно використовує сучасні цифрові технології. Фінансовий ринок — це один із ключових секторів для впровадження цифрових інновацій та масштабного їх використання, де технологічним проривом індустрії стали онлайн-продажі, за яких є можливим за допомогою гаджета зареєструватися в керуючій компанії, стати власником акцій корпоративного інвестиційного фонду або власником інвестиційних сертифікатів пайового інвестиційного фонду [4].

Один із сучасних напрямів використання цифрових технологій на фінансовому ринку є нові форми Digital-маркетингу з використанням соціальних мереж, роликів в інтернеті з інформацією про інвестиційні продукти, інвестиційні рішення. Найголовнішим аспектом для швидкої та якісної роботи компаній з управління активами в сучасному інформаційному середовищі є вихід на публічний майданчик електронної біржі, що дозволяє істотно скоротити витрати для клієнтів і прискорити проведення угод. Разом з цим, практики зазначають, що недовіра і незнання громадян, тобто відсутність фінансової грамотності, досі створюють певні труднощі у подальшому впровадженні цифрових технологій на українському фінансовому ринку. Це, в першу чергу, обумовлено тим, що процес здобування знань у наших громадян про компанії з управління активами з корпоративними інвестиційними фондами знаходиться на рівні 6—8% від потенційної цільової аудиторії — інвесторів. На відміну від цього, що на Заході — цей показник трохи більше 50%, а за оцінками китайських експертів — він досягає 60% [2].

Фінансові ринки сьогодні є глобальними і повністю формуються під впливом цифрових технологій, як наслідок, постійно з'являються нові форми і елементи фінансової інфраструктури, зокрема віртуальні банки, фінансово-технічні компанії, міжнародні системи електронних грошей, ринок цифрових валют.

Важливим для успішної реалізації засобів цифровізації на фінансовому ринку є виконання таких завдань: формування у суспільства бачення про те, що трансформаційні зміни на фінансовому ринку під впливом впровадження цифрових технологій є пріоритетним завданням стратегії розвитку; забезпечення інтегрування цифрових технологій до інституційної структури фінансового ринку та постійний моніторинг нових ідей; формування в системі інституційного регулювання фінансового ринку аналітичного потенціалу даних, який дозволить здійснювати моніторинг та діагностувати характер фінансових операцій; встановлення балансу між кадрами і технологіями на основі співставлення потреб цифрової економіки та можливостей формування у персоналу відповідних цифрових компетенцій; формування у фахівців цифрової грамотності, яка визначить здатність користувача упевнено, ефективно і безпечно застосовувати інформаційно комунікаційні технології в різних сферах життя; стандартизація цифрового обліку на фінансовому ринку та формування відповідної інформації для прийняття фінансових рішень [5].

В умовах цифровізації економіки розробка дієвих механізмів функціонування фінансового ринку потребує впровадження сучасних цифрових технологій, таких як складові інституційної структури фінансового ринку на основі формування єдиного цифрового простору, удосконалення комунікаційного доступу та підвищення довіри, оптимізації взаємовідносин в цифровому просторі та створення умов для підвищення ефективності фінансових послуг та операцій. Це можливе за рахунок виконання цілого комплексу заходів і завдань за рахунок апробуванню цифрових технологій і платформ фінансовими інститутами. Так, в умовах розвитку цифрової економіки актуалізується необхідність розробки та реалізації комплексу заходів щодо впровадження спеціалізованого нормативно-правового регулювання діяльності сфери FinTech [6]. Так, «FinTech»

охоплює інноваційні форми надання фінансових послуг FinTech - компаніями, традиційними фінансовими установами та іншими суб'єктами економічних відносин суб'єктам фінансового ринку, фізичним особам та органам державної влади з використанням нової технологічної платформи, а також будь-яке інше програмне та технологічне нововведення, спрямоване на забезпечення якісної перебудови економічних та суспільних процесів в економіці [7].

Подальші дослідження мають бути спрямовані на формування механізмів інституційного регулювання FinTech, як форми взаємодії суб'єктів фінансового ринку. Ефективне інституційне регулювання FinTech галузі, гарантуватиме безпеку для користувачів (споживачів) та визначатиме можливості та стратегічні напрями розвитку та впровадження новітніх цифрових технологій на фінансовому ринку країни. Актуальними питаннями в глобальному просторі та питаннями безпековості сьогодення є необхідність і важливість створення сучасного цифрового інституційного середовище світової економіки у вигляді стандартів, законів, норм і правил, одне з яких – це рішення про те, що цифрові форми офіційної взаємодії повинні стати першими, а аналогові другими, в тому числі й на міждержавному рівні, а також на рівнях взаємодії держав і бізнесу, громадян та бізнесу, постачальників і замовників товарів й послуг.

Література

1. Стратегії майбутнього Нова ера цифрової трансформації Центральна та Східна Європа [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/research/c500/SETop500_2016_ua.pdf

2. Доклад о мировом развитии "Цифровые дивиденды". Группа Всемирного банка. — 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/>

Doklad o myrovom razvytyu "Tsyfrovye dyvydendy", Rezhym dostupa: <https://openknowledge.worldbank.org/>

3. European Parliament adopts European Commission proposal to create safer and more innovative European payments // Press release / European Commission's: website [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5792_en.htm?locale=en

4. Arner D. FinTech: Evolution and Regulation / D. Arner [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0011/1978256/D-Arner-FinTech-Evolution-Melbourne-June-2016.pdf

5. Schueffel P. Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech. Journal of Innovation Management. 2016. Vol. 4 (4). P. 32—54. URL: <http://www.open-jim.org/article/view/322/221>

6. Д'яконова І., Педич А. Сутність поняття "фінтех": розвиток категоріального апарату та дослідження ролі на світовому фінансовому ринку // Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. — 2017. — Вип. 3. — С. 7—16.

7. Дудинець Л. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 794–798.

Zhabynets O.Y.
PhD (Econ.), Associate Professor
State Institution “Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine”
Lviv, Ukraine

SPATIAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF EXPORT ACTIVITIES IN THE REGION

Involvement of the economy of Ukraine and its regions in the world integration and globalization processes contributes to the expansion of international trade. The geographical location of the

Western region of Ukraine on the borders with EU member states and the action of the free trade zone determines the geographical structure, volume and trends of foreign trade, including export activities [1, p.27]. Thus, the share of the regions of the Western region in Ukraine in exports of goods during the analyzed period increased by 5.5 p.p. (from 7.3% in 2012 to 12.8% in 2019). In the Western region, the leader in terms of the share in exports of goods in 2019 is the Lviv region with a rate of 34.5%, which also showed the largest increase in the share (by 7.7 p.p.) for the period 2012-2019 among all region of the Western region. The contribution of Transcarpathian (23.3% in 2019) and Ivano-Frankivsk (14.3% in 2019) regions is also significant in the export of goods of the Western region.

Regarding the export of services, the share of the regions of the Western region in Ukraine in the export of services increased by 4.7 p. p. (from 3.7% in 2012 to 8.4% in 2019). In the Western region, the leader in the export of services is the Lviv region with 44.8% in 2012 and 39% in 2019. The Volyn region has also significant contribution in the export of services in the Western region (17.9% in 2019). Moreover, that region showed the largest growing among all regions during the analysed period - by 7.1 p.p.

The export orientation of the national economy is evidenced by the share of exports in GDP (Fig. 1), which, despite its decrease over the period 2012-2019 by 2.4 p.p. (from 45.1% to 42.7%) still remains significant.

Among the regions of the Western region of Ukraine according to this indicator both in 2019 and in 2012 the leader is the Transcarpathian region. It is also worth noting the growth of export orientation of all regions of the Western region except for Rivne region for the analyzed period.

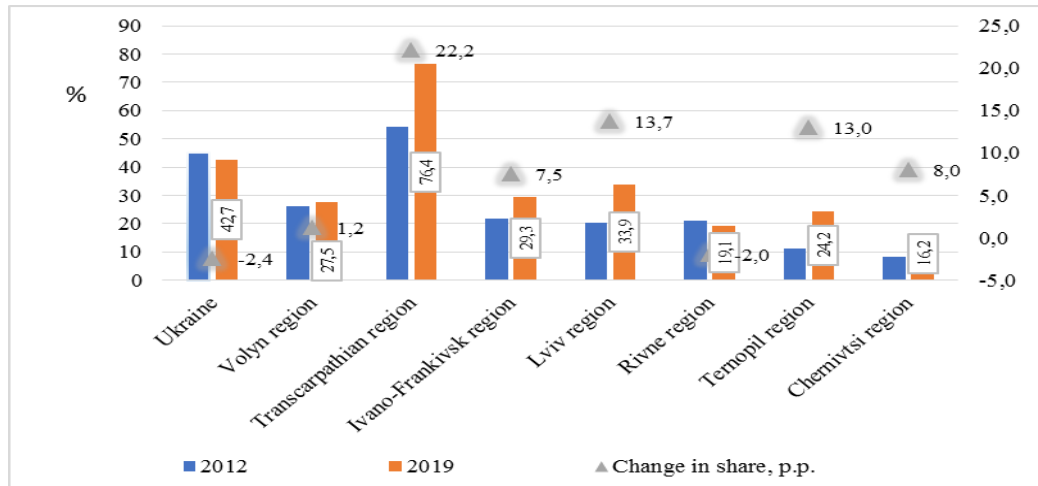

Fig. 1. The share of exports in the GDP (GRP) (left scale) and its change during 2012-2019 (right scale).

Source: calculated and constructed according to [2].

References

1. Zhabynets, O. (2019). Zovnishnya torhivlya tovaramy v mistakh oblasnoho znachennya Zakhidnoho rehionu Ukrayiny: tendentsiyi ta strukturni zminy [The Foreign Trade in Goods in Cities of Regional Significance in the Western Part of Ukraine: Tendencies and Structural Changes]. *Biznes Inform – Business Inform*, 8, 26-33. (In Ukrainian).

2. State Statistics Service of Ukraine. (2019). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Ofitsiynyi sait – Official site. (In Ukrainian). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Жаксылыкова Н.Е.

к.п.н., професор,

Аманбаева Э.А.

к.п.н., професор

Казахский национальный

аграрный исследовательский университет,

г.Алматы, Казахстан

ИННОВАЦИИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Мы изменили свое окружение так радикально, что теперь должны изменять себя, чтобы жить в этом новом окружении.

Норберт Винер

С наступлением эпохи глобализации системы образования большинство развитых стран мира находится в состоянии непрерывной модернизации и реформирования. По темпу внедрения инноваций в области образования Казахстан находится в числе передовых. Этот процесс идет непрерывно и ускоряется с каждым годом - в стране поставлены амбициозные цели по улучшению качества образования.

Главной целью образовательных реформ в Казахстане является адаптация системы образования к новой социально-экономической среде. Образование признано одним из важнейших приоритетов долгосрочной стратегии «Казахстан-2030».

Система высшего и послевузовского образования в Казахстане, прошла этап бурного, во многом стихийного развития. Современный период развития образовательной сферы характеризуется, прежде всего, тенденцией на предоставление качественных образовательных услуг и применения инновационных методов обучения. Повышение качества

образования - главный девиз нынешнего времени, как со стороны рынка труда и востребованности молодых специалистов, так и государственных органов - Министерства образования и науки РК.

Молодое поколение Независимого Казахстана рассматривает образование не как образование ради образования, оно нацелено, прежде всего, на получение определенного конкретного конечного результата, быть конкурентоспособным на рынке труда и занять достойное место в обществе.

XXI век характеризуется переходом на новое качественное состояние жизнедеятельности человека и общества. Человечество вступило в новую эру - информационно-инновационную.

Не случайно, современная трансформация высшей школы определяется рядом глобальных процессов: переходом от индустриального к постиндустриальному экономическому укладу, что приводит к смене базовых видов деятельности и требований на квалификации и компетенции; переходом на цифровые носители информации и возможностью быстрой ее передачи в любую точку планеты через глобальную сеть интернет, что приводит к изменению устройства образовательного процесса, его организационных форматов и применяемых педагогических технологий.

В будущем должны произойти изменения миссии высшей школы в обществе. Высшая школа, интегрирующая образование, науку и инновации, должна стать, в первую очередь, каркасом когнитивного общества (формировать интеллектуальный потенциал страны для перехода к экономике знаний) и институтом развития общества (институтом, который вырабатывает стратегии развития, технологические решения, проекты, новые виды деятельности). Университеты утрачивают статус «храмов познания», их деятельность становится все более прагматично ориентированной и маркетизированной. Роль высшей школы как кузницы кадров не исчезнет, но станет

подчиненной по значимости. В этих условиях университеты развиваются как центры инноваций и компетенций.

Проблема инноваций давно интересует ученых, которые проведя анализ сущности инноваций и инновационного процесса в образовании, сделали следующие выводы:

1) новшество - это средство, а инновация - это процесс освоения этого средства;

2) под инновационным процессом следует понимать деятельность по созданию педагогических новшеств, их использованию и распространению.

Под инновациями в образовании понимается процесс совершенствования педагогических технологий, совокупности методов, приемов и средств обучения. В некоторых случаях считают инновацией использование уже известного метода, с небольшим изменением, модификацией.

Понятие «инновация» часто трактуется как особый вид деятельности, а именно - инновационной.

Существующие на данный момент определения инновационной деятельности, в основном, различаются перечнем видов работ, включаемых в нее. Мы рассмотрим опыт применения инноваций в образовательной среде вуза.

Согласно Стратегии инновационного развития, одной из основных задач инновационного развития в области образования является создание условий для формирования у обучающихся следующих компетенций инновационной деятельности:

- способность и готовность к непрерывному образованию, постоянному совершенствованию, переобучению и самообучению, профессиональной мобильности, стремление к новому;

- способность к критическому мышлению;

- способность и готовность к разумному риску, креативность и предприимчивость, умение работать самостоятельно, готовность к работе в команде и в высококонкурентной среде;

- владение иностранными языками, предполагающее способность к свободному бытовому, деловому и профессиональному общению.

Рассмотрим суть некоторых инноваций последних нескольких лет чуть подробнее в произвольном порядке.

Полиязычное образование. Полиязычное образование - это целенаправленно организуемый, нормируемый триединый процесс обучения, воспитания и развития личности на основе одновременного овладения несколькими языками.

Полиязычное образование - это целенаправленный, организуемый триединый процесс обучения, воспитания и развития индивида как полиязыковой личности на основе одновременного овладения несколькими языками как «фрагментом» различных культур человечества.

Содержание полиязычного образования должно включать систематизированные знания, умения и навыки в области родного и государственного языков, а также в области одного или нескольких иностранных языков в соответствии с межкультурной парадигмой современного языкового образования.

Основополагающими идеями в реализации полиязычного образования в контексте межкультурного общения являются:

- мотивация и стимулирование использования различных языков в соответствии с потребностями и интересами обучаемых;
- формирование умений межкультурного общения;
- стратегия постоянного познания через язык особенностей конкретных культур и особенностей их взаимодействия;
- выход за пределы собственной культуры и приобретение качества медиатора культур, не утрачивая собственной культурной идентичности;
- способность обучающихся понимать единое с инокультурным собеседником значение происходящего на основе знаний о различиях культур и умений как обсуждать эти

различия, выступая посредником между культурами, так и изменять собственное отношение к ним;

- обеспечение содержания изучения языков в соответствии с социокультурной ситуацией конкретной страны (или региона).

В соответствии с требованием времени каждый гражданин должен стремиться к владению государственным языком, русским языком – языком межнационального общения и английским языком.

Инновации в высшем образовании. В стремлении повысить качество высшего образования Казахстан обратился к европейским стандартам высшего образования. В 1997 г. он в числе первых стран СНГ, внедрил Лиссабонскую конвенцию высшего образования, призывающую страны-участницы признавать квалификации и дипломы друг друга.

Казахстан уже немало сделал для вхождения в международное образовательное пространство. Следует отметить переход на систему трехступенчатого образования (бакалавр, магистр, доктор) и подписание Болонской декларации 11 мая 2010 года. В 2011 г. в Казахстане была разработана и внедрена новая классификация вузов.

С учетом мирового опыта разработаны новые требования по шести категориям вузов: национальные исследовательские университеты, национальные вузы, исследовательские университеты, университеты, академии и институты.

Новая классификация вузов Республики, а также введение моделей управления, таких как рейтинг вузов, способствуют собственному стимулированию к повышению привлекательности вузов.

Министерство науки и образования РК постоянно работает над дальнейшей модернизацией системы высшего образования в соответствии с принципами Болонского процесса. Присоединение Казахстана к Болонской Декларации предполагает вхождение в единое европейское образовательное пространство, построенного

на ряде обязательных принципов. К настоящему моменту 18 университетов Республики Казахстан подписали Великую Хартию Университетов.

В типовом положении о государственном учреждении высшего профессионального образования представлен перечень основных задач высшего образования, он выглядит следующим образом:

1) Удовлетворять потребности личности в интеллектуальном, нравственном и культурном развитии, посредством получения высшего профессионального образования;

2) Развивать науки и искусства посредством научных исследований и творческой деятельности научно-педагогических работников и обучающихся, использовать полученные результаты в образовательном процессе;

3) Содействовать подготовке, переподготовке и повышению квалификации работников с высшим образованием и научно-педагогических работников высшей квалификации;

4) Формировать у обучающихся гражданскую позицию, способность к труду и жизни в условиях современной цивилизации и демократии;

5) Сохранять и приумножать нравственные, культурные и научные ценности общества;

6) Распространять знания среди населения, повышать его образовательный и культурный уровни.

Эксперты отмечают как плюсы, так и минусы проводимых реформ.

Плюсы реформы системы образования в Казахстане:

– Предполагается, что из бакалавров будет формироваться основная масса работников, а из магистров – интеллектуальная элита. Обучение бакалавров нацелено на широкую область профессиональной деятельности, магистров – на овладение узкопрофильными знаниями и особенностями конкретных профессий;

– Болонская система даст возможность комбинировать знания: можно стать бакалавром по одной специальности, а магистратуру закончить по другой. Бесспорным плюсом будет появление математиков-экономистов, химиков-биологов, юристов-экономистов.

– Двухступенчатая система образования как нельзя лучше подходит в наше время, когда знания имеют свойство быстро устаревать. Новая система образования предусматривает непрерывное образование, заключающееся в программах дополнительного образования для выпускников.

Минусы реформы системы образования:

– Не вызывает доверия новая система оценивания знаний. Во многом она действует некорректно, двусмысленно и необъективно.

– Резкое изменение системы высшей школы в Казахстане привело к ухудшению уровня образования;

– Были адаптированы только внешние составляющие – кредиты, многоуровневая система обучения. Внутренние составляющие Болонского процесса – академическая мобильность студентов и преподавателей – не работает.

В связи с вышеизложенным можно сделать следующие выводы:

1. Инновации, внедряемые в образовательных учреждениях современного Казахстана, помогают реализовывать социальный заказ: воспитывать в студентах чувство патриотизма, гражданской ответственности, любви к родному краю, уважение к народным традициям.

2. Современная жизнь ставит человека в очень жёсткие рамки, требуя от него высокое качество образования, коммуникативность, целеустремленность, креативность. Выпускник какого-либо учебного заведения, в условиях высокого технологического развития, должен обладать набором определенных качеств, и только тогда он сможет быть успешным

и адекватным в современном обществе, востребованным специалистом, полезным обществу.

3. Безусловно, у казахстанского образования еще много неразрешенных проблем, устранить которые помогут инновации.

Литература

1. Исабеков Б.Н. Индустриально-инновационные основы развития науки и образования. - Туркистан: изд-во Туран, 2009. - С.27-50.

2. Стратегии вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира»

3. Сластенин В.А. Педагогика профессионального образования, М - 2006г.

4. Такер Роберт Б. Инновации как формула роста. - М.: Олимп-бизнес, 2006. - 240 с.

5 Колосова О.Ю. ИННОВАЦИИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ // Современные проблемы науки и образования. - 2009. - № 2

Кашена Н.Б.
к.е.н., професор
Харківський державний університет харчування та
торгівлі
м. Харків, Україна

ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РИТЕЙЛУ: ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Світова пандемія коронавірусу та пов'язані з нею карантинні обмеження спричинили небачену за останнє сторіччя глобальну економічну кризу. За даними ООН втрати світової економіки, пов'язані зі спалахом захворювання в 2020 році склали близько \$ 2 трлн [1]. Локдауни унеможливили торгівлю офлайн, суттєво

трансформували споживацьку поведінку та спровокували різке зростання бажаючих отримати якісні товари із доставкою на дом. Як наслідок – швидка адаптація бізнес-моделей ритейлерів до нових реалій, трендів і тенденцій, орієнтація на лояльність та зручність для покупців, динамічне зростання онлайн-торгівлі та швидкий розвиток служб доставки. Згідно з дослідженням компанії EVO сума онлайн-покупок українців протягом 2020 року зросла на 41% і склала 107 млрд грн [2]. Україна увійшла до топ-10 країн з найбільшими темпами зростання прибутків інтернет-магазинів і посіла шосту позицію в рейтингу, випередивши В’єтнам, Ізраїль, Індію та Японію [3].

Міграція ритейлу із офлайну в онлайн, зміна споживацьких пріоритетів й активності покупців в період пандемії відповідним чином відобразились і на економічній активності ритейлерів. Наразі для збереження й підвищення її рівня ритейлери вимушені вміти швидко перетворювати існуючі ризики й обмеження (закриті на карантин універмаги та торгові центри, зниження попиту і купівельної спроможності споживачів, падіння курсу національної валюти тощо) в можливість та через акумуляцію всіх зусиль на забезпечення потреб клієнтів зберегти їх лояльність та прибуток. Єдино вірним шляхом при цьому є інвестування коштів у розвиток власних онлайн-каналів і залучення інноваційних інструментів управління, зокрема цифрових і маркетингових інновацій, які забезпечать омніканальність, фокус на споживачеві та персоналізацію.

Серед ІТ-рішень для управління ритейлом в Україні популярності набули: датчики підрахунку відвідувачів з відповідним програмним забезпеченням, які дозволяють отримати релевантну статистику, порахувати конверсію, аналізувати в режимі реального часу показники діяльності магазинів, а також правильно планувати кількість співробітників, відповідно щільності трафіку; рішення Wi-Fi-аналітики Shopster офлайн, яке дозволяє збирати через хот-споти інформацію про відвідувачів,

аналізувати моделі їх поведінки та виступає умовним комунікатором між покупцем, брендом і CRM-системою програми лояльності, пропонуючи бажанні товари та акції. Це все допомагає ритейлу збільшувати середній чек покупки та підвищує лояльність покупців і стійкість бізнесу в цілому [3].

Практикою доведено, що КРІ ритейлу залежать від лояльності клієнтів, швидкості реакції на зміну споживацьких уподобань, вміння працювати на випередження і задовольняти потреби конкретної людини. Тому в умовах пандемії життєво важливою для забезпечення бажаного рівня економічної активності підприємств роздрібною торгівлі стає клієнтська аналітика. Системний підхід до аналізу даних клієнтської поведінки і спостереження за динамікою ключових показників ефективності дозволяє розробити рішення щодо залучення, утримання і розвитку цільової аудиторії, і тим самим сприяє збільшенню виручки і прибутку від реалізації товарів. Результатом аналітики можуть бути як вивчення поточного стану клієнтської бази, так і опрацювання окремих гіпотез, аналітичних моделей, сегментації, оцінки показника LTV, які допомагають спостерігати за статусом клієнтів і принесеного ними прибутку, прогнозувати їх поведінку в майбутньому. При цьому основний результат – визначення якісного портрета клієнта задля розуміння того, як залучати й утримувати покупців, сегментувати аудиторію і працювати з нею.

Залежно від розміру підприємства та зрілості клієнтської аналітики, можна переходити від простих до більш складних рішень, виходячи з мети:

- збір і зберігання, накопичення історичних даних – від маленьких БД до повноцінних DWH рішень, які забезпечують точність і повноту даних, стабільність роботи, швидкість доступу;
- управління взаємовідносинами з окремими клієнтами і лідами – системи operational CRM, які дозволяють вести історію активності клієнта, зв’язуватися з ним тощо. Це можуть бути як хмарні рішення, зручні для малого бізнесу, зокрема Salesforce, так

і enterprise-варіанти для великого бізнесу, такі як Microsoft Dynamics або Oracle Siebel;

– аналітика клієнтів і їх транзакцій, виділення сегментів на підставі агрегованих даних і OLAP кубів – analytical CRM. Це не обов’язково окрема система, для малого бізнесу її може замінити Excel або Python, однак при зростанні масштабів бізнесу доцільніше впроваджувати системи, що автоматизують ручні операції – наприклад, рішення від SAS, Teradata, SAP, HCL;

– предективні моделі – прогнозування зміни клієнтського поведінки на підставі історії взаємин з клієнтом: від його транзакцій до відгуків на акції і комунікації. Реалізація можлива на будь-якому доступному інструменті, відповідає вимогам – від Python до SAS EM, з можливістю подальшої оптимізації в SAS MO;

– автоматизація та візуалізація даних – BI, business intelligence системи для того щоб було наочно, швидко, інтерпретовано, доступно для всіх бізнес-користувачів – як з технічної точки зору (банальна наявність акаунту у всіх користувачів), так і з позиції зрозумілості результату [4].

І головне пам’ятати, що для того щоб клієнтська аналітика приносила користь вона має бути вбудована в безперервний процес керування клієнтською базою, що включає збір, аналіз, пілотування, автоматизацію та знов збір даних й їх подальший розгляд у визначених напрямках.

Викладене доводить, що пандемія COVID-19 змінила звичний нам ритейл, посилила старі та генерувала нові тренди розвитку. Їй надалі буде зростати частка товарів придбаних в он-лайн магазинах. Тому важливими є активна цифровізація та автоматизація всіх бізнес-процесів ритейлера. Просунута клієнтська аналітика здатна забезпечити ритейлерам досягнення високих KPI та підвищити їх економічну активність.

Література

1. Коронавірус проти ритейлу, або нові можливості для продажів. URL: <https://edin.ua/koronavirus-proti-ritejlu-abo-novi-mozhливosti-dlya-prodazhiv/>
2. Ритейл-2020: як пандемія вплинула на розвиток торгівлі у світі та в Україні. URL: <https://investory.news/ritejl-2020-yak-pandemiya-vplinuла-na-rozvitok-torgivli-u-sviti-ta-v-ukraini/>
3. Седухіна І. Уроки 2020: виклики та висновки для ритейлу. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/722547.html>
4. Клієнтська аналітика – сучасні інструменти та їх використання. URL: <https://ua-retail.com/2021/04/kliyentska-analitika-suchasni-instrumenti-ta-%d1%97x-vikoristannya/>

Копитко М.І.
д.е.н., професор
Львівський державний університет внутрішніх справ,
Ільків Ю.І.
аспірант,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЕМ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Грунтовне дослідження чинників впливу на рівень інноваційного розвитку промислових підприємств доцільно проводити з використанням програмного пакету Statistica 6,0 на основі векторної авторегресії (логарифмовані дані за 2011–2019 рр.). Результати такого дослідження дозволять відстежити системний зв'язок між рівнем інноваційної активності промислових підприємств (RIA), рівнем економічної безпеки інноваційно-активних промислових підприємств (REBP), рівнем фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

(RFID), рівнем витрат на нововведення (RVN) та рівнем залучення зовнішніх інвестицій на розвиток інноваційної діяльності (RZI) (рівняння 1).

$$\left[\begin{array}{l} RIA = 18,53 + 1,87RIA_{(t-1)} + 2,63RFID - 3,82RVN + 3,47RZI \\ (18,47)** (8,06)** (29,03)*** (24,54)** (21,65)* \\ REBP = 28,65 + 3,54REBP_{(t-1)} - 4,98RVN + 3,04RFID - 0,27RZI \\ (22,68)** (12,75)* (16,09)** (21,76)*** (09,99)* \end{array} \right. \quad (1)$$

$$R=0,84; R2=0,89; F(23,75)=59,98; DW=1,91,$$

де, RIA – рівень інноваційної активності промислових підприємств (%); REBP – рівень економічної безпеки інноваційно-активних промислових підприємств (%); RFID – рівень фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (%); RVN – рівень витрат на нововведення (%); RZI – рівень залучення зовнішніх інвестицій на розвиток інноваційної діяльності (%); t – часовий лаг.

Авторегресійна модель (VAR) є статистично значущою, зважаючи на значення показників кореляції $R=0,84$; скорегованого коефіцієнта детермінації $R2=0,89$; F-критерій Фішера $F(23,75)=59,98$ та коефіцієнта Дарбіна-Уотсона 1,91 (рівняння 1).

Таким чином, на підставі результатів проведеного аналізу наявні усі підстави стверджувати, що рівень фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств має однаково позитивний вплив (прямопропорційний) як на рівень інноваційної активності, так і на рівень економічної безпеки промислових підприємств. Відповідні показники регресії – 2,63 та 3,04. При чому, необхідно зазначити, що збільшення обсягів фінансування має значно сильніший вплив на рівень економічної безпеки, ніж на рівень інноваційної активності.

Різко негативний вплив на обидва досліджувані показники має рівень витрат на нововведення (показники регресії: -3,82 та -4,98). За таких умов можна констатувати дорого вартісне придбання нововведень, значні витрати на його встановлення,

підготовку працівників, які б ефективно його експлуатували. Водночас, значні витрати на інновації знижують рівень економічної безпеки шляхом впливу на конкурентоспроможність підприємств, їх фінансову стійкість й платоспроможність.

Контраверсійна ситуація спостерігається щодо аналізу рівня залучення зовнішніх інвестицій на розвиток інноваційної діяльності. У відношенні до рівня інноваційної активності вплив є однозначно позитивним (коефіцієнт регресії 3,47), але відносно рівня економічної безпеки простежується незначний негативний вплив (коефіцієнт регресії -0,27). Така неоднозначна ситуація пов'язана із прямо пропорційною залежністю рівня інноваційної активності від залучення зовнішніх інвестицій, раціонального їх використання й оперативного управління ними. Збільшення обсягів інвестування призводить до пришвидшення процесів введення інновацій у господарську діяльність суб'єктів господарювання та результативності їх діяльності, що, своєю чергою, зменшує період окупності.

Щодо впливу залучених зовнішніх інвестицій на економічну безпеку підприємств, то однозначного впливу немає. За умови стабільності й безперервності інвестування спостерігається позитивний ефект. Однак, якщо врахувати усі ризики зовнішнього інвестування та економічної, політичної й соціальної стабільності в країні, то прослідковується незначний негативний вплив, який пов'язаний із: (1) частими відмовами інвесторів виконувати умови договорів; (2) нестабільністю національної валюти й валютного курсу; (3) нестабільним політичним становищем; (4) значними зловживаннями інвесторів й спробами інфільтрації ними в офіційний сектор економіки нелегальних тінювих капіталів. Як наслідок, діяльність підприємства піддається впливу зовнішніх факторів, які перешкоджають діяльності та знижують рівень економічної безпеки.

Таким чином, можна стверджувати, що економетричні розрахунки доводять вплив дестабілізуючих факторів на рівень інноваційності та економічної безпеки промислових підприємств.

Вагомого значення в даному контексті набуває пошук та вчасне виявлення дестабілізуючих факторів фінансування й розвитку інноваційної діяльності. Безумовно, значний деструктивний вплив чинять показники макроекономічної стабільності держави, зокрема, зростання макроекономічного дисбалансу, девальвація валюти, дефіцит бюджету, розміри державного боргу, стан економічної безпеки держави та інноваційно-активних підприємств. Тому, вартим уваги виявиться прослідковування взаємозв'язку між рівнем економічної безпеки держави й інноваційно-активних підприємств, що доцільно відобразити на рис. 1.

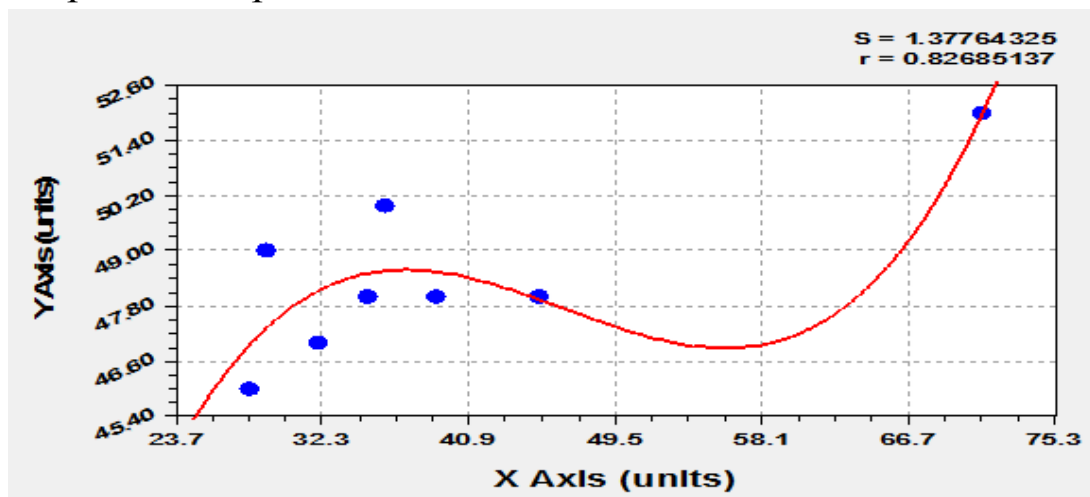

Рис. 1. Взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки держави й рівнем економічної безпеки інноваційно-активних підприємств, 2012–2019 рр. (нелінійне програмування – поліноміальна модель)

$$Y=1,35+2,63x- 0,06x^2 + 0,03x^3 \quad (2)$$

де Y – рівень економічної безпеки підприємств; x – рівень економічної безпеки держави.

Джерело: авторська розробка на основі [1-3]

Результати проведеного дослідження взаємозв'язку між рівнем економічної безпеки держави й рівнем економічної

безпеки інноваційно-активних підприємств за період 2012–2019 рр. дають підстави для висновку, що зростання рівня економічної безпеки держави сприятиме зміцненню економічної безпеки інноваційно-активних підприємств. Остання теза знайшла підтвердження внаслідок проведених досліджень з використанням інструментів нелінійного програмування (поліноміальна модель, статистичний пакет Surxpt 5,0).

Література

1. Копитко М.І. Управління інноваціями: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни у схемах і таблицях. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 292 с.
2. Лаптев С.М., Алькема В.Г., Сідак В.С., Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств: монографія / За ред. Копитко М.І. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. 508 с.
3. Копитко М.І. Економічна безпека підприємств з виробництва транспортних засобів: Монографія. Львів: Ліга-Прес, 2015. 556 с.

Кофанов О. Є.

к.е.н., к.т.н.,

Кофанова О.В.

д.п.н., к.хім.н., професор

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського"

м. Київ, Україна

ДОСЯГНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ АВТОТРАНСПОРТНИМ КОМПЛЕКСОМ УКРАЇНИ

Відповідно до Закону України "Про основи національної безпеки України", екологічна безпека (ЕБ) має на меті захист

найважливіших інтересів суспільства, держави, населення, навколишнього природного середовища (НПС) від загроз, які або вже існують у світі, або можуть виникнути у майбутньому і обумовлені як антропогенними, так і природними чинниками [1, 2]. На думку провідного вченого-еколога А. Б. Качинського, ЕБ є сукупністю властивостей НПС і створюваних діяльністю людини умов, за яких із урахуванням певних економічних і соціальних чинників, науково обґрунтованих допустимих навантажень на об’єкти середовища на мінімально можливому рівні утримуються ризики негативного впливу на НПС, здоров’я людей і їх нащадків [2, с. 54].

Вчені виокремлюють 3 основні види ЕБ, що зумовлені антропогенною діяльністю [3]. Це, зокрема:

- соціально-екологічна безпека, зумовлена погіршенням екологічного стану НПС і зростанням загроз здоров’ю людей;
- біосферно-екологічна безпека, спричинена загрозою значного порушення природної рівноваги на нашій планеті;
- ресурсно-екологічна безпека, що зумовлена вичерпністю природних ресурсів планети, їх деградацією тощо.

Варто відзначити ще таке трактування ЕБ, надане авторами роботи [4, с. 26]: це забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави в цілому від загроз (реальних чи потенційних), які створюються антропогенними і природними чинниками НПС. Тобто ЕБ повинна забезпечувати збереження життя й екологічної рівноваги на Землі. Вона може бути реалізована як на місцевому, локальному, рівні, так і на рівнях держави або біосфери в цілому.

З позицій концепції сталого розвитку суспільства й біосфери, підвищення ЕБ високоурбанізованих територій потребує від влади розробки дієвих засад щодо забезпечення не тільки економічного розвитку країни, а й підтримки її екологічної безпеки. У зв’язку з цим актуальними є питання підвищення екологічності автотранспортного комплексу (АТК) країни,

досягнення його паливної економічності [5]. У цьому контексті впроваджено багато сучасних розробок з модернізації двигунів і самих автотранспортних засобів (АТЗ), застосування систем рециркуляції відпрацьованих газів (ВГ), каталітичних каталізаторів-нейтралізаторів, організації дорожнього руху, покращення інфраструктури міст тощо.

Однак наведені способи хоча й сприяють певному скороченню обсягів викидів токсикантів з ВГ АТЗ, але не вирішують комплексно проблему забруднення повітряного й ґрунтового середовищ міст, поверхневих водойм тощо.

Забруднення НПС відбувається не тільки через викиди ВГ двигунів АТЗ. Зокрема, внаслідок порушень герметичності поршневих кілець шкідливі газоподібні речовини здатні потрапляти у картер із циліндрів й, взаємодіючи з парами мастила, утворювати картерні гази, які також викидаються у НПС. Суттєвий вплив чинять і процеси випаровування палив та розливів під час експлуатації автомобілів, зберігання і транспортування палив.

Проблема забруднення атмосферного повітря автотранспортом значно посилюється через несанкціоновані паркування АТЗ на вулицях, газонах, на прибудинкових територіях тощо. Все це створює додаткові загрози здоров'ю людей, оскільки при холодному пуску й розігріві двигуна токсичність його викидів значно зростає, особливо якщо взяти до уваги те, що більшість дворів мають так звані застійні зони, де утруднені процеси розсіювання токсикантів.

Встановлено, що придорожні території міст, а також прибудинкові території є екологічно небезпечними об'єктами, на яких спостерігається перевищення гранично допустимих концентрацій забруднювальних речовин, які є основними компонентами ВГ двигунів АТЗ. При цьому особливо небезпечними за умов функціонування у міському середовищі є

дизельні двигуни легкових і вантажних автомобілів, автобусів тощо.

Раніше вважалось, що дизельні двигуни, порівняно з бензиновими, є більш ефективними [6]. Зокрема, у стандартного дизелю коефіцієнт корисної дії становить (30...45) %, а у дизелів з турбонаддувом і проміжним охолодженням – навіть більше 50 % [7]. Однак при цьому є певна небезпека використання неправильно відрегульованих дизельних двигунів, які викидають в атмосферне повітря надмірну кількість частинок сажі (двигун "димить"). Крім того, ВГ дизелів містять значні обсяги оксидів Нітрогену.

У свою чергу, упровадження у дизелях системи живлення Common Rail дозволило дещо підвищити їх екологічність, а вдосконалення сажових фільтрів і упровадження систем рециркуляції ВГ (Exhaust Gas Recirculation) та їх селективної каталітичної нейтралізації (Selective Catalytic Reduction) за допомогою реагента AdBlue (32,5 %-й водний розчин сечовини) і ванадієвого каталізатора V₂O₅ дозволило знизити викиди сажі й оксидів Нітрогену.

З метою запобігання забруднення НПС у країнах Європи впроваджено жорсткі екологічні стандарти щодо максимально можливих обсягів викидів токсикантів двигунами АТЗ, а також стосовно якості моторних палив (МП). Скорочено ці норми позначаються як Євро 1...Євро 6. Зараз у країнах ЄС чинний стандарт Євро 6, який обмежує викиди оксидів Нітрогену і сажі саме дизельними двигунами. Крім того, ефектом введення Євро 6 є також скорочення обсягів викидів CO₂ й зменшення витрат МП двигунами автомобілів. Проте, зокрема, деякі вітчизняні експерти вважають недоцільним упровадження стандарту Євро 6 і в Україні через низьку якість МП на вітчизняному ринку і все ще досить високий попит на вживані автомобілі. Отже, спрямування України на євроінтеграцію потребує розробки науково

обґрунтованих заходів з підвищення екологічності АТК, забезпечення екологічної безпеки у цій сфері.

Література

1. Закон України про основи національної безпеки України. Відом. Верховної Ради України. 2003. № 39. ст. 351. (Нормативний документ Верховної Ради України).
2. Качинський А. Б. Екологічна безпека України : системний аналіз перспектив покращення: монографія. URL: <http://www.niss.gov.ua/book/Kachin/index.htm>.
3. Основные направления обеспечения национальной безопасности Республики Беларусь. Современное состояние и перспективы: монография; под науч. ред. Мясниковича М. В., Пузикова В. В. Минск: Экономика и право 2003. 451 с.
4. Шкарлет С. М. Роль і місце категорії "економічна безпека" в глобальній моделі національної безпеки держави. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. 2007. Вип. 8. С. 23–31.
5. Кофанова О. В., Кофанов О. Є. Механізми посилення екологічності вітчизняного автотранспорту за рахунок забезпечення його сталого розвитку. Стратегія розвитку України : економіка, соціологія, право. 2015. 1. С. 67–73.
6. Парсаданов І. В. Підвищення якості і конкурентоспроможності дизелів на основі комплексного паливно-екологічного критерію: монографія. Х.: НТУ "ХПІ", 2003. 244 с.
7. Паливо-мастильні матеріали, технічні рідини та системи їх забезпечення: навч. посіб.; кн. 1. Паливо-мастильні матеріали і технічні рідини; за ред. В. Я. Чабанного; 2-ге вид., перероб. та доп. Кіровоград: Центрально-Українське вид-во, 2008. 353 с.

Криштанович М.Ф.
д.держ.упр., професор
НУ «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА ПІД ВПЛИВОМ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

За останні десятиліття у Європі тривають процеси, які можна охарактеризувати як “фрагментація” безпекового простору. Ці процеси не є однозначними, часто суперечливими. Фрагментацію безпекового простору можна охарактеризувати як наявність різнотипних (для різних учасників системи) загроз і викликів у сфері безпеки; відсутність єдиних і чітко визначених принципів і правил, які визначають і забезпечують безпеку різних учасників міжнародної системи (світової, регіональної, субрегіональної), а також відсутність єдиних прийнятих інструментів та методів попередження безпекових загроз та реагування на них, різні безпекові пріоритети для різних учасників системи [1].

Виходячи з цих причини демократичні союзники та партнери ЄС мають прагнути до більш тісної співпраці. В даній ситуації потрібен багатонаціональний підхід, бо самостійно жодна держава не зможе виділити необхідну кількість ресурсів та сконцентрувати всю силу волі, яка б дозволила попередити загрози або вирішити глобальні проблеми на прийнятному рівні [2].

У нинішніх умовах головним гарантом безпеки в Європі залишається НАТО. Окупація та анексія Криму з боку Росії, дестабілізація Східної України зніційована РФ, відродили тенденції посилення колективної оборони в Європі під парасолькою НАТО. Комплекс протидії викликам для європейської безпеки продовжує зберігати багаторівневу структуру, що включає НАТО як оборонний союз, асоційовані з ним механізми ЄС/ЗЄС, багатосторонній процес взаємодії в

межах НАТО/РЄАП/ПЗМ із залученням регіональних (ОБСЄ) і субрегіональних організацій [3]. Активну участь у протидії загрозам слід визнати як безальтернативну з боку системи європейської безпеки, оскільки навіть з огляду на специфічні позиції окремих країн ця система безперечно матиме загальноєвропейський характер. Неучасть у ній рівнозначна відмові тієї чи іншої держави від обстоювання власних інтересів, та втрату можливості нейтралізувати можливі негативні виклики та загрози.

Аналіз і оцінка існуючих і можливих загроз, ризиків і викликів безпеки привела до висновку про те, що для нейтралізації потенційних небезпек необхідні специфічні підходи, суть яких можна виразити наступними концептуальними положеннями: по-перше, у відповідь заходи повинні мати колективний, кооперативний характер, що передбачається здійснити, насамперед, за допомогою посилення інтеграції країн в такі міжнародні інститути безпеки як НАТО і Європейський союз; по-друге, безпека країн в даний час не може досягатися засобами виключно військового характеру, її забезпечення вимагає комплексного підходу [4].

У зв'язку з цим нове, широке розуміння безпеки, пред'являє ряд об'єктивних вимог до політики безпеки, реалізація яких припускає: направляти основні зусилля на пріоритетне і першочергове забезпечення захисту і підтримку існуючого “простору стабільності”; приймати заходи для розширення цього простору, в першу чергу, за допомогою збільшення чисельності членів НАТО і Євросоюзу; прагнути не до стихійного, а свідомого, цілеспрямованого і послідовного подолання негативних наслідків глобалізації [5].

Саміт 9 європейських країн, який відбувся листопаді 2015 р. в Бухаресті, визначив перспективи безпеки в Європі обумовлені виключно їх членством в Європейському Союзу та Північноатлантичному Альянсі [6]. Це з одного боку, мало

сприяти поширенню простору стабільності, безпеки і добробуту, а з другого визначало реальний шлях природного повернення країн до нової європейської єдності країн і народів. Таким чином, європейці, як на Заході, так і на Сході, отримували унікальний шанс остаточно звільнитися від стереотипів минулого і об'єднати свої зусилля заради будівництва нової Європи.

Крім цього слід зрозуміти, що режим загальної безпеки обумовлює добровільну взаємну відмову від конфронтації. Основними принципами цього режиму є: відмова від використання військової сили як засобу врегулювання міжнародних суперечок та використання її виключно з метою самооборони; відмова від традиційної стратегії досягнення військових переваг над іншими державами; визнання того, що безпека держави не повинна залежати від рівня її військової потуги; визнання скорочення збройних сил та озброєнь базовою засадою загальної безпеки.

Отже, проблеми формування, забезпечення і реалізації на практиці європейської безпекової політики під впливом викликів сучасності, поза всяких сумнівів носять актуальний характер і їх вирішення пов'язані з головним чином від ефективних дій держав-членів ЄС.

Література

1. Kuźniar R. Niebezpieczeństwa nowego paradygmatu bezpieczeństwa // Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian / pod. red. R. Kuźniara, Z. Lachowskiego. – Warszawa: PISM, 2003. – S. 211-216.

2. Перепелиця Г. Парадигма нової системи європейської безпеки. // International Review. – 2009. - № 3 (11). жовтень. – С. 40.

3. Bezpieczeństwo międzynarodowe. Wyzwania i zagrożenia XXI wieku. Redakcja P. Olszewski, T. Kapuśniak, W. Lizak. – Radom, 2009.

4. Коваль І.М. Модернізація системи безпеки в сучасній Європі / І.М. Коваль, А. Власенко // Дослідження світової політики. – 2000. – № 12. – С. 3-9.

5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць. – К.: Видавництво КиМУ, 2013. - 426 с.

6. Матей Б., Онужик М. Євроатлантична безпека і “Бухарестська дев’ятка”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rri.ro/uk_uk/

**Kurtyshan K.
student**

**Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine**

SPECIFIC FEATURES OF INTERNATIONAL LEASING

The market infrastructure plays a significant role in the functioning of the market economy. One of the elements of this infrastructure is leasing. In recent years, international leasing has become widespread, and according to the world practice in the field of international leasing operations, it has a very positive effect on domestic legislation.

The Convention of Interstate Leasing issued on November 25, 1998 defines international leasing as an activity in which leasing companies and business entities of any two or more countries participate [1].

Financial leasing operations have the following characteristics [2]:

- the lessee determines the equipment and selects the supplier, mostly without relying on the experience and opinion of the lessor;
- the equipment is purchased by the lessor according to the leasing agreement, which is either concluded or must be concluded between the lessor and the lessee;

- lease payments under the agreement are calculated taking into account the depreciation of all or a significant part of the equipment.

The economic importance of financial leasing is that it provides capital for investment purposes. This, in its turn, promotes healthy economy, high employment and innovation. According to the study "Access to Business Finance" (SAFE 2019), leasing is the main source of funding for more than 47% of small and medium enterprises (SMEs). Usually about 40% of SMEs do not have access to bank financing [3].

In Germany, financial leasing services are licensed by BaFin, informing the Bundesbank's regional office about the issuance of licenses. The Law on Banking regulates all financial services, both banking and non-banking financial institutions. However, the level of requirements is differentiated: the lowest are the requirements for companies that provide financial leasing services. And the process of their entering the market is quick and easy.

In Poland, the leasing market is regulated by general requirements for the activities of business entities.

In Austria, too, there are no special requirements and prohibitions for leasing companies. The activities of leasing companies are regulated by general legislation on economic activity.

The situation is completely different in Romania, where the leasing market is strictly regulated. Financial leasing activities are licensed and supervised by the National Bank of Romania. The provision of financial leasing services requires minimum authorized capital (usually from €200 000, which is determined individually); there exist requirements for corporate governance (reputational and professional requirements for members of the supervisory board); the compliance with financial criteria is required (working capital, lease transactions, amount of debt, assets, capital) etc. [3].

In Ukraine, leasing associations have been established, which are actively conducting preparations of the necessary organizational conditions, constituent documents, preparing a program of professional

development to reach the level of international leasing. Ukraine's accession to the organization "Euroleasing", the creation of free economic zones for the formation of a common leasing space is also positive [4].

There are some changes in the legal provision of leasing reflected in the new version of the Law of Ukraine "On Financial Leasing" which was adopted by the Verkhovna Rada on February 4, 2021 [5]. The law enters into force three months after its publication - June 13, 2021.

Thus, the development of international leasing will accelerate the process of equipment renewal, privatization and rational use of fixed assets.

References

1. Konventsiya UNIDRUA «Pro mizhnarodnyy finansovyy lizynh» [About international financial leasing]. (n.d.). zakon4.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_263 [in Ukrainian].
2. Nykytchenko, YU. V. (2015). Perevahy ta nedoliky lizynhovyykh i orendnykh vidnosyn u hospodars'kiy diyal'nosti [Advantages and disadvantages of leasing and lease relations in economic activity]. Yevropeys'ki perspektyvy - European perspectives. Vol. 2, 158-164 [in Ukrainian].
3. Pedos, N. (2020). Orhanizatsiya rynku finansovoho lizynhu: dosvid krayin Yevropeys'koho Soyuzu [The organization of the financial leasing market: the experience of the European Union]. Ekonomichna pravda - Economic truth. (n.d.). epravda.com.ua. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/05/22/660832/> [in Ukrainian].
4. Kirdina, O. H. & Datskovs'ka, D. O. (2018). Orenda ta lizynh – skladovi elementy rynkovoyi ekonomiky [Rent and leasing are components of a market economy]. Visnyk ekonomiky transportu i

promyslovosti – Bulletin of Transport Economics and Industry. Vol. 63, 34-39 [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy vid 04 lyutoho 2021 r. № 1201-IX «Pro finansovyy lizynh» [On Financial Leasing]. (2021, 13.03 July). Holos Ukrainy – Voice of Ukraine, 47 [in Ukrainian].

Лукавенко О.О.
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі розвитку економіки України в рамках міжнародного співробітництва, важливим аспектом функціонування організації є проінформованість та освіченість як працівників відділу ризик-менеджменту, так і всього персоналу у сфері управління ризиками, які виникають у процесі здійснення зовнішньоторговельних операцій. Ризик зовнішньоекономічної діяльності – це ймовірні несприятливі події, в результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників ЗЕД. Це особлива категорія ризиків, які зазвичай трапляються у процесі здійснення зовнішньоекономічної операції. Згідно з ключовими аспектами міжнародної торгівлі, ризик ЗЕД – це небезпека втрат пов’язана із вини іншої сторони або через зміну політичної, економічної чи іншої ситуації в країні партнера [1].

За відношенням до договірному процесу ризику ЗЕД можна поділити на три групи: ризики, пов’язані з умовами контракту; ризики контрагента; ризики, пов’язані із виконанням контракту підприємством. Причинами виникнення ризиків, що стосуються умов контракту, є відсутність у контракті усіх необхідних застережень, недостатня підготовка до процесу проведення

переговорів та їх тривалість. Як наслідок, зростає ймовірність неприйняття товару, незадоволення потреб споживача, неправильного визначення вартості контракту, труднощів та проблем у процесі виконання зобов'язань за контрактом. Отже, до ризиків, пов'язаних із умовами зовнішньоекономічного контракту, відносимо такі [2]:

1) ризик невірною визначення характеру зовнішньоекономічного контракту;

2) ризики, пов'язані з предметом контракту, кількісними та якісними характеристиками продукції;

3) ризики, пов'язані з вимогами щодо упаковки та маркування продукції за зовнішньоекономічним контрактом, підвищення вартості контракту;

4) ризики, пов'язані із ціною товару;

5) ризики, пов'язані з умовами поставки та оплати;

6) ризики, пов'язані з пред'явленням рекамацій та застосуванням штрафних санкцій;

7) ризики, пов'язані з визначенням форс-мажорних обставин.

Політичне та економічне життя України не відрізняється стабільністю. Особливо чітко це видно за міжнародними рейтингами, в які її включають: останні кілька років наша країна то демонструє успіх, то повертається до тієї позначки, з якої почала зростання. У 2020 році Україна вперше була представлена в Європейському рейтингу відкритості даних – 17 місце з 35 серед країн, які швидко розвиваються. Україна набрала 2 180 балів із 2 600 можливих: державна політика (відповідність законодавства міжнародним стандартам, стратегія щодо розвитку сфери відкритих даних) – 554 бали, Єдиний державний вебпортал відкритих даних – 569 балів, вплив відкритих даних у різних сферах (економічній, соціальній, екологічній тощо) – 550 балів, якість опублікованих на порталі даних – 492 бали. Перше місце в рейтингу відкритості даних в 2020 році посіла Данія, останнє – Ліхтенштейн. А з 2018 року, Україна фігурує в рейтингу

кібербезпеки. У 2020 році Україна зайняла в рейтингу 25 місце з 160 [3].

Важливе значення під час управління ризиками має постійний контроль за вже виявленими ризиками, однак існують зовнішні ризики, на які не впливають жодні заходи, що приймаються суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності. Наприклад, форс-мажорні ситуації, обумовлені природними катаклізмами в тій чи іншій державі, чи значне коливання валютного курсу через політичну або економічну нестабільність. Подолання їх негативних впливів на результати здійснення господарської операції вимагають значних затрат. Одним із можливих варіантів полегшення ситуації є активізація використання страхового інструментарію щодо операцій, що здійснюються в комерційній діяльності. Страхування комерційних і фінансових операцій полягає в тому, щоб відшкодувати можливі втрати у випадку, коли через певний період застраховані угоди не дадуть очікуваної віддачі. Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків). Умови страхування визначаються договором страхування або чинним законодавством [4].

Таким чином, розвиток страхування в сфері зовнішньоекономічної діяльності має великі перспективи.

Література

1. Дзуліт З. П., Завербний А. С., Передало Х. С., Наумчук С. І. Менеджмент. Ризики зовнішньоекономічної діяльності: особливості та методи управління ними. 2019. № 2. URL:

<http://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-1-nomer-2-2019/ryzyky-zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti-osoblyvosti-ta> (дата звернення: 30.04.2021).

2. Свідерська А. Поняття та класифікація ризиків у зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Галицький

економічний вісник. Тернопіль : ТНТУ, 2014. Том 46. № 3. С. 113-121.

3. Як змінювалося місце України в світових рейтингах в 2015-2020 роках. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/05/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-svitovux-rejtyntax-2015-2020-rokax> (дата звернення: 03.05.2021).

4. Сисюк С. В. Оцінка та страхування ризиків у зовнішньоекономічній діяльності: обліковий аспект. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2015. № 2. С. 86-91.

Магопець О.А.

к.е.н., доцент

Магопець М.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний

технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Створення дієвої системи податкової безпеки передбачає чітке визначення джерел потенційної загрози у тій чи іншій сфері, а також наявних і необхідних ресурсів для їх нейтралізації.

Аналіз наукової літератури, свідчить, що податковий ризик розглядається з точки зору ризику, притаманного державі, та ризику, притаманного платникам податків.

Податковий ризик держави полягає в імовірності недотримання фактичних податкових надходжень порівняно з плановими (прогнозними), як у цілому з податкових доходів бюджету, так і з окремих видів і груп податків [4].

Для платників податків податковий ризик є впливовим регулятором діяльності, оскільки він безпосередньо впливає на величину виручки, витрат, розмір фонду оплати праці та кінцевий фінансовий результат діяльності. Як наслідок, платник намагається управляти податковим ризиком з метою його мінімізації [1].

Узагальнюючи наукові підходи до розуміння сутності податкових ризиків, можемо визначити, що під податковим ризиком слід розуміти ймовірність виникнення потенційної загрози для платника податків понести фінансові втрати або недоодержати доходи через несплату податків, здійснення податкових правопорушень.

До основних видів податкових ризиків відносяться:

- ризик несплати податків, що призводить до негативних наслідків для платника податків у вигляді штрафних санкцій;
- ризик податкового контролю, що призводить до виникнення штрафних санкцій і втрат через невиконання чи неналежне виконання платниками податків норм законодавчих актів;
- ризик підвищення рівня податкового навантаження, диференційований за видами господарської діяльності й податками, залежно від ставок податків і зборів, податкових пільг, обсягу створюваної доданої вартості;
- ризик податкової мінімізації – імовірність понести фінансові втрати, пов’язані з діями платника податків щодо мінімізації податкових платежів;
- ризик карного переслідування, що призводить до суттєвих фінансових втрат платника податків, та/або до позбавлення волі платника податків за здійснення податкових правопорушень, передбачених ст. 212 Кримінального кодексу України [2].

Як зазначається в науковій літературі, досягнення податкової безпеки можливо лише в умовах належної податкової культури в суспільстві, усвідомлення та розуміння кожною особою свого громадянського обов’язку щодо сплати передбачених Податковим

кодексом податків та зборів за наявності відповідного об’єкта оподаткування та фактів, що породжують обов’язок сплати податків та зборів [3].

Формування податкової культури розпочинається із співпраці та взаємодовіри між усіма учасниками податкових відносин, належний рівень якої забезпечить можливість проведення дієвих реформ, створення високоефективної національної економіки та забезпечення податкової безпеки України.

Проте, не зважаючи на повсякчасне реформування податкової системи, стан податкової безпеки залишається складним внаслідок дії низки викликів та загроз, зумовлених:

- нестійкістю економічного зростання та його надмірною залежністю від зовнішніх чинників;

- недосконалістю податкової системи, низькою ефективністю податкового адміністрування та контролю за використанням бюджетних асигнувань;

- недосконалістю механізмів захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку імпортової продукції, неефективністю боротьби з контрабандою;

- монополізацією іноземним капіталом певних стратегічно важливих галузей національної економіки, що загрожує стабільності окремих товарних ринків;

- деградацією науково-технічного потенціалу, нерозвиненістю національної інноваційної системи, низькою інноваційною активністю суб’єктів господарювання;

- поглибленням регіональної диференціації;

- високим рівнем тінізації економіки, зумовленим, зокрема, поширенням тіньової зайнятості, розповсюдженням напівлегальних методів ухилення від оподаткування, криміналізацією економічних відносин, наявністю в країні організованих злочинних угруповань, що претендують на контроль над діяльністю суб’єктів господарювання та ряду інших причин.

Забезпечення розвитку економіки України потребує дотримання всіх без виключення умов відповідності елементів податкової безпеки вимогам забезпечення національної економічної безпеки держави.

Стратегічно важливим нині є питання розробки концепції податкової безпеки, яка має містити пріоритетні цілі і завдання досягнення безпеки, шляхи та методи їх досягнення, які б адекватно відображали роль податків у соціально-економічному розвитку держави. Концепція податкової безпеки має бути спрямована на координацію загальнодержавних дії у сфері забезпечення безпеки на рівні окремих громадян, суб'єктів господарювання, галузей, секторів економіки, а також на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Без обґрунтованої концепції податкової безпеки неможливо сподіватись на реалізацію ефективного соціально-економічного розвитку держави.

Основними заходами забезпечення податкової безпеки наразі можуть бути:

- посилення стимулюючого впливу податків на інноваційний розвиток економіки, залучення інвестицій і видача довгострокових кредитів на здійснення модернізації основного капіталу;

- зміна нормативів міжбюджетного перерозподілу доходів від справляння податкових і неподаткових платежів з метою зниження дотаційності територіальних бюджетів;

- приведення у відповідність складу місцевих податків і видаткових повноважень територій;

- досягнення відповідності податкових прав, зобов'язань й інтересів територій їхнім потребам і вигодам;

- удосконалення податкового механізму з метою перешкоджання приховуванню оподатковуваних доходів;

- досягнення відповідності цілей, інструментів і засобів загальнодержавної податкової політики цілям розвитку регіонів.

Література

1. Захожай В.Б., Перевалова О.М. Податкові ризики в системі державного управління. Наукові записки. Сер. Економіка. 2009. Вип. 11. С. 32 – 39.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р., № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/stru#Stru> (дата звернення 30.03.2021).
3. Магопець О.А. Податкова безпека держави як фактор оцінки ефективності податкової системи. Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни : зб. матеріалів I Міжнар. форуму, 23 трав. 2019 р. Ірпінь: Держ. фіск. служб. України, Університет ДФС України, 2019. – 244 с. С. 47 – 50.
4. Податкові ризики: характеристика та шляхи мінімізації / Т. Г. Мисник та ін. Актуальні проблеми економіки. 2016. №6 (180). С.158 – 166.

Мартин О.М.

**к.е.н., доцент, Львівський державний
університет безпеки життєдіяльності,**

Живко З.Б.

**д.е.н., професор, Львівський державний
університет внутрішніх справ, Україна,**

Балаш Л.Я.

**к.е.н., доцент, Львівський державний
університет безпеки життєдіяльності**

м. Львів, Україна

ПОЖЕЖНА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ: ЇХ АНАЛІЗ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Пожежна безпека як важлива складова національної безпеки характеризує стан захищеності людини, суспільства, національного багатства та довкілля від пожеж. В Україні сьогодні система пожежної безпеки є динамічною системою, вона

постійно розвивається під впливом мінливих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища і потребує постійної уваги зі сторони держави і належного рівня забезпечення, причому на будь-якому рівні: від національної до пожежної безпеки особи.

Принципами забезпечення пожежної безпеки на мезорівні є:

1) розробка регіональної стратегії пожежної безпеки як складової стратегії національної пожежної безпеки;

2) виявлення можливих джерел потенційної пожежної небезпеки в регіоні;

3) моніторинг та аналіз стану регіональної пожежної небезпеки;

4) проведення ефективної регіональної інвестиційної політики з метою створення безпечних умов для суспільства і регіональної економіки;

5) ефективна взаємодія регіональних державних органів в процесі реалізації стратегії пожежної безпеки [1, с. 195].

Аналіз пожежної безпеки на мезорівні дозволяє детальніше проаналізувати стан пожежної небезпеки у регіонах, виявити регіональні проблеми у сфері пожежної безпеки. Центральний економічний регіон є одним з п'яти регіонів України, він включає Вінницьку, Дніпропетровську, Кіровоградську, Полтавську в Черкаську області.

У 2008-2020 роках в усіх областях Центрального регіону зросла пожежна небезпека, сформувалася негативна тенденція до зростання кількості пожеж у всіх областях регіону, причому це зростання є вищим порівняно із середнім показником по Україні (крім Черкаської області). Так, в Україні упродовж цього періоду кількість пожеж зросла з 8302 у 2008 році до 22713 пожеж у 2020 році, тобто 2,7 рази (в Україні у 2,2 рази). Упродовж цього періоду збільшилася також регіональна частка пожеж від загальної кількості пожеж по Україні від 17,97% у 2008 році до 22,4% у 2020 році.

Упродовж 2008-2020 років як в Україні, так і в регіоні спостерігається позитивна тенденція до абсолютного скорочення кількості загиблих на пожежах, кількість людей, які загинули унаслідок пожеж в Україні, зменшилася на 55,4%, а у регіоні – на 51,9%. Проте частка людей, які загинули унаслідок пожеж у регіоні від загальної кількості загиблих на пожежах людей, збільшилася з 21,3% у 2008 році до 23,0% у 2020 році.

В результаті пожеж у Центральному регіоні в середньому упродовж 2008-2020 років щороку гинуло 502 особи, в середньому щоденно виникало 38 пожеж, внаслідок яких кожні 17 годин гинула людина. Отже, як і Центральному регіоні, так і у державі пожежна безпека є загальнодержавною проблемою.

Пожежна безпека є важливою її складовою регіональної безпеки. На наш погляд, регіональна економічна безпека є фундаментальною складовою регіональної безпеки, яка визначає інші види безпеки на мезорівні в тому числі і регіональну пожежну безпеку. Економічна безпека регіону – це «складова і невід’ємна частина національної безпеки держави, оскільки зачіпає національні інтереси, переслідує цілі і визначає завдання на рівні державних і міждержавних відносин» [2. с. 20]. Регіональну економічну безпеку можна оцінити системою показників, до яких відносять: обсяг і темпи зростання валового регіонального продукту, рівень та якість життя населення, середньомісячна номінальна заробітна плата, обсяги і динаміка регіональних інвестицій.

Кореляційний аналіз і обчислення коефіцієнтів парної кореляції дали можливість сформулювати конкретні закономірності між регіональними економічними показниками та основними показниками пожежної статистики (кількість пожеж та кількість загиблих унаслідок пожеж) за 2008-2020 роки (табл. 1).

Аналіз отриманих коефіцієнтів парної кореляції свідчить про те, що упродовж 2008-2020 рр. в Центральному економічному регіоні, як і в інших регіонах, позитивна економічна динаміка

(зростання валового регіонального продукту, валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу, середньомісячної номінальної заробітної плати, інвестицій в основний капітал) не зменшує кількості пожеж, а відповідно і прямих матеріальних збитків від них, проте суттєво впливає на зменшення кількості людей, які загинули унаслідок пожеж. Зростання рівня життя позитивно впливає на безпеку людини, в тому числі і пожежну безпеку.

Таблиця 1

Коефіцієнти парної кореляції

Пара показників		Коефіцієнт кореляції
Валовий регіональний продукт, млн. грн.	Кількість пожеж	0,90
	Кількість загиблих унаслідок пожеж, осіб	-0,81
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.	Кількість пожеж	0,90
	Кількість загиблих унаслідок пожеж, осіб	-0,81
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	Кількість пожеж	0,89
	Кількість загиблих унаслідок пожеж, осіб	-0,73
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.	Кількість пожеж	0,81
	Кількість загиблих унаслідок пожеж, осіб	-0,74

Високу ймовірність виникнення пожеж і позитивну динаміку їх зростання у регіоні обумовлює в регіоні значне зношення основних фондів виробничих об’єктів, недостатній обсяг коштів на пожежно-профілактичні заходи, низький рівень пожежної культури. Крім цього показник кількості пожеж відображає пожежі на різних об’єктах, які характеризуються різною специфікою і причинами. Будівлі та споруди житлового сектору є найбільш вразливі до виникнення пожеж, в Україні тут щорічно виникає $\frac{3}{4}$ усіх пожеж [3]. Високі ризики виникнення пожеж в житловому секторі обумовлені збільшенням поверховості будинків, будівництвом підземних споруд, широким

використанням у побуті пожежонебезпечних матеріалів, вживаних електроприладів і обладнання, низькою побутовою культурою.

Разом з тим державне фінансування системи пожежної безпеки як на макро-, так і на мезорівнях за залишковим принципом, невиконання державних програм у сфері забезпечення пожежної безпеки не дозволяє оновити матеріально-технічну базу.

Отже, між пожежною і економічною безпекою регіону існують об’єктивні і реальні взаємозв’язки. Пожежна небезпека у Центральному регіоні обумовлена, з одного боку, недостатнім рівнем регіональної економічної безпеки, а з іншого – недостатнім фінансуванням системи пожежної безпеки. Обґрунтований взаємозв’язок між регіональною пожежною і економічною безпекою повинен враховуватися державою при проведенні регуляторної політики стосовно забезпечення високого рівня як економічної, так і пожежної безпеки в регіоні.

Література

1. Мартин О.М. Пожежна безпека як складова національної безпеки: економічні аспекти: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2017. 292 с.

2. Овчаренко О.В. Теоретичні дослідження економічної безпеки регіону як складника національної економічної безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(3). С. 17-22.

3. Статистика пожеж. URL: [http : // www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html](http://www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html).

Mytsenko I.
Doctor of Economics, professor
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

GLOBAL CHALLENGES AND SECURITY OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC SYSTEM IN UKRAINE

Considering the trend of the world economy in the conditions of global challenges, scientists and political experts note that only stability and balance of the economic system enable avoiding dangerous phenomena that lead not only to production and economic losses, but also social and political losses. Current state of globalization is quite complex and contradictory as it reduces rapid transition to a new stage of development of the world economic system, characterized by increasing interdependence of countries, as well as a lack of economic growth and social development.

In these conditions, the position of certain national economic systems within the existing national economic entities as subsystems of the world economy is fundamentally changing. This indicates that in the process of transformation of any system, the traditional relationships among subsystems disintegrate, some elements are strengthened, others disappear, new elements and new connections are formed. A similar situation exists with the national economic system, if we consider it as an element of the world economic system.

However, it should be mentioned that in today's world, which integrates complex and interconnected subsystems, the solution of security problems of the national economic system may not have a sufficiently reliable or complete algorithm of secure system-wide relations. In this context, globalization should be seen as a dialectical structure of the world economic system capable of confronting challenges and threats (Figure 1).

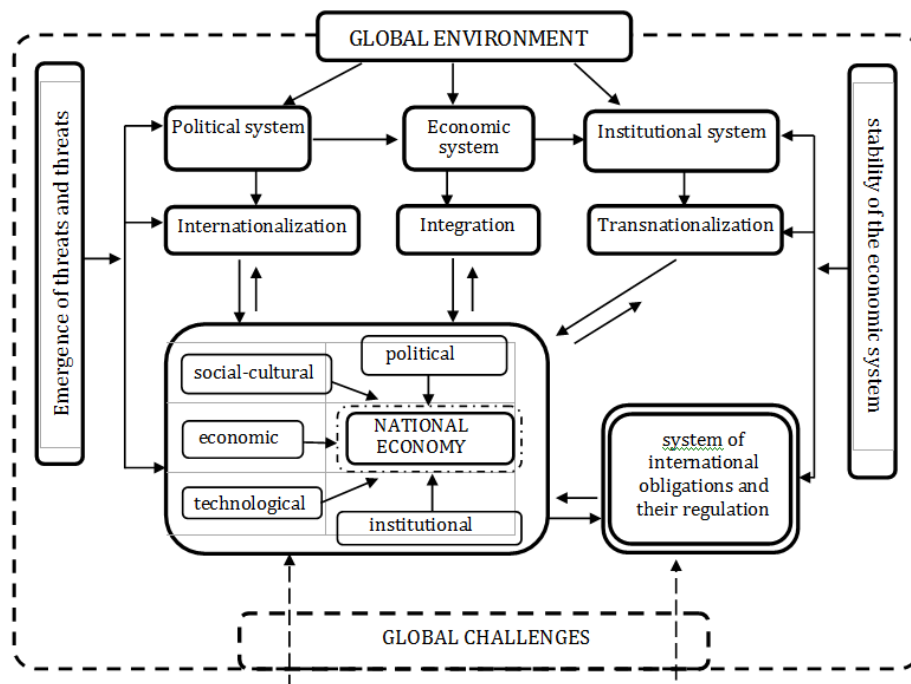

Figure 1. Dialectical structure of the world economic system in the conditions of threats and dangers

Adhering to the parameters of its participation in the global economic system and being in a contradictory globalized world, Ukraine needs to have a clear position on both external economic relations and internal transformations. In this case it will have adequate external challenges and ensure positive development of the economic system.

After all, Ukraine's impulse to create a socially oriented market economy should be considered in the context of global economic and political interests of society. It should also be borne in mind that due to the current geopolitical and geoeconomic situation, the world community characterizes Ukraine as a European country. But despite the actions of destructive forces, the diversity of views of politicians, society, Ukraine is experiencing large-scale economic and social difficulties. This development requires a very pragmatic foreign and domestic economic policy, which would be primarily aimed at overcoming domestic socio-economic problems and maximizing

potential benefits of economic cooperation with the world, and especially with the EU countries [1].

Current conditions do not ensure absolute economic independence of the state, as participation in the international division of labour determines the interdependence of partner countries. Therefore, economic independence should be seen as the state's ability to control the allocation of national resources, create favourable business environment for the development of competitive businesses and innovative models, and support their entry into foreign markets. Deepening world economic ties, defining difference of economic development is the transition from the dominance of transformational changes to self-sustaining economic progress. In this process, the role of internal factors increases due to the strengthening of the unity of economic system of the state on the one hand, and as a result of restrictions associated with the intensification of turbulent processes in the world economy, on the other. As leading scholars D. Mayer, D. Rauch, and A. Filipenko note, “main paradigm shift is the transition from a supply economy to the economy of demand based not on external financial, commodity and other injections and tight monetary constraints, but on tangible growth of domestic production and personal consumption, the diversification of income and consumer demand, maximum involvement of the own raw materials, financial, labour, technological and intellectual resources, as the basis of economic development” [2]. Economic development refers to the macroeconomic structure and is a continuous, interdependent and mutually agreed process of transformation and modernization of the economic and social system. At the same time, this process is quite complex and contradictory in which positive and negative factors interact, and periods of progress are replaced by the periods of regress.

Taking into account this trend and the development of modern world economic system in the economic environment, it allows national economic systems to carry out strategic maneuvers in the period of exit and the establishment of sustainable functioning in this

environment, as well as the ability to anticipate strategic forms and logic of national economy, challenges and threats. Noting the influence of negative factors on the development of economic system, some scholars distinguish between the concepts of "threat" and "danger", although these categories have a common origin and similar features. According to I. Revak, a threat is a potentially possible or real action (condition) that can cause both material and non-material damage, and danger is a concrete and real form of development and realization of the threat, ie, the threat is the initial or initial stage of danger [3].

It is clear that all these processes are formed under the influence of globalization. And although they have a certain level of organization and order, but due to instability in the face of threats, they are more negative. This suggests that globalization is a complex, multi-vector process that can affect the development of the economic system both positively and negatively.

As a result of such actions, negative factors of influence can lead to the rupture of traditional ties within the country, the degradation of competitive industries, exacerbation of social problems, aggressive penetration of other cultural ideas, values, patterns of behaviour and others. Threats that can potentially cause negative consequences in countries (especially in developing countries) from globalization processes are the following: uneven distribution of benefits from globalization in terms of individual sectors of the national economy; possible deindustrialization of national economies; ability to control the economies of certain countries from sovereign governments to other structures, including more powerful states, TNCs or international organizations; possible destabilization of the financial sector (it is the global financial market has a particularly high degree of globalization of its processes), potential regional or global instability due to the interdependence of national economies in the world market. Local economic challenges and threats pose a threat to national economic systems and can have regional or even global negative consequences.

For Ukraine, which occupies a dependent position in the globalization process, there is pressure from developed countries and it has much smaller benefits from globalization, and in the case of economic threats and dangers, they feel more negative consequences (Figure 2).

In the economic direction, this is largely due to its specific socio-economic development and the post-Soviet stage. Along with this, it should be noted: the lack of a developed market economy; experience of international cooperation in the conditions of global competition; a small number of competitive enterprises, the consequences of deep economic crisis of the 90s of the twentieth century. All this leaves its mark on the place and role of Ukraine in the global geoeconomic system.

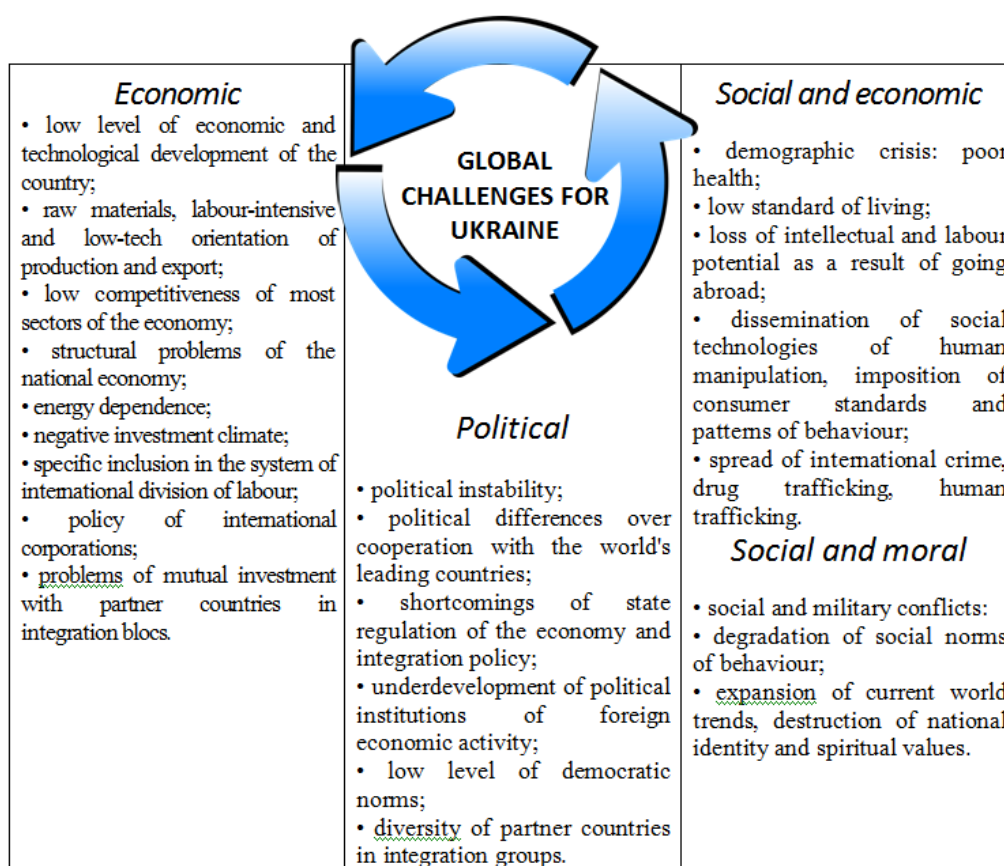

Figure 2. Global challenges for economic development of Ukraine

Emphasizing global problems, it should be noted that economic, political, social and cultural development is not a linear dynamics. It

depends on various cyclical fluctuations, most of which are not random but regular. It can be emphasized that due to the wave "rollbacks" of cyclical nature there are qualitative structural and evolutionary changes in these areas of development, including changes in previous technological systems, functional and social structure, which will change to form a more stable economic system.

That is, the global process, deepening world economic ties, significantly affects the nature and cyclical manifestations of dangerous phenomena. Moreover, these processes for most countries of the world (both developed and developing) synchronize general trends of emerging threats and dangers.

Impact of threats to the state varies depending on the state and level of the economic system and for each country, the nature of their actions and the level of aggravation are different. Stability of the economic system depends on the effectiveness of the mechanism for identifying threats to national interests and identifying most dangerous destructive factors of socio-economic development that directly affect the economic system, disrupting the process of social reproduction.

Thus, as globalization of the world economy intensifies, there is an increase in foreign trade activity of the world, as export-import operations are an essential component of economic growth of the national economy and an important factor in attracting a country to the world integration processes. High level of openness of the economy opens up the state new opportunities for economic development and growth, namely: access to the world markets for resources, capital and services, involvement in international innovation exchange, the opportunity to participate in the production of goods and services in which the country has certain competitive advantages.

At the same time, the advanced openness of Ukraine's economy without prior structural renewal exacerbates the existing disparities in the national economy and creates additional risks of the state's dependence on the effects of global crises and changing foreign market

conditions. Ukraine found itself in a difficult financial and economic situation, exacerbated by the effects of the economic crisis [4].

Among main exogenous threats to Ukraine's economic security in the context of our study, it is advisable to single out most dangerous ones: high level of external debt and the need to service it; predominance of low-tech goods in Ukrainian exports, its non-diversification and structural inefficiency; country's dependence on imports of a significant number of products; negative aspects of foreign investors' activity in Ukraine; discriminatory measures of international economic organizations, states and their groups in foreign economic relations with Ukraine. The impact of external threats is exacerbated by a number of endogenous destructive factors: ineffective government policies to support leading sectors of the national economy and increase their international competitiveness; underdevelopment of relevant national economic institutions, market infrastructure; the predominance of raw materials in the structure of domestic industry and low innovation activity of enterprises.

In the context of exacerbation of threats to the global and mega-regional environment, one of the main ways to strengthen economic security and ensure Ukraine's participation in the international division of labour is to increase the competitiveness of domestic producers. At the same time, internal competitiveness should be achieved on the basis of technical and technological modernization of enterprises, development of import-substituting production, improvement of institutional mechanisms of economic regulation. Strengthening external competitiveness is possible on the basis of bringing quality characteristics of domestic goods in line with European technical norms and standards, as well as introduction of new technologies for manufacturing products with a high level of added value.

References

1. Mytsenko I.M. Global Challenges and Transformation of Geoeconomic Policy of Ukraine // Scientific works of Kirovohrad

National Technical University. Economic Sciences, Issue 20, part I. – Kirovohrad: KNTU, 2011. – P. 17-27.

2. D. Mayer, D. Rauch, A. Filipenko. Main Problems of Development Economics. Kyiv. "Lybid". – 2003, - P. 16.

3. Revak I.O. Intellectual Potential in the System of Economic Security of Ukraine: Problems of Theory and Practice: monograph. Lviv: LvDUVS, 2015. – 416 p., P 46.

4. I.M. Mytsenko, I.H. Babets. Transformation of Management System of Foreign Economic and Investment Security of Ukraine in the Conditions of Globalization: monograph. Kropyvnytskyi: CUNTU, Poligraf-Service, 2021. – 464 p.

Насипайко Д. С.

к.е.н., доцент

Центральноукраїнський національний

технічний університет

м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ

Міжнародні фінансові центри функціонують як світовий ринковий механізм, що служить засобом керування світовими фінансовими потоками. Вони є центрами зосередження банків і спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, що здійснюють міжнародні валютні, кредитні й фінансові операції, угоди із цінними паперами, дорогоцінними металами, деривативами [3].

Збільшення масштабів фінансових операцій посилює позиції традиційних міжнародних центрів та створює підґрунтя до появи нових. Згідно з останніми дослідженнями, більшість провідних центрів мають статус світового фінансового центру, концентруючи велику частку міжнародних операцій. Наприклад, у Нью-Йорку зосереджено більше 2/3 усіх активів іноземних банків, що діють у США. Діяльність фінансових центрів яскраво

відображає основні фази в розвитку економічної системи світу. Аналізом розвитку фінансових центрів займаються міжнародні агентства та рейтингові компанії, серед яких окремо можна виділити компанію Longfinance, котру сформував лондонський аналітичний центр Z/Yen Group [1, с. 74].

Згідно з даними Міністерства фінансів України із посиланням на дослідження консалтингової компанії Y/Zen і Китайського інституту розвитку, в 2020 році Нью-Йорк посів перше місце в індексі глобальних фінансових центрів (GFCI). Лондон, який в 2020 році піднявся аж на 24 позиції, усе ж не зміг випередити американський мегаполіс, отримав друге місце в умовах конкуренції з боку Шанхая та інших азіатських центрів. Згідно з дослідженням, порівняно з 2019 роком у 2020 році тільки 10 із 50 лідерів продемонстрували помітне зростання й позитивну динаміку. Позиції інших мегаполісів дещо знизилися. Як вважають автори дослідження, до суттєвих коливань у результатах призвело кілька факторів, з-поміж яких: невизначеність щодо торгівлі; політична нестабільність; вплив пандемії коронавірусу на економіку [4].

Каталізатором економічної кризи у 2020 році став спалах коронавірусу COVID-19, який став першим «чорним лебедем» для світової економіки. Спочатку Китай, а згодом і весь світ відчували скорочення ВВП, зниження інвестиційної активності, сповільнення темпів економічного зростання та зменшення попиту на світових ринках сировини. На початку березня 2020 р. світові ринки відчували вплив другого «чорного лебедя» – обвалилися ціни на нафту, після того, як ОПЕК та Росія не змогли досягти домовленості про скорочення видобутку нафти, а разом з ними і фондові ринки. За даними Міжнародного валютного фонду, від початку поширення пандемії коронавірусу у світі іноземні інвестори вивели з країн, що розвиваються, рекордні 83 мільярди доларів – це максимальний відтік капіталу, який коли-небудь реєструвався [2, с. 265].

Однією з тенденцій у розвитку світових фінансових центрів є процес зміщення фінансової активності з традиційних фінансових центрів у фінансові центри в країнах з ринками, що формуються. Підтвердженням цьому є дослідження International Financial Center Development Index, в якому проведено спеціальне дослідження розвитку фінансових центрів в країнах БРІКС [6, с. 87]. Зокрема, Шанхай, Гонконг, Пекін, Шеньчжень потрапили до першої десятки GFCI у 2020 році.

Не зважаючи на появу великої кількості міжнародних та регіональних фінансових центрів у світі, країни СНД майже не залучені до цього процесу. Український міжнародний фінансовий центр (УМФЦ) може почати роботу у 2023 році. Був підготовлений меморандум між урядом і нашими американськими та європейськими партнерами щодо формування і створення Українського міжнародного фінансового центру. Ця ідея стала можливою завдяки ухваленню в 2020 році закону про спрощення залучення інвестицій. Новий фінансовий центр буде базуватися на п'яти установах: консультаційна рада, бюро зв'язків з інвесторами, арбітражний центр, універсальна біржа, фінансово-інфраструктурний холдинг [5].

Отже, беручи до уваги міжнародний досвід, приплив капіталу в Україну стає метою формування міжнародного фінансового центру.

Література

1. Козирєв В. Вплив фінансових конгломератів на розвиток міжнародних фінансових центрів. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. 2014. Вип. 19(2). С.74-83. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Un_msm_2014_19\(2\)__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Un_msm_2014_19(2)__11).
2. Ліфанова М. І. Трансформація міжнародного інвестиційного ринку в умовах глобалізаційних викликів. Галицький економічний вісник. Т. : ТНТУ. 2020. Том 63. № 2. С. 261–269.

3. Макогон Ю. В., Музиченко Г. Г. Місце міжнародних фінансових центрів у сучасній глобалізованій світовій економіці. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2014. № 11. С.85-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2014_11_16.

4. Панасюк Т. Оновлено рейтинг найбільших фінансових центрів світу: чи змінився торішній лідер. URL: https://investment.24tv.ua/naybilshi-finansovi-tsentri-svitu-2020-novini-ukrayini-i-svitu_n1425324.

5. Український міжнародний фінансовий центр може почати роботу у 2023 році. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3174552-ukrainskij-miznarodnij-finansovij-centr-moze-pocati-robotu-u-2023-roci-hromaev.html>.

6. Шуба М. В. Світові фінансові центри – «серце» глобального фінансового ринку. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2014. № 1144, Вип. 3(1). С.85-89. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2014_1144_3\(1\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2014_1144_3(1)_20).

Онофрійчук А.П.
к.е.н., докторант
Університету економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна

РИЗИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПАСПОРТУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Запровадження економічного паспорту громадянина України є спробою підвищити рівень життя громадян, уповільнення відтоку українців за кордон, забезпечення фінансової стабільності держави та удосконалення системи соціальних гарантій. Водночас

до запровадження економічного паспорту громадянина України може бути висунута низка застережень через утворення низки ризиків, що потребують пошуку можливостей для їх мінімізації у майбутньому, а саме:

1) зменшення обсягу потенційних надходжень до державного бюджету. Відрахування коштів, що вже передбачені Державним бюджетом України у розмірі 1% від реалізації виключно всіх корисних копалин, видобутих на території України, призведе до зменшення обсягу надходжень до державного бюджету, що, разом із збільшенням видатків на адміністрування й проведення виплат новоствореним Фондом майбутнього призведе до збільшення дефіциту бюджету та зростання державного боргу, що обумовлює необхідність пошуку компенсаторів.

Водночас, у випадку можливого додаткового запровадження податку, що передбачатиме відрахування коштів у розмірі 1% від реалізації всіх корисних копалин, видобутих на території України збільшить податкове навантаження на суб'єктів господарювання добувної галузі, а також матиме вплив на збільшення вартості цих корисних копалин на всьому ланцюгу від видобутку, виробництва продукції та до кінцевого споживача (тобто прогнозується зростання ціни продукції), зокрема на вартість природного газу для забезпечення потреб населення.

В якості компенсаторів надходжень до Державного бюджету України у 2021 році можуть слугувати потенційні кошти, «знайдені» та виведені з тіні за результатами аудиту компаній, передбаченому Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 122/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Щодо стану справ у сфері надрокористування» [1]; доцільно здійснення заходів щодо детінізації економіки, що передбачатиме потенційне зростання дохідної частини державного бюджету. Вказане може реалізовуватися шляхом комплексного реформування економіки, що передбачено Національною економічною стратегією на період

до 2030 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 №179 «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» [2]; наповнення Фонду майбутнього, поряд з 1% від реалізації корисних копалин, видобутих на території України (нафта, газ, пісок, щебінь, бурштин, нікель, копалини з яких виробляються феросплави тощо), слід здійснювати також шляхом відрахувань експортного мита, в тому числі, від продажу сільськогосподарської продукції та напівфабрикатів металургійної галузі; від продажу земельних ділянок тощо.

2). Передбачений механізм реалізації соціально-економічних прав громадян, народжених в Україні після 1 січня 2021 року та які проживуть на території України упродовж 18 років, в частині здійснення виплат лише цій категорії громадян за рахунок спеціально створеного фонду є виключним, а тому не повністю відповідає принципам пропорційності і справедливості, визначеним Конституцією України, зокрема:

порушує права інших громадян України віком до 18 років, які народилися раніше, або тих, які з різних причин народжуються поза межами України та/або народились в Україні, проте фактично не проживатимуть в ній протягом 18 років (чи не весь цей термін), адже будуть змушені проживати з батьками за кордоном;

розмір відрахувань до Фонду майбутнього (1 % від вартості реалізації усіх корисних копалин, видобутих на території України) є динамічною величиною, що залежить як від ринкової ціни різних видів копалин (яка змінюється протягом року), так і від обсягу видобутку (який також змінюється кожного року). Отже, фізичні особи – майбутні отримувачі накопичених коштів можуть зіткнутись з тим, що діти, народжені у різні роки, отримають права на різні суми грошей після досягнення ними 18-тирічного віку.

Існують можливості мінімізації цього ризику: має бути передбачено, що право на отримання коштів за економічним паспортом громадян України мають діти-громадяни України, які станом на дату введення в дію Закону не досягли 18 років, а також чітко позначені випадки, коли діти-громадяни України з різних причин народжені поза межами України та/або народились в Україні, проте фактично не проживатимуть в ній протягом 18 років (чи не весь цей термін), адже змушені проживати з батьками за кордоном. Крім того, має бути визначено, станом на яку дату щорічно/щоквартально буде встановлюватися ціна різних видів копалин (яка змінюється протягом року) та обсяг видобутку (який також змінюється кожного року) для нарахування % від вартості реалізації усіх корисних копалин, видобутих на території України.

3). Високий рівень тінізації підприємств сектору добувної промисловості. За останніми офіційними даними Мінекономіки, рівень тіньового сектору у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (за методом збитковості підприємств) України збільшився за підсумком січня-березня 2020 року до 39% внаслідок скорочення кількості прибуткових підприємств та зростання обсягу збитків підприємств галузі (у 5,9 разів до 23,0 млрд. грн. у січні-вересні 2020 року) [3]. Це відбулось в умовах суттєвого падіння цін на світових сировинних ринках (зокрема, нафти та газу). З іншого боку, тенденція до збільшення збитковості (43,4% від загальної кількості підприємств галузі показали збиткові результати діяльності у звітному періоді проти 23,1% у відповідному періоді 2019 року) видається недостатньо обґрунтованою при доволі високій рентабельності операційної діяльності підприємств у добувній промисловості (22,2% у січні-вересні 2020 року). З великою ймовірністю, це є наслідком високого рівня тінізації цього виду економічної діяльності.

Для мінімізації цього ризику необхідне здійснення заходів із детінізації ринку сектору добувної промисловості України, в тому числі, за результатами аудиту компаній, передбаченого Указом

Президента України від 25 березня 2021 року № 122/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Щодо стану справ у сфері надкористування» [1].

4). Непрозорість функціонування механізму. Проект закону про економічний паспорт має містити опис механізму обліку отриманих надходжень у розрізі окремих фізичних осіб, зокрема, передбачати створення у Фонді майбутнього відповідного Реєстру громадян, що підпадають під дію економічного паспорта громадянина України, який має включати ПІБ, стать, дату та місце народження, ідентифікаційний номер фізичної особи (який фізична особа отримує не в момент народження, а значно пізніше, в момент отримання паспорта чи іншого документа, що ідентифікує особу) та, можливо, інших параметрів. Дані реєстру мають бути доступні для громадян, які в ньому зареєстровані (аналогічно персоніфікованому обліку ПФУ).

5). Ризик корупційних зловживань. Проект закону має містити також опис механізму формування та розподілу кошторису Фонду, що витрачатиметься на його утримання (граничної кількості штатних одиниць, заробітної плати, оренди, охорони, утримання приміщень, транспортних витрат, поштових витрат, канцтоварів тощо), отже, не дає уявлення про масштаб витрат на адміністрування діяльності Фонду та порядку їх відшкодування (за рахунок державного бюджету чи самого Фонду). Отже, має бути зазначено, що механізм формування та розподілу кошторису Фонду, що витрачатиметься на його утримання (граничної кількості штатних одиниць, заробітної плати, оренди, охорони, утримання приміщень, транспортних витрат, поштових витрат, канцтоварів тощо) та порядок відшкодування зазначених витрат затверджується відповідною постановою КМУ.

б) Інфляційні та девальваційні ризики. Акумуляовані кошти, безумовно, потребують захисту від знецінення. Ретроспективний аналіз курсової динаміки гривні та інфляції, проведений автором

за даними НБУ, дає підстави стверджувати, що 18 років тому (у 2003 р.) курс долара США до гривні становив близько 5 грн / дол. США, отже, за цей період гривня знецінилась майже у 6 разів, натомість річний рівень інфляції коливався в межах від -0,3 % (дефляція) у 2013 р. до 48,7 % у 2015 р. Таким чином, реальна вартість та купівельна спроможність акумульованих гривневих відрахувань до Фонду у 2039-2040 рр. має бути якщо не примножена, то принаймні збережена. Отже, проект закону має передбачати повноваження та механізми розміщення акумульованих ресурсів Фондом (інвестування у державні чи муніципальні цінні папери, банківські депозити, іноземну валюту, банківські метали тощо) із визначенням пропорцій цього інвестування.

Ігнорування ризиків при прийнятті рішення щодо запровадження економічного паспорту громадянина України може призвести негативних соціально-економічних ефектів, посилити суспільну поляризацію і невдоволення внаслідок порушення принципів рівності та справедливості.

Література

1. Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 122/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Щодо стану справ у сфері надрокористування». URL:

<https://www.president.gov.ua/documents/1222021-37669>

2. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 №179 «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

3. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-березні 2020 року. URL:

<https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.

Онофрійчук В.П.

к.е.н.

**Міністерство закордонних справ України
м. Київ, Україна**

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЙТИНГАХ

Україна продовжує крокувати європейським вектором інтеграції, обравши продовження соціально-економічних реформ та подальшу розбудову конкурентоспроможної економіки у відкритому світі. Сьогодні для України актуалізуються виклики цифрової трансформації, переходу до вуглецевого нейтралітету та розширення інвестицій в транспортні, енергетичні та цифрові інфраструктурні мережі, які закладають нову основу стійкості економічної системи у майбутніх кризах, і відповідно – зміцнення економічного фундаменту її суверенітету.

За рівнем конкурентоспроможності рейтинг України поступово погіршується. За Індексом глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) Всесвітнього економічного форуму [1] Україна посідає 85-е місце серед 141 країни світу у 2019 р., що значно нижче її найкращого рівня у 2005 р. (68 місце з 125 країн) (табл. 1). При цьому за показником інфляції (12,7 %) Україна займала 131 місце. Фінансова система загалом позиціонується на 136 місці, насамперед за рахунок низької якості кредитного портфелю (139 місце), низького рівня фінансування МСБ (112 місце) та низького рівня обережності (soundness) банків (131-е місце).

Таблиця 1

Місце України в Індексі глобальної конкурентоспроможності
у 2004–2019 рр.

	2005	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Місце України в рейтингу ГК/ кількість балів	68/ 125	89/ 139	82/ 142	73/ 144	84/ 148	76/ 144	79/ 140	85/ 138	81/ 137	85/ 141

Джерело: складено за даними The Global Competitiveness Report -2020 [1]

За рейтингом економічної свободи Україна демонструє позитивну динаміку у довгостроковому часовому інтервалі (табл. 2) [2]. За Індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom) у 2021 р. Україна посідає 127 місце серед 183 досліджуваних країн. При цьому за показником рівня монетарної свободи (Monetary freedom) Україна (значення показника 65,8) займає 163 місце, серед країн-сусідів перевищує лише Туреччину (65,4, 164-е місце), натомість інші країни-сусіди демонструють значення даного показника, які є суттєво кращими: Болгарія – 85,2 (10-е місце), Польща – 80,8 (53-е місце), Угорщина – 78,8 (78-е місце), Румунія – 77,7 (86-е місце), Грузія – 76,7 (102-е місце), Словаччина – 74,8 (115-е місце), Молдова – 71,5 (142-е місце), Білорусь – 70,2 (149-е місце).

Таблиця 2

Динаміка показника економічної свободи України у 1996-
2021 рр.

	1996	2001	2006	2011	2016	2021
Overall Score	40,6	48,5	54,4	45,8	46,8	56,2

Джерело: складено за даними 2021 Index of economic freedom [2]

Умови ведення бізнесу в Україні поступово спрощується (табл. 3). Рейтинг Doing Business-2020 (World Bank) [3]. оцінювання простоти ведення підприємницької діяльності за десятьма показниками у 190 країнах світу, визначив Україні 64 місце (у 2019 р. останній за хронологією рейтинг). Порівняно з

попереднім роком рейтинг України зріс на 7 позицій (з 71-го місця), водночас за складовою «отримання кредитів» Україна погіршила показники порівняно з попереднім періодом (з 32 на 37 місце). При цьому серед країн-сусідів найбільш доступними є кредити в Грузії (15-е місце), Румунії (25-е місце), Польщі (37-е місце), Угорщині (37-е місце), Туреччині (37-е місце), Словаччині (48-е місце), Молдові (48-е місце), Болгарії (67-е місце), Білорусі (104-е місце)

У рейтингу сплати податків Paing Taxes 2020 (складова Doing Business за даними 2018 р.) [3] Україна посідає 65 місце із 190 країн світу. Це відповідає регіональним характеристикам групи країн Європи та Центральної Азії, але майже вдвічі поступається групі країн ОЕСР із високим рівнем доходу.

Таблиця 3

Місце України у рейтингу Doing Business у 2006-2020 рр.

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
124	128	139	145	142	145	152	137	112	96	83	80	76	71	64

Складено за даними Doing Business-2020 (World Bank) [3]

Попри досягнутий прогрес у зменшенні кількості платежів та годин на сплату податків, для України зберігається актуальність подальшого поліпшення податкового клімату.

У міжнародному рейтингу бюджетної прозорості Open Budget Index (International Budget Partnership) [4] Україна з початку рейтингування у 2008 р. демонструє високі (вищі середньосвітового рівня) результати завдяки активному реформуванню сфери державних фінансів. Попри те, що у 2008 р., 2012 р., 2015 р. та 2017 р. Україна мала «обмежений» рейтинг (55, 54, 46 та 54 бали із 100), з 2019 р. закріпився «значний» рівень прозорості, що відповідає 26 місцю серед 117 країн (63 бали із 100). Таке місце України в рейтингу 2019 р. співставне з Японією з Південною Кореєю (62 бали). Зростання позиції України в рейтингу зумовлене низкою реформ та поліпшенням бюджетного процесу в цілому, а також розробленням та впровадженням низки

електронних сервісів, які дозволили оперативно оприлюднювати інформацію про дохідну та видаткову частини бюджету, реформуванням системи контролю та аудиту. Протягом тривалого часу Україна має понад 70-80 балів (87 балів у 2019 р.) щодо здійснення бюджетного контролю. Хоча Україна утримує низькі позиції в частині участі громадськості у формуванні бюджетів (23 бали у 2015 р., 30 у 2017 р., 33 у 2019 р.), на тлі загальносвітових тенденцій (14 балів у 2019 р.) це не є критичним.

У моніторингу боргової стійкості країн світу (Світовий банк, МВФ) [5] за рівнем накопиченого державного боргу до ВВП у 2020 р. Україна (65,7 % ВВП) майже відповідає середньому показнику для країн з ринками, що розвиваються (62,2 % ВВП) та вдвічі відстає від показника розвинутих країн (125,5 % ВВП).

За розміром міжнародних резервів згідно даних Світового банку [6], станом на початок 2020 р. Україна посідає 55-у позицію в світі (25,3 млрд дол США, піднявшись у загальному рейтингу на 2 сходинки порівняно з початком 2019 р.). Водночас у країнах-сусідів розмір резервів істотно перевищує українські. Так, міжнародні резерви Польщі складають 128,4 млрд (20-е місце), Туреччини – 105,6 млрд (23-е місце), Румунії – 42 млрд (44-е місце), Угорщини – 31,8 млрд (49-е місце), Болгарії – 27,9 млрд (53-е місце). Менший аніж в Україні рівень резервів спостерігається у Білорусі – 9,4 млрд (69-е місце), Словаччині – 7,2 млрд (82-е місце), Грузії – 3,5 млрд (101-е місце), Молдові – 3,1 млрд (103-е місце).

Україна демонструє тенденцію поступового нарощення обсягу міжнародних резервів. Динаміка міжнародних резервів України у 2000 – 2020 рр. відображає ключові політичні та макроекономічні події, що безпосередньо торкнулись України: світова економічна криза 2008-2009 рр., економічна стагнація 2011-2013 рр., події Революції гідності та збройного протистояння на Сході країни (2014-2015 рр.), період економічного відновлення (з 2015 р.).

Згідно даних Світового банку за показником відношення проблемних кредитів (NPL) до загальної суми кредитного портфеля банків, станом на кінець 2019 р. Україна посіла 119 місце серед 121 досліджуваної країни світу, що відповідає критично низькій якості кредитного портфелю у 48,4 % NPL (на кінець 2018 р. – 52,8 %, або 132 місце з 133 країн). Країни-сусіди України демонструють набагато кращі показники: Угорщина – 1,5 % (19-е місце), Грузія – 1,9 % (30-е місце), Словаччина – 2,9 % (44-е місце), Польща – 3,8 % (60-е місце), Румунія – 4,1 % (65-е місце), Білорусь – 4,6 % (72-е місце), Туреччина – 5,0 % (78-е місце), Болгарія – 6,6 % (87-е місце), Молдова – 8,5 % (97-е місце). На динаміку цього показника у 2008 – 2020 рр. негативно вплинула фінансово-економічна криза 2008-2009 рр., а також збройний конфлікт з елементами гібридної війни, які суттєво погіршили якість кредитного портфелю банківської системи за рахунок погіршення фінансового стану позичальників, які в несприятливих умовах припиняють своєчасно обслуговувати та погашати отримані від банків позики, що провокує зростання частки NPL.

Отже, в сучасних реаліях окремі позиційні економічні успіхи України не дають підстав для зниження темпів реформ. Нагромадження розривів України за основними соціально-економічними, технологічними та виробничими показниками та показниками фінансової стійкості з іншими країнами, засвідчує надто повільний рух нашої країни.

Література

1. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. Klaus Schwab, Saadia Zahidi. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.

2. 2021 Index of Economic Freedom. Terry Miller, Anthony B. Kim, James M. Roberts with Patrick Tyrrell. The Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year&u=637509737945784742>
3. Doing Business. Comparing Business Regulation in 190 Economies 2020. World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>.
4. Open Budget Survey 2019. 7th edition. International Budget Partnership. URL: https://www.internationalbudget.org/sites/default/files/2020-04/2019_Report_EN.pdf
5. IMF, General government gross debt. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
6. World Bank, Total reserves (includes gold). URL: <https://datacatalog.worldbank.org/total-reserves-includes-gold-current-us-1>.

Павлов Р.О.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Єфременко А.Г.,
к.е.н., доцент
Кременчуцький інститут ВНЗ
«Університет імені Альфреда Нобеля»
м. Кременчук, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЧЕРЕЗ ПОКРАЩЕННЯ ЇЇ СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ

Інвестиційна привабливість країни чи підприємства є головним і найпершим показником, який бере до уваги інвестор, при бажанні обрати найкращий об'єкт інвестування. Інвестор

буде обирати найвигіднішого для себе реципієнта, тобто позичальника інвестицій. Адже кожен інвестор бажає отримати найбільший рівень прибутку від своєї інвестиційної діяльності. Тому реципієнт, яким може бути як країна, так і підприємство, для отримання інвестицій та подальшого свого розвитку будуть робити все можливе, щоб отримати бажані інвестиції. Він повинен покращити умови інвестування, найбільш вигідні для інвестора, тобто забезпечити або створити в себе на підприємстві чи в країні певний інвестиційний клімат.

Необхідно зазначити, що на даний момент є багато визначень інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату. Також існує чимала кількість рекомендацій та пропозицій щодо підвищення рівня цих показників.

За результатами проведеного дослідження нами уточнено визначення деяких термінів, їх структурних складових та розглянуто деякі методи покращення інвестиційної привабливості.

Таким чином, інвестиційну привабливість можна розглядати як відносний показник рівня розвитку інвестиційного клімату країни чи підприємства. Інвестиційний клімат передбачає співставлення або поєднання інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків країни чи підприємства або організації.

Що стосується інвестиційного потенціалу, то він містить переваги або позитивні якості і функціонування їх у розвитку окремих сфер чи загальній економіці та господарстві реципієнта, яка спонукає, приваблює інвестора до рішення інвестування в країну або іншу господарську систему.

Важливим показником є інвестиційний ризик, який розглядається як протилежність інвестиційному потенціалу. Він визначає негативні якості або недоліки у розвитку та функціонуванні економіки, господарства чи їх окремих сфер, які перешкоджають або відштовхують інвестора від намірів інвестування саме в цього реципієнта.

Проаналізувавши наукові роботи різних авторів, зокрема, Л.Борщ і С.Герасимова [1], Т. Момот [2] та інших, ми дійшли висновку, що основними питаннями вказаних досліджень є характеристики переваг і недоліків інвестиційного клімату об'єкта інвестування у різних сферах діяльності реципієнта, а саме: фінансовій, політичній, соціальній, організаційно-правовій та податковій. Тому для підвищення інвестиційної привабливості і покращення інвестиційного клімату України, на наш погляд, є доцільним впровадження наступних заходів:

- досягнення політичної стабільності, що включатиме: зміну певних посадових осіб на більш кваліфікованих та патріотичних кадрів, розробку і прийняття законів для захисту та сприяння інвестиційній діяльності;
- вирішення суперечок з іншими державами, які виникли з багатьох причин у політичній, економічній та інших сферах, і перешкоджають нормальному функціонуванню інвестиційного процесу;
- збільшення умов надання інвесторам пільг, перегляд та підписання законів про уникнення подвійного оподаткування, надання гарантій від націоналізації об'єктів інвестиційної діяльності;
- забезпечення інвестиційної діяльності фінансовою, туристичною, соціальною та промисловою інфраструктурою;
- контроль за цільовим використанням коштів, що призведе до зменшення надлишкових витрат;
- посилення нагляду та відповідальності за неофіційне працевлаштування з метою контролювання рівня надходжень до пенсійного фонду;
- пошук шляхів заощадження коштів для погашення державного боргу та заборгованості підприємств;
- підтримка перспективних наукових винаходів та можливість зниження вартості патентування наукових досягнень;

- подальше впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та поширення аудиторської діяльності в Україні;

- підвищення ефективності маркетингової діяльності для привертання уваги іноземних інвесторів.

Виконання вище зазначених заходів сприятиме зниженню темпів інфляції, зміцненню економічної стабільності та покращенню самої інвестиційної привабливості.

Отже, забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості є важливим завданням для багатьох країн світу, в тому числі, й України. Тому на сучасному етапі міжнародної глобалізації не варто відставати від розвитку цієї економічної складової, що може призвести до затримки процвітання багатьох сфер господарської діяльності та зниження загального рейтингу країни на світовій арені людського розвитку.

Література

1. Борщ Л.М. Інвестування: теорія і практика [Текст] : навчальний посібник / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова; Київський ун-т ринкових відносин, Феодосійська фінансово-економічна академія. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 685 с.

2. Момот Т.В. Інвестиційна привабливість акціонерного товариства: удосконалення сучасних методик оцінки [Текст] / Т.В. Момот // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. – 2005. – № 4(34). – С. 117–122.

Переверзєва А.В.

д.е.н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

КОМПЛЕКСНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЯК УМОВА ЗБАЛАНСОВАНOSTI ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ

В умовах активізації процесів реформування виникає потреба формування нової філософії розвитку інтеграційних об'єднань

загалом та окремих країн зокрема, яка має базуватися на засадах комплексного розвитку. Питання забезпечення комплексного розвитку є актуальним і стосується як усіх країн загалом, так і окремих угруповань, наприклад ЄС. Неузгодженість темпів економічного розвитку і екологічних стандартів, домінування ресурсо- та енергомістких, сировинна орієнтація експорту, низький рівень культури праці та споживання призвели до виникнення кризових явищ у екосистемах, що негативно впливають на життєдіяльність людини і суспільства.

На сучасному етапі найбільш актуальною є проблема диференціації доходів і багатства, які виступають серйозними проблемами, що потребують оперативного вирішення. Підкреслимо, що матеріальна складова – це лише один з елементів, який забезпечує добробут людей. Не менш важливими складовими є освіта, тривалість життя, зайнятість. Тобто, цілком зрозумілим є обмеженість підходу, яка визначає зростання лише через матеріальну складову. Зауважимо, що можна мати високі темпи економічного зростання, але характеризуватись значною нерівномірністю розподілу благ між учасниками. Тому виникає необхідність забезпечення такого розвитку, який створював би рівні можливості для всіх верств населення і розподіл «дивідендів» відбувався як у матеріальній, так і нематеріальній формі раціонально та справедливо.

Комплексний розвиток, який супроводжується зростанням доходів населення разом із зростанням економічних можливостей, задоволеністю життям, рівнем захищеності та якості життя, повинен бути визнаний головною метою уряду будь-якої країни, що забезпечує збалансованість та гармонізацію суспільства. При цьому комплексність розвитку передбачає підвищення рівня життя населення та відповідність умов життєдіяльності особистим очікуванням, а не лише збільшення виробництва товарів і послуг. Незначний рівень задоволеності життям та високий показник людського розвитку свідчить про наявність диспропорційності та

потребує вдосконалення внутрішньої політики держави з переорієнтацією на створення сприятливого середовища для життя населення.

На основі таких міркувань, слід зазначити, що оцінка комплексного розвитку може бути одночасним поєднанням фактичного стану та майбутніх перспектив, тобто наявність складових у його структурі, котрі, з одного боку, визначають досягнутий результат, а з іншого - формують напрями розвитку, що потребують підтримки задля забезпечення збалансованості й відповідності економічних умов створеного середовища очікуванням людей.

Діагностика розвитку країн підтверджує необхідність руху до досягнення високого рівня комплексного розвитку не лише за рахунок підвищення кількісних показників, але й якісного вдосконалення. Це потребує, з одного боку, створення умов для життєдіяльності людей та їх участі в процесі формування економічного середовища, а з іншого – визначення та контролювання рівня задоволеності життям у ньому.

Для оцінки рівня розвитку економіки країни необхідно враховувати в комплексі кількісні та якісні індикатори: людський розвиток, задоволеність життям («людське щастя»), екологічну стійкість. Як показує міжнародний досвід у розвинутих країнах визнання продуктивної природи вкладень у людський розвиток має своїм наслідком збалансоване співвідношення економічної та соціальної складових суспільного прогресу, соціально орієнтовану економіку, високі темпи розвитку з «людським обличчям» [1].

Порушення збалансованості системи «людський розвиток-задоволеність життям-екологічна ефективність» викликає необхідність пошуку нових моделей та дієвих інструментів гармонізації компонентів комплексного розвитку на рівні країни.

Література

1. Людський розвиток. Офіційний сайт ООН. URL: <http://www.un.org> (дата звернення 03.04.2021).

Переверзєва А.В.

д.е.н., доцент,

Волков В.П.,

д.т.н, професор

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЛЮДСТВА В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ДЕГРАДАЦІЇ ҐРУНТІВ

У останні десятиліття проблема продовольчої безпеки загострюється, що пов'язано із підвищенням темпів зростання кількості населення, та, відповідно, супроводжується зростанням споживчого попиту за одночасного скорочення кількості земель, придатних для сільськогосподарського використання з метою задоволення потреб людства в продовольстві. У зв'язку із цим виникає загроза продовольчій безпеці в майбутньому, що обумовлює необхідність пошуку раціональних способів вирішення проблеми забезпечення населення світу життєвими благами за рахунок підвищення ефективності використання наявних ресурсів тривалого зберігання і використання та застосування позитивних практик провідних країн світу й Європи. Одним із дієвих механізмів вирішення зазначеної проблеми є уповільнення темпів деградації ґрунтів, їх впливу на продовольчу безпеку людства та побудова прогнозу масштабів скорочення кількості земель, придатних для ведення господарської діяльності.

За міжнародними дослідженнями до 2030 р. будуть спостерігатися дві мегатенденції: демографічні проблеми – збільшення чисельності населення світу, зростання потреби в продуктах харчування, що може призвести до більш жорсткого

дефіциту ресурсів. Збільшення попиту на продукти харчування разом із зміною клімату створюють незворотний вплив на розвиток світової економіки на найближчі 15-20 років. За рахунок збільшення кількості населення попит на ресурси зростає з 7,1 млрд дол США у 2019 р. до 8,3 млрд дол США у 2030 р. Як зазначають дослідники «...зростання середнього класу та цілеспрямована урбанізація посилюють тиск на дефіцитні ресурси – переважно на продовольство» [1].

Зауважимо, що земельні ресурси є важливим джерелом забезпечення життєдіяльності та всебічного розвитку людських ресурсів. Вже більше 70 років спостерігається підвищення динаміки зростання кількості населення, зростання доходу на душу населення, зміни смаків відбувається зростання попиту на продовольство. Значну кількість землі сільськогосподарського призначення було втрачено через активізацію будівництва житла, доріг та вдосконалення інфраструктури. Одночасно, в результаті інтенсивного землеробства, вирубки лісів, забруднення водних ресурсів і збільшення використання хімічних добрив та пестицидів, верхній ґрунт значно деградував, що виявляється в підвищеному рівні засолення, втраті родючості, ерозії ґрунту та спустошення. Значне зростання споживання прісної води, забруднення річок, озер і скидання значної кількості промислових відходів у водойми прискорює процес деградації ґрунту. Часті посухи та повені, інші форми екстремальних погодних умов внаслідок глобального потепління та зміни клімату також призводять до активного процесу деградації ґрунту. Зниження якості земель відбувається також унаслідок діяльності людей, залишається головною причиною і викликає серйозне занепокоєння та головну глобальну проблему через несприятливий вплив на виробництво продуктів харчування, навколишнє середовище та засоби існування.

За статистичними даними протягом останніх 150 років деградація ґрунтів спричинила зниження врожайності на 25-50% у

деяких регіонах Європи та Північної Америки. Значні втрати врожаїв спостерігаються в країнах Азії - до 20%. Рівень зменшення врожайності внаслідок деградації ґрунтів може коливатися від 10% до 50% [2].

У перспективі пріоритетним завданням аграріїв на світовому рівні є забезпечити продовольством додатково 1,7 - 2,3 млрд осіб до 2050 року [1] за умов продовження процесу деградації ґрунту та необхідності адаптації до різкої зміни кліматичних умов, що на сучасному етапі є головним викликом для людства. За таких умов виникає кризова ситуація, за якої одночасне збільшення кількості населення та деградація ґрунтів призводить до дефіциту продуктів харчування, що є загрозою для продовольчої безпеки людства.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки, що земля є багатством, що забезпечує умови для існування та розвитку людських ресурсів. Рівень деградації ґрунтів продовжує збільшуватися внаслідок нераціонального землекористування, зміни кліматичних умов та недбалого ставлення до навколишнього середовища. Якщо цей процес буде тривалим, то як наслідок - знизиться рівень продовольчої безпеки людства, адже кількість населення світу зростає, збільшиться попит на продукти харчування, а якість земельних ресурсів не дозволить задовольнити потреби в продовольстві. Адже можливості забезпечення життєдіяльності визначаються не кількістю земельних ресурсів, а якісними характеристиками та раціональністю господарювання.

Тому, вкрай важливо вжити превентивних заходів, щоб уникнути браку цих ресурсів у майбутньому. Ключовими питаннями, котрі потребують оперативного вирішення є: чи стане управління дефіцитними ресурсами більш ефективним, розвиток яких технологій допоможе пом'якшити проблеми з ресурсами і чи будуть застосовані відповідні правові механізми, щоб уникнути найгірших можливих наслідків.

Література

1. Глобальные тенденции 2030: альтернативные миры. Национальный совет по разведке, 2019. 169 с.

2. Світова комісія з охорони навколишнього середовища та розвитку (WCED). URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced> (дата звернення 01.10.2020).

References

1. NIC (2020), “Global Trends 2030: Alternative Worlds”, available at: www.dni.gov/nic/globaltrends (Accessed 01.10.2020).

2. WCED (2020), “Report of the World Commission on Environment and Development”. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced> (Accessed 01.10.2020).

Підоричева І.Ю.

к.е.н.

**Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна**

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ

Україна, набувши статусу асоційованого члена в Європейському Союзі (ЄС), одержала можливість приєднатися до амбітної мети розвитку Європи – досягнення світового інноваційного лідерства завдяки зміцненню науково-технічного потенціалу і розвитку передової науки; стимулюванню ринкових проривів та екосистем, що сприяють інноваціям; підтриманню ключових технологій і рішень, що лежать в основі конкурентоспроможної потужної промисловості [1]. Долучення до обговорення шляхів досягнення цієї амбітної мети, ознайомлення на практиці з рамковими концепціями і підходами

ЄС у сфері науки, технологій та інновацій, переймання найкращого досвіду та інтеграція українських дослідників і підприємців до Європейського дослідницького простору (ЄДП) дозволить Україні здійснити спільний з Європою інноваційний стрибок, прискорити формування інноваційної моделі економічного зростання.

Європейський дослідницький простір – це рамкова концепція, ідея якої виникла в ЄС у 2000 р. як відповідь на фрагментарність національних дослідницьких систем і необхідність забезпечення узгодженості європейських національних інноваційних політик. Він передбачає, по-перше, координацію в європейському контексті національних і регіональних заходів, програм і політики у сфері досліджень та інновацій; по-друге, створення «внутрішнього ринку» для досліджень, в якому дослідники, знання і технології вільно переміщуються; по-третє, реалізацію і фінансування спільних ініціатив на європейському рівні.

У 2021 р. Європейський дослідницький простір вступив у четверту фазу розвитку, у фокусі якої – формування єдиної європейської спільноти виробників та споживачів знань [2], що передбачає, у тому числі підвищення якості та інклюзивності інноваційної політики ЄС шляхом залучення всіх зацікавлених сторін і громадян до визначення пріоритетів політики та в процесі створення наукових знань. У Новому стратегічному порядку денному ЄС на 2019-2024 роки [3, с.4] підкреслюється, що Європа та її країни повинні підвищити інвестиції у сучасні навички та освіту людей, зробити більше для розвитку підприємництва та інновацій і посилити наукові зусилля, зокрема шляхом вирішення фрагментації європейських досліджень, розробок та інновацій.

Для України політика і стратегія ЄС у сфері посилення інноваційної конкурентоспроможності має слугувати орієнтиром у розробці та застосуванні власних заходів щодо просування по шляху інноваційних змін.

Нині в Україні поступово і можна сказати, що вже впевнено формується надійний інституційний фундамент по окремих напрямках інтеграції в Європейський дослідницький простір, зокрема щодо участі у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» (станом на квітень 2021 р. тривають консультації щодо умов участі України у наступній рамковій програмі ЄС «Горизонт Європа»), приєднання до Європейської хмарної ініціативи, розвитку дослідницьких інфраструктур.

Організаційно-правовими засадами для інтеграції України у ЄДП є:

Конституція України – визначає стратегічний курс на набуття повноправного членства України в ЄС (стаття 102);

Угода про асоціацію між Україною та ЄС – глави 8-10, 23 унормовують співробітництво Сторін у сферах освіти, ДіР та інновацій, промисловості та підприємництва;

Стратегія національної безпеки України (затверджена 14.09.2020 р.) визначає європейський поступ як магістральний напрям розвитку Української держави;

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» – серед таких засад визначено: забезпечення інтеграції в європейський політичний, економічний, правовий, освітній та науковий простір з метою набуття членства в ЄС (статті 10 і 11);

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» – згідно зі статтею 66, держава повинна забезпечувати інтеграцію національного дослідницького простору до ЄДП шляхом реалізації його пріоритетів;

Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво, двосторонні угоди про співробітництво у сфері освіти, культури, науки і технологій з 18 країнами-членами ЄС; Угода про співробітництво між Україною та ЦЕРН і Євратом;

Дорожня карта інтеграції України у ЄДП (затверджена 10.02.2021 р.);

Концепція державної програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 р., Концепція реалізації державної політики розвитку українських е-інфраструктур до 2023 р., Концепція розвитку українських е-інфраструктур до 2022 р. (проекти);

Угода про участь України у «Горизонт 2020». Обсяг залученого фінансування склав 43,95 млн євро, що майже на 9 млн євро більше фінансового внеску України до бюджету програми за 2014-2020 рр.

Приєднання України до Боннської заяви щодо свободи наукових досліджень та вільного руху дослідників (квітень 2021 р.).

Але поряд із цим має місце недостатнє організаційно-інституційне забезпечення євроінтеграційних реформ: діюча система управління міжнародним співробітництвом не забезпечує комплексного європейського вектору розвитку України в науково-технічній та інноваційній сфері (рис.1).

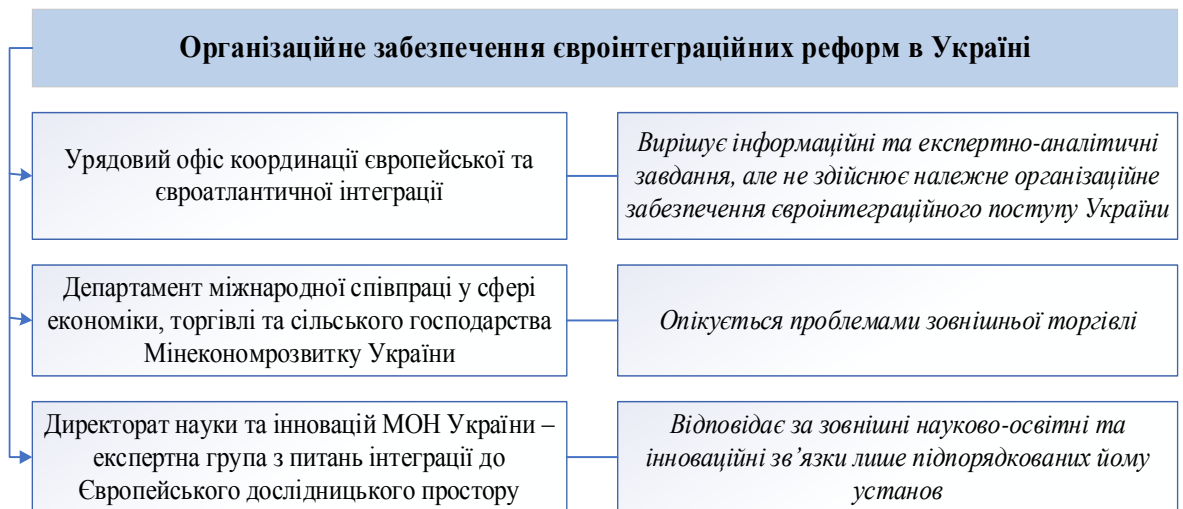

Рис. 1 – Організаційне забезпечення євроінтеграційного поступу України*

* Побудовано автором.

Українська держава не використовує всіх можливостей, які надає Угода про асоціацію з ЄС, для розвитку власних наукових досліджень та інновацій. Загальний прогрес виконання завдань Угоди за напрямом співпраці «Наука, технології та інновації,

космос» складає 46% (за даними інформаційно-аналітичної системи «Пульс Угоди»).

Україна досі не скористалася можливістю (яку дає їй статус асоційованої країни) долучитися до Ініціатив спільного програмування (Joint Programming Initiatives, JPI) – процесу узгодження країнами-членами ЄС на добровільних партнерських засадах поглядів і програм стратегічних досліджень та інновацій щодо вирішення глобальних викликів, які становлять спільний інтерес (рис. 2), хоча вони здебільшого відповідають пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки та стратегічним пріоритетним напрямам інноваційної діяльності. Наразі МОН України веде консультації з JPI Oceans та JPI Urban Europe. Україні також потрібно визначити можливості участі в інших Ініціативах спільного програмування з метою максимального долучення до вирішення глобальних викликів, у тому числі з метою якнайшвидшого подолання наслідків пандемії COVID-19, що створить сприятливі умови для розвитку вітчизняного науково-дослідного сектору та зростання інноваційного потенціалу країни.

Дослідження нейродегенеративних захворювань (*Neurodegenerative Disease Research, JPNDR*) – участь бере 27 країн-членів ЄС;
Сільське господарство, продовольча безпека та зміна клімату (*Agriculture, food security and climate change, FACCE JPI*) – 21 країна;
Здоров'я, харчування і профілактика захворювань, пов'язаних з дієтою (*Health, food and prevention of diet related diseases, JPI HDHL*) – 18 країн;
Культурна спадщина і глобальні зміни: новий виклик для Європи (*Cultural Heritage and Global Change: a new challenge for Europe, JPI Cultural Heritage*) – 17 країн;
Антимікробна стійкість – мікробний виклик – загроза здоров'ю людини (*The Microbial Challenge - An Emerging Threat to Human Health, JPI AMR*) – 19 країн;
Міська Європа – глобальні міські виклики, спільні європейські рішення (*Urban Europe - Global Challenges, Local Solutions, JPI Urban Europe*) – 14 країн;
Поєднуючи знання про клімат для Європи (*Connecting Climate Knowledge for Europe, JPI Climate*) – 13 країн;
Більше років, краще життя – потенціал та виклики демографічних змін (*More Years, Better Lives - The Potential and Challenges of Demographic Change, JPI MYBL*) – 15 країн;
Проблеми водних ресурсів для світу, що змінюється (*Water Challenges for a Changing World, JPI Water*) – 19 країн;
Здоровий стан і продуктивність морів та океанів (*Healthy and Productive Seas and Oceans, JPI Oceans*) – 18 країн

Рис. 2 – Ініціативи спільного програмування ЄС*

* Побудовано автором за: [4]

Підсумовуючи, зазначимо, що європейську інтеграцію не слід вважати панацеєю, яка здатна за будь-яких умов забезпечити інноваційний поступ України. Її розвиток потребує відповідальності, злагодженої, кропіткої, системної роботи державних інституцій всіх гілок влади, виважених підходів з урахуванням насамперед національних інтересів.

Література

1. Innovate Europe Competing for Global Innovation Leadership (In collaboration with McKinsey & Company). Insight Report. World Economic Forum. Geneva, 2019. 44 p.

2. ERAC Opinion on the future of the ERA. European Union. European Research Area and Innovation Committee. ERAC Secretariat. Brussels, 23 January 2020. 43 p.

3. A New Strategic Agenda 2019-2024. European Council. Brussels, 2019. 8 p.

4. Joint programming initiatives. European Commission. Horizon 2020. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/joint-programming-initiatives> (дата звернення: 07.04.2021).

Решитько Т.В.

к.е.н., доцент

**Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна**

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЗАСАДИ ЇЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

З часу створення незалежної держави Україна, були започатковані і прискорені реформи в нашій країні. Здавалось би, надзвичайно важливе і потрібне явище. Але як показує практичний досвід, напрями і шляхи реформування української економіки були розроблені без економічної мети, всупереч

економічній науці, без врахування національних особливостей перехідної економіки країни. Економічні втрати України, за час проведення нинішнього курсу реформ, перевершили її економічні втрати за період Великої Вітчизняної війни.

У 1990 - 1999 рр. фізичний ВВП в Україні постійно знижувався. Від`ємне значення цього показника спостерігалися і у 2009 р. – на 15,1 %, у 2014 р. – на - 6,6 % та у 2015 р. – на 9,8 %. За даними Державної служби статистики, реальний ВВП України у 2020 році впав на 4 %, після чотирьох років зростання [1].

На тлі епідемії коронавірусу в Україні за 2019 - 2020 рр. з 8,5 % до 9,9 % (за методологією МОП) зріс рівень безробіття населення. Чисельність безробітного населення склала 1,6 млн. осіб. Розгортання коронавірусної кризи з середини березня 2020 р., що супроводжувалося низкою обмежувальних заходів (запровадженням жорсткого карантину, обмеженням економічної діяльності та транспортного сполучення, мінімізацією контактування людей тощо), значно ускладнило ситуацію. Так, за 11 місяців 2020 р. відбулося падіння промисловості України більше, ніж на 6 %, вантажообігу – на 15 %, аграрного сектору – більше 12%. Це дає підстави стверджувати, що економіка України в 2020 р. у розвитку найважливіших виробничих сфер вийшла на «стабільно низьку» економічну динаміку.

Як наслідок, якщо за результатами 2019 р. частка переробної промисловості у структурі ВВП за виробничим методом складала 10,8 %, а оптової і роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів – 13,2 %, то за результатами перших трьох кварталів 2020 р., відповідні показники склали 10,2 % і 14 %. Тобто характеристикою української економіки дедалі більше стає не створення нових сучасних продуктів, а ремонт і перепродаж застарілої продукції. Зауважимо, що хоча сьогодні частка промисловості у структурі ВВП помітно зменшилася (порівняно з серединою 2000-х років), проте саме промисловість (зокрема, металургія) найбільшою мірою формує потреби в перевезеннях,

логістиці, обслуговуючих і розподільчих мережах тощо. Тому депресивність промисловості, яка за останні два роки посилилась, означає тяжкі втрати для всього економічного середовища країни [2].

Нищівного удару по промисловості завдає гостра, штучно створена криза платежів. Податковий тиск, ускладнює функціонування виробничої сфери. Відтік капіталів з України втричі перевищив рівень іноземних інвестицій в Україну.

Незважаючи на те, що Україна стає все більш відомою в світі, за нею закріплюється статус держави, яка не має особливих претензій, не виступає конкурентом на світовому ринку і може розглядатися споживачем застарілої техніки, технології і не зовсім якісної продукції.

Витрати держави на соціальні потреби у 2020р., на жаль, зменшилися. Скорочення витрат державного та зведеного бюджетів щодо ВВП свідчить про зменшення частки держави в загальних споживчих та інвестиційних витратах, що, з одного боку, може позитивно позначитися на розвитку недержавного сектору, але з іншого – обмежує можливості держави надавати якісні публічні послуги та соціальні гарантії вразливим верствам населення.

Така бюджетна політика сприяє поширенню феномену масової бідності, наростанню соціально-демографічної кризи і зниженню конкурентоспроможності робочої сили. Рівень бідності в Україні зріс з 2,1% у 2019 р. до 2,3 % у 2020 р. [3].

Реальні наявні доходи громадян, за підсумками I півріччя 2020 р., скоротилися на 7,3 %, порівняно з аналогічним періодом 2019 р. Це стало першим падінням реальних доходів за період від 2016 р. І як наслідок - зниження ділової активності населення, заробітної плати і зростання безробіття.

Упродовж року активно зростала заборгованість з виплат заробітної плати, яка, станом на 1 грудня 2020 р., становила 3,8 млрд. грн. і є рекордною за останні 10 років.

Внутрішні та зовнішні умови економічного розвитку України є дуже складними. Це зумовлюється, з одного боку, зтяжним складним перебігом глобальної коронавірусної пандемії і спричиненими нею колосальними державними витратами, а з іншого – наростаючими дисбалансами всередині самої України та її внутрішнього суперечливого курсу інституційних перетворень, що істотно посилює негативні зовнішні ефекти та створює потенціал внутрішніх соціально-економічних розривів [3].

Наявність істотних проблем практично на всіх найбільш масштабних напрямках міжнародної економічної взаємодії ще більше актуалізує для України пошук диверсифікації напрямів економічної співпраці. Але, насамперед, йдеться про істотний перегляд співвідношення між внутрішнім та зовнішньоорієнтованими секторами економіки – з суттєво більшою локалізацією економічних процесів. На внутрішнє середовище процесів економічного розвитку України у майбутньому в позитивному плані справлятиме вплив посилення адаптації суб'єктів ринку до нових інституційних умов діяльності, приватизація окремих неефективних державних підприємств.

Найбільш проблемними питаннями економічної політики найближчим часом для суспільства будуть:

- практична реалізація аграрної реформи у зв'язку з набуттям чинності 1 липня 2021 р. Законом, що скасовує мораторій на торгівлю землею сільськогосподарського призначення. Відсутність належних інституційних, інфраструктурних та фінансових передумов для ефективного введення в дію ринку земель в аграрній сфері створює не лише величезні ризики суто економічних втрат, але й загрози соціальній стабільності на селі та у країні в цілому;

- несумісність поєднання реформ у різних сферах економіки, що особливо чітко прослідковується у сфері переходу на нові методи формування тарифів у житлово-комунальній сфері, з одного боку, та динамікою доходів переважної більшості

населення – з іншого. Адже в нормально функціонуючій ринковій економіці має підтримуватися певне співвідношення між факторами економічної діяльності, серед яких ціна робочої сили відіграє зовсім не меншу роль, аніж ціни на енергоресурси;

- намагання забезпечити зростання доходів держави за рахунок впровадження більш сучасних методів обліку та контролю доходів та сплати податків, з одного боку, і необхідністю стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, особливо його інноваційно активної частини, – з іншого;

- відсутність чітких поточних цілей макроекономічної стабільності, з одного боку, та необхідністю забезпечувати масштабні технологічні прориви в майбутньому в умовах поширення у світі технологічних досягнень нтп – з іншого, може спричинити системну дестабілізацію в суспільстві у більш тривалому періоді.

Час вимагає пошуку науково обґрунтованих рекомендацій щодо шляхів виходу України з кризи, входу до кола розвинутих держав, запровадження засад економічної безпеки країни.

Для виконання цих завдань потрібно розробити курс реформ в якому враховувати:

- не тільки переваги, а й недоліки вільного ринку, особливості геоекономіки, взаємовідносини розвинутих країн світу та країн з перехідною економікою, до яких відноситься Україна;

- головною метою руху нашої держави в коло розвинутих країн має стати національна ідея, яка полягає в захисті національних інтересів як у внутрішній так і в зовнішній політиці держави, адже опираючись на власні сили, національні досягнення в науці і технологіях, вона ще не втратила шансу рухатись до постіндустріального, інноваційного суспільства;

- новий курс реформ як показує досвід розвинутих країн, має бути направлений на забезпечення умов економічного зростання, на захист самої людини, створення пристойних умов життя населення України.

Література

1. ВВП України у 2020 році впав на 4% – Держстат | Mind.ua. Веб – сайт. URL: <https://mind.ua> > news > (дата звернення 10.04.2021).
2. Валовий внутрішній продукт України — Вікіпедія. Веб – сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 10.04.2021).
3. Україна 2020-2021: невинуваті очікування, неочікувані виклики. Веб – сайт. URL: <https://razumkov.org.ua> (дата звернення 10.04.2021)

Романюк Л.М.

к.е.н, доцент

Центральноукраїнського національного технічного

університету

м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Міжнародна економічна діяльність посідає особливе місце в складній системі світогосподарських зв'язків. Вона відображає взаємну економічну залежність товаровиробників різних країн світу. Актуальність розвитку зовнішньоекономічної діяльності кожної з країн зростає.

Одним із важливих економічних векторів, які утворюють основу «Національної економічної стратегії – 2030», є спрямованість економічного розвитку країни на забезпечення ефективності використання експортно-імпортного потенціалу країни.

Слід зазначити, що наразі в Україні сформувався досить несприятливий клімат для ефективної експортно-імпортної діяльності, який обумовлений військовими діями на Сході країни, економічною кризою, спричиненою пандемією COVID-19,

несприятливими умовами інвестиційного клімату, недосконалістю податкової та законодавчої системи, тощо.

Сьогодні український експорт в основному складається з товарів з низькою технологічною складовою, не створені сприятливі умови для підвищення ефективності експортної діяльності. Показником економічного розвитку країни є перевага експорту товарів над імпортом, а показник інтенсивності цього розвитку залежить від співвідношення обсягів експорту та імпорту.

Міжнародна економічна діяльність передбачає торгівлю будь якої країни з іншими країнами, що складається з оплачуваного ввозу (імпорту) й оплачуваного вивозу (експорту) товарів і послуг.

Аналіз статистичних даних, наведених у таблиці 1, свідчить, що у 2020 році експорт товарів становив 49212,9 млн.дол. США, або 98,3%, порівняно із 2019роком, імпорт товарів у 2020 році становив – 54091,3 млн.дол., або 89,0%, порівняно з 2019 роком. Негативне сальдо склало 4878,4 млн.дол. (у 2019р. також негативне – 10745,6 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,91 (у 2019 році – 0,82) [1].

Таблиця 1

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2020 році

Країни	Експорт			Імпорт			Сальдо
	млн.дол США	у % до 2019 р.	у % до загального обсягу	млн.дол. США	у % до 2019 р.	у % до загального обсягу	
Усього	49212,9	98,3	100,0	54091,3	89,0	100,0	-4878,4
У тому числі							
Австрія	580,0	96,9	1,2	575,8	87,6	1,1	4,2
Азербайджан	346,9	86,6	0,7	318,5	84,0	0,6	28,4
Бангладеш	358,2	80,9	0,7	97,7	101,3	0,2	260,5
Бельгія	561,0	82,4	1,1	526,2	95,8	1,0	34,8
Білорусь	1335,3	86,2	2,7	2874,4	76,6	5,3	-1539,1
Болгарія	511,5	106,1	1,0	290,2	63,2	0,5	221,3

Продовження таблиці 1

В'єтнам	184,3	193,1	0,4	460,3	106,9	0,9	-276,0
Греція	178,8	65,2	0,4	316,9	101,7	0,6	-138,1
Грузія	366,4	93,3	0,7	135,4	74,4	0,3	231,0
Данія	216,9	85,2	0,4	220,9	80,6	0,4	-4,0
Єгипет	1618,2	71,8	3,3	80,8	71,4	0,1	1537,4
Ізраїль	563,5	90,9	1,1	171,0	82,7	0,3	392,5
Індія	1972,1	97,4	4,0	721,5	97,3	1,3	1250,6
Індонезія	735,6	100,1	1,5	278,0	94,0	0,5	457,6
Іспанія	1250,2	83,3	2,5	735,1	87,1	1,4	515,1
Італія	1928,9	79,7	3,9	2127,5	102,5	3,9	-198,6
Казахстан	336,1	91,6	0,7	424,4	94,2	0,8	-88,3
Китай	7112,7	198,0	14,5	8305,7	90,2	15,4	-1193,0
Литва	431,5	105,0	0,9	813,3	71,1	1,5	-381,8
Марокко	373,0	126,8	0,8	91,9	91,4	0,2	281,1
Нідерланди	1808,4	97,8	3,7	740,6	96,8	1,4	1067,8
Німеччина	2071,8	86,9	4,2	5338,0	89,2	9,9	-3266,2
Об'єднані Арабські Емірати	439,2	83,5	0,9	61,0	75,7	0,1	378,2
Польща	3273,1	99,3	6,7	4088,8	99,5	7,6	-815,7
Республіка Корея	351,5	93,5	0,7	497,5	109,1	0,9	-146,0
Республіка Молдова	679,7	93,6	1,4	74,1	81,2	0,1	605,6
Російська Федерація	2706,0	83,4	5,5	4542,4	65,0	8,4	-1836,4
Румунія	1081,0	107,5	2,2	683,8	105,9	1,3	397,2
Саудівська Аравія	719,0	96,6	1,5	101,9	58,2	0,2	617,1
Словаччина	446,8	63,0	0,9	875,5	134,3	1,6	-428,7
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	666,9	106,2	1,4	817,3	106,1	1,5	-150,4
США	983,9	100,5	2,0	2955,4	90,0	5,5	-1971,5
Туреччина	2436,3	93,0	5,0	2415,0	102,5	4,5	21,3
Угорщина	1263,8	80,9	2,6	1214,4	97,1	2,2	49,4
Франція	592,5	99,3	1,2	1475,4	89,3	2,7	-882,9
Чехія	826,3	89,7	1,7	972,7	83,5	1,8	-146,4
Швейцарія	142,7	111,8	0,3	1166,0	73,2	2,2	-1023,3
Швеція	72,5	94,1	0,1	428,1	87,5	0,8	-355,6
Японія	181,8	72,7	0,4	1076,3	111,8	2,0	-894,5
Країни ЄС	18612,1	89,7	37,8	23456,9	93,8	43,4	-4844,8

Джерело: складено на підставі [1,3].

Найбільша питома вага в українському експорті у 2020 році належить продукції АПК та харчової промисловості – 44,8%, продукції металургійної галузі - 19,8%, менше – продукції машинобудування – 10,7%, мінеральним продуктам – 10,5% [1].

Основні торговельні партнери України в експорті товарів у 2020 році зазначені в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні торговельні партнери України в експорті товарів у 2020 року

№ з/п	Назва країни	Експорт товарів, млн. дол.США	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів України, %
1	Країни ЄС у тому числі: Польща Угорщина	18612,1 3273,1 1263,8	37,8 6,7 2,6
2	Китай	7112,7	14,5
3	Російська Федерація	2706,0	5,5
4	Туреччина	2436,3	5,0
5	Індія	1972,1	4,0
6	Єгипет	1618,2	3,3
7	Білорусь	1335,3	2,7
8	США	983,9	2,0

Джерело: складено на підставі [1,3].

Найбільша частка у загальному обсязі імпорту складає: продукція машинобудування – 32,3%, хімічної промисловості – 20,8%, агропромислового комплексу – 12,5%, металургійного комплексу – 5,8, мінеральні продукти – 17,0% [1,3].

До ТОП-10 найбільших країн-партнерів в імпорті товарів до України належать: ЄС- 43,4% (23456,9 млн.дол.), Китай – 15,4% (8305,7 млн.дол.), Німеччина – 9,9% (5338,0 млн.дол.), Російська федерація – 8,4% (4542,4млн.дол.), Польща – 7,6% (4088,8 млн.дол.), Білорусь – 5,3% (2874,4 млн.дол), США – 5,5% (2955,4млн.дол.), Туреччина – 4,5% (2415,0 млн.дол.), Італія –

3,9% (2127,5млн.дол.), Франція – 2,7% (1475,4 млн.дол.) Угорщина – 2,2% (1214,4 млн.дол.) [1].

Для виявлення тенденцій щодо ефективності міжнародної економічної діяльності країни проаналізовано показники експортно - імпортової діяльності. Експорт товарів у 2020 році, в порівнянні з 2013 роком (63312,02 млн.дол.), зменшився на 28,65 %, імпорт товарів у 2020 році, в порівнянні з 2013 роком (76963,97млн.дол.), зменшився на 42,3%. Товарна структура деяких товарів представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Товарна структура зовнішньої торгівлі

Назва товарів	2013 рік				2020 рік			
	Експорт		Імпорт		Експорт		Імпорт	
	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до загального обсягу
Продукція рослинного походження	8876,0	14,7	2669,0	3,5	11890,1	24,2	1988,3	3,7
Недорогоцінні метали та вироби з них	17571,0	27,8	5003,0	6,5	9030,3	18,3	3127,7	5,8
Машини, обладнання та механізми; електричне обладнання	6975,0	11	12470,0	16,2	4487,1	9,1	11544,2	21,3
Реактори ядерні, котли, машини	3841,0	6,1	6909,0	9	1914,2	3,9	6074,2	11,2
Електричні машини	3431,0	4,9	5560,0	7,2	2572,9	5,2	5470,0	10,1
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, літальні апарати, плаваючі засоби	314,0	5,3	5444,0	7,1	756,6	1,5	5743,4	10,6
Судна	191,0	0,3	46,0	0,1	-	-	-	-

Джерело: складено на підставі [1].

Найбільшу питому вагу експорту у 2020 році займають продукти рослинного походження – 24,2% (11890,1 млн.дол.), а у 2013 році питома вага цих продуктів становила 14,7% (8876,0 млн.дол.), тобто у 2020 році питома вага збільшилась на 9,8%. Питома вага товарів з більшою часткою доданої вартості в експорті 2020 року, у порівнянні з 2013 роком (крім електричних машин), є меншою, така тенденція свідчить про відсутність стратегії техніко-технологічного розвитку країни, що призводить до деіндустріалізації вітчизняних підприємств.

Міжнародна економічна діяльність України має значний природний, ресурсний та кадровий потенціал, однак в експорті переважає сировинна складова. Значні темпи зниження експорту у 2020 року спостерігаються у машинобудівній галузі. Нажаль темпи збільшення експорту товарів стосуються галузей з невеликою часткою доданої вартості. Натомість, в імпорті переважає продукція з високою доданою вартістю, що свідчить про підтримку виробників інших країн. В умовах світової глобалізації економіки актуальність міжнародних економічних зв'язків зростає. Для підвищення ефективності міжнародної економічної діяльності необхідно вирішити низку внутрішніх проблем: стабілізація політичної ситуації, припинення військових дій на сході країни, подолання корупції, забезпечення техніко-технологічного розвитку, впровадження інновацій на підприємствах.

Література

1. Зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2021).

2. Калюжна Н.Г., Ковтун Т.К. Критичні чинники та перспективи відновлення світової економіки в умовах глобальної рецесії COVID – 19. Бізнесінформ №12 – 2020. С. 39-46.

3. Міністерство розвитку економіки , торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=7e82c6e6-e65b-44ae-8a9a-48b6851f6d47&tag=Infografika-import> (дата звернення: 18.02.2021).

Синюра-Ростун Н. Р.
к.е.н., науковий співробітник
відділу просторового розвитку
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»,
м. Львів, Україна

ТІНІЗАЦІЯ У СФЕРІ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: СЕКТОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Тінізація сфери комерційних послуг негативно впливає на функціонування економіки, знижує ефективність діяльності підприємств легального сектору, деструктивно впливає на ринок зайнятості та соціальне забезпечення населення, зменшення загального обсягу реалізованих послуг і споживання в державі. Явище тінізації економіки у більшій чи меншій мірі притаманне усім державам світу, однак якщо, глобальний рівень тінізації світової економіки поступово знижується (темп росту 87,4% за період 2011-2020 рр.), то в Україні натомість залишається досить високим, відтак наша держава із рівнем тінізації економіки у 46,1% посідає 26 місце серед 28 країн світу (станом на 2020 р.) [1]. Тіньову економіку України формують такі сфери, як транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність з тіньовим оборотом до 54% ВВП сектору, далі йдуть операції з нерухомим майном (48%), оптова та роздрібна торгівля (36%), фінансова і страхова діяльність (35%) [2]. Схеми, які застосовуються для ухилення від оподаткування різняться у

різних секторах сфери послуг. Найбільш поширеними видами тіньових фінансових операцій в Україні були [3, с.153-154]:

1. Укладання фіктивного господарського договору (купівлі-продажу) на умовах попередньої оплати з наступним заволодінням коштами партнера.

2. Заснування інвестиційних фірм (трастового товариства, пенсійного фонду, страхової компанії) з наступним заволодінням коштами вкладників («фінансові піраміди»).

3. Одержання безпідставного відшкодування з державного бюджету ПДВ.

4. Одержання послуг у комерційних структурах за завищеними цінами – укладення службовими особами бюджетних установ чи організацій не вигідних господарських договорів, у результаті яких державні гроші потрапляють у кишені чиновників (здебільшого у вигляді «відкату»).

5. Використання вексельних рахунків та карткових рахунків для легалізації доходів та отримання готівкових коштів, що створює умови для нелегальних тіньових фінансових операцій.

6. Використання банківських фіктивних фірм для переведення безготівкових коштів у готівку.

7. Технології отримання неконтрольованих прибутків завдяки платіжним системам з використанням банківських карток.

8. Кібершахрайство – несанкціоноване списання коштів з банківських рахунків, шахрайство з платіжними картками, втручання в роботу Інтернет-банкінгу.

9. Ринок послуг зі зменшення бази оподаткування – здійснення тіньових бартерних угод, маклерство, фіктивні фінансові операції.

Аналіз основних схем уникнення оподаткування в Україні було здійснено у дослідженні [4], відтак авторами зазначено, що визначені схеми відповідальні за 70-80% усього обсягу тіньової економіки. Основні зловживання припадають на великомасштабні зовнішньоекономічні операції за участі великих «олігархічних»

підприємств, боротьбу з якими ускладнює великий політичний вплив їхніх власників. Втрати бюджету від зловживань спрощеною системою оподаткування (ССО) (за песимістичним сценарієм), не перевищують 10 млрд грн., що є пропорційним до частки суб’єктів підприємницької діяльності (СПД) на ССО серед усіх підприємств за річним обігом, однак ці зловживання є масовими тому такими помітними на побутовому рівні. Крім того, виділяються інші схеми уникнення/ухилення від оподаткування, серед яких:

1. Уникнення від оподаткування за експортно-імпортними операціями, зокрема за допомогою офшорних схем.

2. Ухилення/уникнення від сплати ПДВ (фіктивне підприємництво (missing trader), зокрема карусельні схеми та формування схемного податкового кредиту («скрутки» або схемний ПДВ).

3. Ухилення/уникнення від сплати податків через порушення митних правил, контрабанду та корупцію на кордоні (викривлене декларування, чорна (подвійна) контрабанда, зловживання пільгами, перерваний транзит).

4. Процвітання індустрії конвертаційних центрів.

5. Контрафакт.

6. Заробітні плати «у конвертах».

Ухилення від сплати податків за допомогою ССО: юридичні особи не оформлюють працівників, а співпрацюють з ФОП 3 групи ЄП за цивільно-правовими договорами (ЦПД); отримання готівки юридичними особами за допомогою ФОП 3 гр ЄП, ФОП 1 та 2 гр. ССО реалізують товари та послуги, при цьому суттєво занижуючи свою виручку; псевдо-ФОП 3 гр. ССО використовуються юридичними особами для виведення коштів у готівку із списанням на витрати (зокрема, для виплати дивідендів, зарплат «у конвертах», хабарів, тощо)

У секторі транспорту тінізація господарських відносин відбувається шляхом функціонування дрібних приватних

нелегальних перевізників у вантажному та пасажирському сегментах ринку, приховування реальних масштабів пасажиропотоку через відсутність механізмів контролю фактичних обсягів збуту проїзних документів, перевантаження вантажного транспорту та штучне завищення амортизаційних витрат [3, с. 301].

У секторі ІКТ найбільш розповсюдженою є практика надання аутсорсингових послуг без юридичної реєстрації суб'єкта господарювання, що унеможлиблює контроль за обсягом наданих послуг та стягненням податків, використання Інтернет-технологій для здійснення нелегальних трансакцій, неофіційна зайнятість, підміна актів виконаних робіт та надання послуг у сфері ІТ-технологій.

Зважаючи на специфіку тінізації сектору комерційних послуг, формування програми та розробка заходів із детінізації та використання потенціалу сектору для соціально-економічного зростання регіонів повинна враховувати секторальну специфіку функціонування сектору комерційних послуг.

Література

1. Emerging from the shadows. The shadow economy to 2025. P. 11. URL: <https://www.accaglobal.com/sg/en/professional-insights/global-economics/Emerging-from-the-shadows.html>

2. Названо лідерів тіньової економіки України. URL: <https://money.comments.ua/ua/news/economy/nazvano-lideriv-tinovoi-ekonomiki-ukraini-665448.html>.

3. Августин Р.Р. Проблеми та пріоритети системної детінізації економіки України. Дисер. на здобут. д.е.н. Львів. 2018. 460 с.

4. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. Київ. 2020.

Sokolovska O.
Associate Professor, PhD in Philology
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

The process of globalization covers almost all spheres of social activity, including politics, ideology, culture, lifestyles, and other fields of human existence. The intensity of interrelations in the sphere of trade, finances, migration of the population grows. Globalization has gained special momentum in the last decades of the twentieth and early twenty-first centuries. It presupposes significant transformation processes, which occur in different public sectors including education. A special place among them belongs to changes in the field of foreign language teaching.

Teaching foreign languages at present is considered to be creating conditions for understanding the differences in native and foreign culture, fostering tolerance towards other peoples, reducing ethnocentrism, developing skills of intercultural communication and readiness for intercultural dialogue.

The study of foreign languages in the context of global education has great personal and developmental potential as it creates favorable opportunities for gaining knowledge about the culture of foreign countries.

The modern world has become multinational and multilingual: on the one hand, the process of globalization and economic competition has intensified, and on the other hand, the role of the national mentality has increased. It should be noted that the situation on the labor market is significant: almost everywhere we need specialists who can work with a computer and know at least one foreign language. All these factors require reconsidering the purposes, tasks, the maintenance and technologies of foreign languages teaching in the system of education,

considering considerable national and international experience in this sphere [1, c. 85]. It is necessary to mention the basic principles of the European Union, which reflect the linguistic aspect of these processes:

- the European linguistic diversity is a precious treasure that must be preserved and protected;
- the process of globalization leads to the creation of a mixed English-based language involving the fields of media, tourism and trade;
- the states of the European Union have to maintain the diversity in teaching languages which can contribute to mastering not only English but also other European and world languages by all EU citizens [4, c. 113].

Meanwhile, particular attention is paid to the following points:

- an extensive selection of languages to meet the needs of international exchanges programs;
- teaching languages of local minorities;
- development of at least two languages competence for all students;
- learning foreign languages as a continuous process lasting a lifetime;
- acceptance of partial skills and abilities;
- awareness of social, economic and cultural realities of the languages under study.

Nowadays it is very important to know not only one of the most common languages, but also other foreign languages. But this need is less felt by people whose native language belongs to the international ones, while in small countries where the national language is not spoken outside the country there has always been a need to know foreign languages to have access to the foreign world. It is believed that much attention is paid to the foreign languages study in a country if:

- the country is multilingual (there are regional minorities);
- neighboring countries speak other languages;

- the country is small in size, but not politically isolated;
- its language is not widely used and is not a means of international communication;
- export and import trade with native-speaking countries is of great importance for economic development;
- tourism industry is a significant part of foreign trade and gross domestic product [2, с. 93].

Mastering a foreign language successfully depends on many factors, the most important of which are motivation and the possibility of the language practical use.

At the current stage of global transformations, the modernization of language education systems is a matter of time. The Council of Europe Recommendations have been developed to overcome obstacles in communication between teaching languages professionals representing various European education systems. According to the document, language skills are at the heart of the ambitious vision to create a European Education Area. Being able to speak foreign languages is not only a skill needed for studying abroad, but also on increasingly international job markets. Learning languages enables people to both discover foreign cultures and to broaden their perspectives. Based on this, the main purpose of learning a foreign language is to master it as a means of intercultural communication [5].

The Council of Europe Commission has made a proposal for a comprehensive approach to the teaching and learning of languages. Its aim is to:

- boost language learning by the end of compulsory education by focusing on achieving specific competence levels, based on the Council of Europe’s Common European Framework of Reference for Languages;
- introduce into education and training the concept of language awareness, which provides an inclusive framework for language learning taking into account individuals’ language skills;

- ensure that more language teachers have the opportunity to learn and study abroad;
- identify and promote innovative, inclusive and multilingual teaching methods using tools and platforms at the EU-level, such as the School Education Gateway and eTwinning [5].

In recent investigations there have been a lot of references to the concept of "plurilingualism" defined as "a world where multilingual knowledge is the norm." It is the principle of plurilingualism or multilingualism that is laid down in the basis of the Council of Europe's approach to language learning in a particular society. In contrast to multilingualism (knowledge of a number of languages or coexistence of different languages in a given society), the “plurilingual approach” assumes that in the process of expanding an individual’s linguistic experience in its cultural aspects from everyday speech to community language, he or she does not perceive these languages in the form of clearly demarcated mental blocks, however, they form a communicative competence, within which all language knowledge and experience are combined, and in which languages are intertwined and interact "[5].

The positive aspect of the plurilingual approach to language learning is that a person can effectively use the acquired language competence in different situations, either in communication, or to understand written and oral speech.

In recent years, the education systems have undergone positive changes in the teaching and learning of foreign languages, however, there are still many problems that need to be addressed immediately. Meanwhile, the process of globalization requires education to solve a number of such important tasks as training young professionals to live in a multinational and multicultural space, developing skills to communicate and cooperate with people of different nationalities [2, c. 94].

Thus, taking into account modern global transformations in the world, learning a foreign language as a means of intercultural

communication is one of the priorities of the educational process in future, requiring thorough attention and development.

References

1. Hurii, M. (2012). Neobkhidnist vyvchennia inozemnoi movy v umovakh globalizatsii suspilstva [The Necessity of Foreign Languages Study in the Conditions of Globalization] [In Ukrainian] Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2012_1_17

2. Kovalenko, O, (2015). Na shliakhu do demokratychnoi systemy osvity [On the Way to the Democratic System Of Education] // Foreign Languages in Educational Institutions, 3, 92-99 [In Ukrainian]

3. Petryshak, B. (2013). Protses globalizatsii ta vyvchennia inozemnykh mov [The Process of Globalization and Language Study] [In Ukrainian] Retrieved from: <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/5535/1>

4. Tokmenko, O. (2004). Movni tendentsii Rady Yevropy v konteksti globalizatsii [Language Tendencies of the Council of Europe in the Context of Globalization] // Foreign Languages in Educational Institutions, 3, 112-115 [In Ukrainian]

5. (<https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-improving-teaching-and-learning-languages>).

Сочинська-Сибірцева І.М.
к.е.н., доцент
**Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна**

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ФОРС-МАЖОРУ

Серед основних функціональних складових економічної безпеки особливу увагу привертає саме кадрова безпека, оскільки людський фактор розглядається як специфічний і найважливіший

з усіх видів економічних ресурсів. Специфіка людського фактору порівняно з іншими чинниками економічного розвитку полягає в тому, що, по-перше, люди не лише створюють, а й споживають матеріальні та духовні цінності; по-друге, багатогранність людського життя не вичерпується лише трудовою діяльністю, а отже, щоб ефективно використовувати людську працю, потрібно завжди враховувати потреби людини як особистості; по-третє, науково-технічний прогрес і соціальна орієнтація суспільного життя стрімко збільшують економічну роль знань, моральності, інтелектуального потенціалу та інших особистих якостей працівників, які формуються роками і поколіннями, а розкриваються людиною лише за сприятливих умов.

З цих позицій, кадрова безпека безпосередньо залежить від форс-мажорних впливів на людську складову. Українське законодавство визначає форс-мажорні обставина, як надзвичайні та невідворотні сили, що об’єктивно унеможливають виконання зобов’язань. У теперішніх умовах закон розширив формальний перелік форс-мажорних обставин, додавши до них «введення карантину». З 17 березня 2020 р. набрав чинності Закон Кабінету Міністрів України № 530-ХІІ, яким, додатково внесено до переліку форс-мажорних обставин карантин [1].

Слід мати на увазі, що рівень кадрової безпеки залежить від різних причин і може змінюватися у зв’язку зі зміною умов, виникненням нестандартних і особливо екстремальних (надзвичайних), кризових ситуацій. Визнання коронавірусу, як форс-мажорної обставини потребує перегляду програми заходів кадрової безпеки.

Зазначимо, що на теперішній час досліджено функціональні складові кадрової безпеки, розроблено концептуальні підходи до визначення зовнішніх та внутрішніх факторів виникнення загрози для кадрової безпеки. Широке коло питань, пов’язаних із характеристикою складових елементів кадрової безпеки, вимірюванням впливу факторів зовнішнього і внутрішнього

середовища на систему управління кадровою безпекою, розглянуто такими українськими вченими, як О. Амоша, О. Грішнова, С. Довбня, О. Дороніна, Ю. Іванов, М. Кизим, Н. Лук'янченко, Н. Мехеда, Г. Назарова, О. Новікова, Н. Подлужна, В. Пономаренко, Н. Чередниченко, Г. Щокін, О. Ястремська та ін.

Проте, як свідчить практика сьогодення спостерігається глибоке протиріччя між потребами у забезпечені і збережені кадрової безпеки та можливостями впровадження ефективних «антивірусних» заходів. На перший план виходять: тотальна легалізація цифрових процесів, лібералізація трудового законодавства та його адаптація до умов карантину, відкладення другорядних вимог корпоративного комплаєнсу.

Відсутність теоретично обґрунтованої та практично апробованої системи, яка б враховувала особливості форс-мажорних обставин у суспільстві, зашкоджує забезпеченню високого рівня професіоналізму, надійності персоналу та кадрової безпеки.

Вирішити це завдання можливо лише шляхом використання ефективної технології адаптації персоналу до надзвичайних умов з метою підвищення рівня кадрової безпеки. За таких умов виникла об'єктивна необхідність у здійсненні наукових досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження полягає у розгляді особливостей кадрової безпеки в умовах форс-мажору, визначенні найбільш болючих проблем, а також пошук можливостей мінімізувати негативний вплив на персонал.

В цьому контексті особливого значення набуває програма реструктуризації всієї системи HR-менеджменту. Менеджери намагаються не лише мати у своєму підпорядкуванні персонал, який готовий і спроможний на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки в умовах форс-мажору, але й шукають можливості для його збереження, розвитку та підвищення надійності. Отже, нагальним стає питання визначення етапів

адаптації персоналу після карантину. Особливості полягають у тому, що перевага віддається не стільки професійній адаптації (як у звичайних умовах), а психологічній та санітарно-гігієнічній.

Ми вважаємо, що основними етапами адаптації персоналу в умовах форс-мажору мають бути: психологічна, санітарно-гігієнічна, корпоративна, убезпечення, мотиваційна.

В межах психологічної адаптації головною вимогою є «екологічна» комунікація з працівниками. Необхідно передбачити, що тривале перебування в режимі самоізоляції, шкільний карантин додають стресу. Послідовна і впевнена комунікація та взаємодія з працівниками допоможе зміцнити організацію, посилити її культуру. Слід подбати про джерела новин в офісі. Дезінформація у ЗМІ спричиняє особливі виклики для організацій. Топ-менеджери повинні стати джерелом точної, своєчасної та надійної інформації для своїх працівників. Можна запустити «гарячу лінію» чи провести низку дистанційних семінарів з відповідними медичними фахівцями, які можуть відповісти на найважливіші запитання працівників. Вчасним буде створення для працівників внутрішнього каналу комунікації з можливістю повідомляти про те, що вони спостерігають та відчувають, щоб забезпечити якомога більше живого спілкування як альтернативу соціальним медіа. Водночас ефективна програма моніторингу соцмереж може допомогти виявити нагальні питання, які впливають на ваших клієнтів, ринки та виробничі регіони.

Головні вимоги санітарно-гігієнічної адаптації полягають в організації безпечного робочого середовища та стримуванні зараження, шляхом ретельного очищення та дезінфекції робочих місць, забезпечення антибактеріальними засобами, самостійного відстеження стану здоров'я співробітників.

У форматі корпоративного комплаєнсу першочергового значення набувають наступні заходи: внесення змін у корпоративні традиції, ритуали та звичаї; розробка чітких правил

дотримання соціальної дистанції та обов’язків для співробітників, які перебувають у зоні ризику; запровадження гнучкого графіку довготривалого режиму віддаленої роботи та можливостей дистанційної роботи.

Під час адаптації у форс-мажорних обставинах особливого контексту набувають питання убезпечення персоналу: впровадження програм медичного страхування, перегляд політики лікарняних, розробка програм пенсійного забезпечення та соціального захисту, впровадження програм збереження робочого місця та гарантії зайнятості.

Важливим етапом є мотиваційна підтримка. Складовими елементами такої адаптації є:

- впровадження системи цілепокладання (OKR) та швидкої координації, яка допомагає окреслити орієнтири в ситуації форс-мажорних обставин;
- використання інструменту *all-hands-meeting* - звіт менеджерів про реальний стан, обговорення цілей і результатів;
- зворотний зв’язок з кожним співробітником через особисті зустрічі для обговорення досягнень, планів на перспективу, задоволеність (незадоволеність) поточним функціоналом;
- прорахунок можливих сценаріїв тимчасового скорочення персоналу (впровадження неоплачуваних відпусток, скорочений робочий день/тиждень).

Адаптація персоналу в умовах форс-мажору це випробування для HR-менеджерів. Тому головною характеристикою HRa має стати розвинена емпатія. Ця якість полягає в умінні поставити себе на місце іншої людини і побачити ситуацію з її точки зору[2].

Навіть після припинення карантину, паніка і хаос ще будуть впливати на соціально-психологічний клімат в колективі. Необхідно передбачити, що тривале перебування в режимі самоізоляції посилює стрес. В умовах форс-мажору HR-менеджер має виконувати функцію своєрідного фасилітатора («*to facilitate*» -

полегшувати, спрощувати) – людини, яка полегшує групову комунікацію та адаптацію.

Таким чином, рівень кадрової безпеки в умовах форс-мажору значною мірою залежить від обраної технології адаптації до цих умов. Послідовна і продумана адаптація та взаємодія з працівниками допоможе зняти психологічну напругу і зміцнити корпоративні установки в контексті кадрової безпеки.

Література

1. Закон Кабінету Міністрів України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/t200530?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01

2. Главный критерий подбора сотрудников в 2020 году – эмпатия. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.hr-director.ru/news/68011-qqn-20-m01-glavnyy-kriteriy-podbora-sotrudnikov-v-2020-godu-empatiya>

Сухомлин М.О.

к.е.н., доцент

**Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна**

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Посилання процесів глобального та регіонального значення, у розв’язанні яких зацікавлені окремі або навіть усі країни світу обумовлюють необхідність діяльності міжнародних організацій. Сутність терміну «міжнародна організація», як суб’єкта сучасної глобальної економіки є те, що вони, поряд з державними

органами, є її регуляторами. Проте на відмінну від державних органів, вони виконують регулюючі функції на наднаціональному рівні. Як регулятори міжнародні організації мають значний вплив на стабільний розвиток світової економіки, оскільки вони залучають в упорядкований процес чимало держав [1].

На сьогодні Україна є учасником близько 80 міжнародних організацій. Однією з найбільш важливих в економічних галузях є міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк. Крім того, враховуючи стрімкий розвиток міжнародної торгівлі, світова організація торгівлі (СОТ) займає особливе місце в міжнародних економічних відносинах.

Сьогодні більша частка товарів і послуг має глобальний характер, а держави конкурують між собою за ринки збуту [2].

Стратегічною метою СОТ є лібералізація світової торгівлі, усунення дискримінаційних перешкод на шляху потоків товарів та послуг, вільний доступ до національних ринків і джерел сировини. Сфера діяльності СОТ охоплює: митно-тарифне урегулювання; антидемпінгове регулювання; нетарифні обмеження; торгівельні аспекти захисту прав інтелектуальної власності; торгівлю окремими товарами, інвестиційних заходів тощо.

Крім того, Україна використовує правила та механізми СОТ для захисту інтересів національного виробника на внутрішньому та зовнішньому ринках, в тому числі через вирішення торгівельних суперечок шляхом консультації в рамках СОТ.

Для України, як країни, яка займає певне місце в глобалізованому середовищі, експортний потенціал формує конкурентну економіку, здатну реалізувати свою продукцію на зовнішніх ринках. Тобто, експортний потенціал реалізується у фактичному обсязі зовнішньої торгівлі, у якій проявляються конкурентні переваги національної економіки [3].

Якщо розглядати експортний потенціал економіки України, то на сьогодні на зовнішніх ринках домінують товари

агропромислового комплексу. Для характеристики процесів, що відбуваються в зовнішньоекономічній діяльності України, проведемо аналіз показників зовнішньої торгівлі за період з 2006 р. по 2019 р. за даними Державної служби статистики України.

Насамперед, розглянемо динаміку обсягів експорту та імпорту України, яка характеризується хвилеподібними змінами, що обумовлені впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Як видно з рис. 1, за досліджуваний період загалом відбулося відносне збільшення обсягів експорту та імпорту у 2019 р. порівняно з 2006 р. Проте, ще не вдається досягнути тих обсягів зовнішньої торгівлі, які спостерігалися у докризових 2008 та 2012 роках та які можна вважати «піковими».

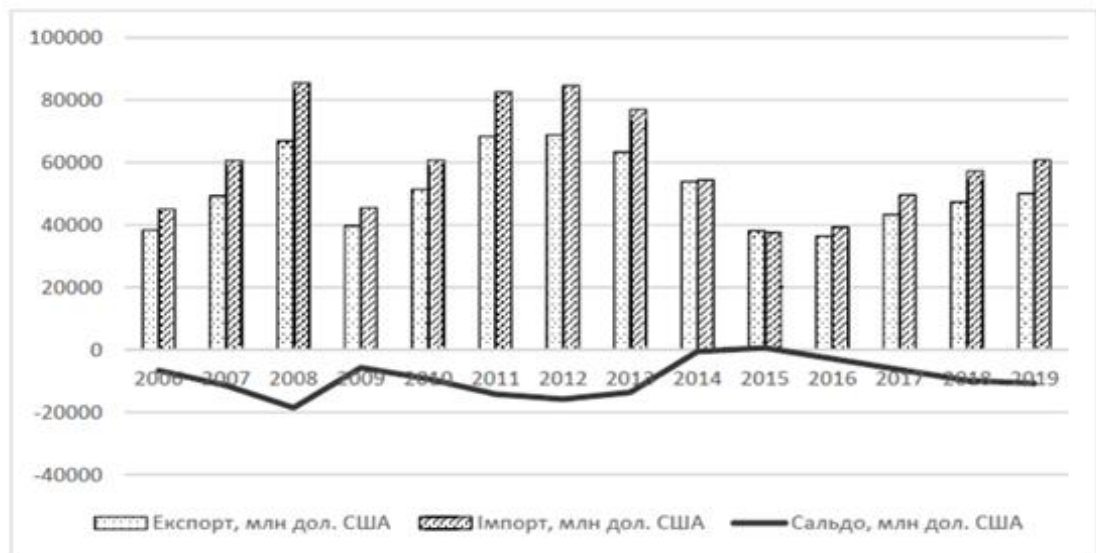

Рис. 1. Динаміка показників обсягу зовнішньої торгівлі України товарами у 2006-2019 рр. [4]

Зниження обсягів експорту та імпорту у 2009 р. відбулося внаслідок світової фінансово-економічної кризи, яка мала руйнівний вплив на національну економіку, але водночас посилила її зовнішньоекономічну безпеку за формальними ознаками. За рахунок зменшення імпорتنих поставок відбулося стимулювання процесів імпортозаміщення на внутрішньому ринку України та зменшення імпортової залежності, що,

безперечно, мало позитивний вплив на розвиток економічної безпеки, незважаючи на деструктивну дію інших кризових чинників. В результаті цього, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами зменшилося з 18580,926 млн. дол. США у 2008 р. до 5732,675 млн. дол. США у 2009 р.

Після незначного відновлення показників зовнішньоекономічної діяльності у 2011-2012 рр. відбулося зниження обсягів експорту та імпорту, значення яких у 2015-2016 рр. були нижчими за значення, які спостерігалися у базовому 2006 р. Основною причиною такого погіршення ситуації у зовнішньоекономічній сфері стала економічна криза внаслідок істотного скорочення виробництва та втрати частини промислового потенціалу, обумовленого власне геополітичними чинниками – внутрішніми протестами українців проти зміни зовнішнього курсу країни та загрози призупинення євроінтеграції під тиском Російської Федерації, анексією Криму та воєнними діями на сході країни і окупацією частини території Донецької та Луганської областей.

Головною причиною зменшення обсягів експорту з України у 2015 р. стало скорочення випуску промислової продукції внаслідок військових дій у Донецькій та Луганській областях. Зниження видобутку кам'яного вугілля на 22% і виробництва сталі на 17% призвело до кризи у металургійній галузі, частка якої у структурі експорту України у 2015 р. знизилася до 24,8% (у 2014 р. цей показник складав 28,3%).

Іншими, не менше важливими, причинами скорочення обсягів експорту стало запровадження Російською Федерацією торговельних обмежень стосовно низки українських товарів: ембарго (заборона імпорту м'яса, молочних продуктів та продуктів рослинного походження); анулювання Росією режиму вільної торгівлі з Україною (запровадження мит на машини і устаткування, вироби з металу, хімічну продукцію) [5].

З 2017 р. почалося поступове збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, що певною мірою пов’язане із підписанням та початком дії Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі України з ЄС. Тенденція скорочення обсягів зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС, що спостерігалася у 2013-2015 рр. і була зумовлена зменшенням обсягів вітчизняного промислового виробництва внаслідок загострення економічної та політичної кризи, з 2016 р. змінилася поступовим зростанням (рис. 2). Хоча сальдо зовнішньоторговельного обороту залишається від’ємним, після 2015 р. відбулося його зменшення порівняно з його значеннями у 2011-2014 рр.

За даними Державної служби статистики України, у 2016 р. експорт товарів в країни ЄС склав 13,5 млрд. дол. США, що на 3,7% більше, ніж у 2015 р., а імпорт – 17,1 млрд. дол. США, це на 11,8% більше порівняно з 2015 р. У 2019 р. обсяги експорту товарів зросли на 59% порівняно з 2015 р., а обсяги імпорту – на 63%. Крім цього, у загальному обсязі зовнішньоторговельних операцій України за останні 20 років відбулося зростання частки країн ЄС. Цей показник у 2019 р. становив в експорті 41,4%, в імпорті – 41,1% (у 2000 р. відповідно 29,5% і 29,2%). Найбільші експортні поставки з України здійснювались до Польщі – 15,9% від загального обсягу експорту до країн ЄС, Італії – 11,7%, Німеччини – 11,5%, Нідерландів – 8,9%, Угорщини – 7,5% та Іспанії – 7,2% [6].

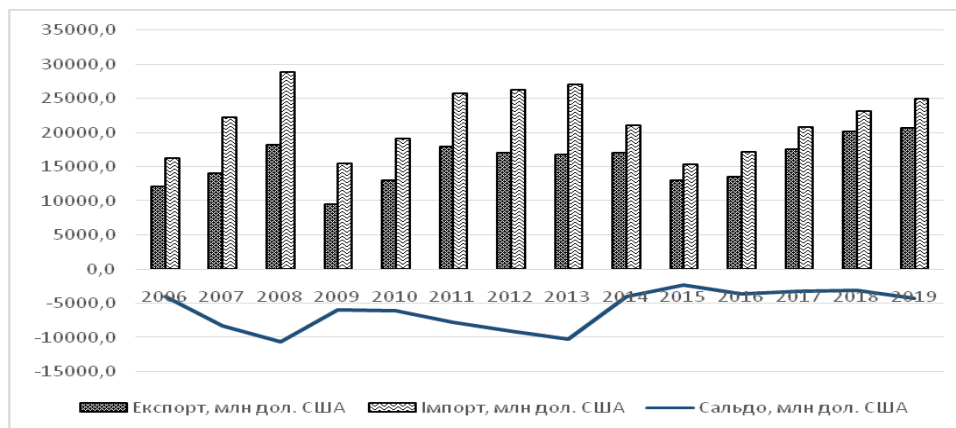

Рис. 2. Динаміка показників зовнішньої торгівлі товарами України з країнами ЄС у 2006-2019 рр. [7]

Для характеристики зовнішньої торгівлі використовуються не лише кількісні показники, але і якісні – показники її географічної та товарної структури, які ми розглянемо нижче.

Під впливом низки внутрішніх та геополітичних чинників (економічна криза, анексія частини території, агресія Росії та військові дії на сході України) географічній структурі зовнішньої торгівлі нашої країни зазнала істотних змін. За період 2006-2019 рр. ці зміни характеризуються збільшенням частки країн ЄС в загальних обсягах торговельного обороту, зменшенням частки Російської Федерації, а також зміцненням торговельних зв'язків з країнами Азії. Так, частка Росії в загальних обсягах зовнішньої торгівлі товарами України зменшилася з 26,9% у 2006 р. до 9,2% у 2019 р. внаслідок відповідного скорочення обсягів експорту з 8650,7 до 3242,8 млн. дол. США та обсягів імпорту – з 13787,2 до 6985,0 млн. дол. США. При чому сальдо зовнішньоторговельного обороту зменшилося з 5136,5 до 3742,2 млн. дол. США, але і надалі залишається негативним.

Натомість, зовнішньоторговельний оборот України з Європейським Союзом збільшився в 1,6раза – з 28398,5 млн. дол. США у 2006 р. до 45762,9 млн. дол. США, а частка країн ЄС-28 у загальних обсягах зовнішньої торгівлі України за цей же період збільшилася з 34,1% до 41,3%. Найбільшим торговельним партнером є Німеччина, обсяги експорту України у 2019 р. збільшилися в 1,4 рази порівняно з 2007 р. (з 1644,5 до 2383,0 млн. дол. США), а обсяги імпорту залишаються практично без змін (5829,9 і 5986,8 млн. дол. США відповідно). Сальдо зовнішньої торгівлі України з Німеччиною є негативним, проте його значення зменшилося за досліджуваний період з 4185,5 до 3603,8 млн. дол. США. Хоча частка Німеччини в зовнішньоторговельному обороті України з країнами ЄС зменшилася з 20,7% у 2007 р. до 18,3% у 2019 р., частка цієї країни у загальних обсягах зовнішньої торгівлі нашої країни зросла відповідно з 6,8% до 7,6%.

На другому місці в зовнішньоторговельному обороті України з країнами ЄС – Польща, її частка в загальних обсягах зовнішньої торгівлі нашої країни зросла з 4,1% у 2007 р. до 6,7% у 2019 р. Третє місце посідає Італія, частка якої в загальному зовнішньоторговельному обороті України за аналогічний період практично не змінилася і становить 4%. При цьому, якщо сальдо зовнішньої торгівлі з Польщею є негативним (-813,2 млн. дол. США у 2019 р.), то у торгівлі з Італією цей показник додатній і становив у 2019 р. 344,1 млн. дол. США.

Також варто відзначити нарощення обсягів зовнішньої торгівлі з Китаєм, частка якого в зовнішній торгівлі України збільшилася з 3,4% у 2006 р. до 11,5% у 2019 р. Варто відзначити, що експорт України до Китаю за досліджуваний період зростав швидшими темпами, ніж імпорт. Так, обсяги експорту збільшилися у 6,5 рази (з 544,7 до 3593,1 млн. дол. США), а обсяги імпорту – лише у 4 рази (з 2310,2 до 9204,8 млн. дол. США), хоча імпорт і надалі значно перевищує експорт, а негативне сальдо зовнішньої торгівлі з цією країною збільшилося з 1765,5 до 5611,7 млн. дол. США.

Проведений аналіз географічної структури зовнішньої торгівлі дає змогу зробити висновки про те, що зовнішньоторговельні відносини України на сучасному етапі дедалі більше орієнтуються на ринки Європейського Союзу. Водночас слід відзначити, що торгівля міжсекторного характеру між Україною та країнами ЄС залишається неоптимальною, що є загрозою зовнішньоекономічній безпеці України. Неоптимальність цієї торгівлі можна простежити, виходячи з розгляду й аналізу відмінностей у відносній забезпеченості цих країн факторами виробництва і ресурсами; відмінностей у технології виробництва і технологічній місткості їх виробничих структур; рівня впливу державної промислової і торговельної політики вищезазначених країн на їх виробничу та торговельну структури; виявлення державою доцільності чи недоцільності та

ступеня залучення країни до міжнародного поділу праці й певних економічних інтеграційних об’єднань.

Водночас варто зазначити, що в разі залучення України в європейський інтегрований простір та процесу надолуження нею економічного розвитку більш розвинених країн ЄС (catching-up processes) створюються сприятливі умови для двовимірного вирівнювання виробничих структур та структур попиту, а отже, для інтенсифікації взаємних торгових відносин між Україною та країнами ЄС і відповідно до зростання частки їх внутрішньо секторальної торгівлі, що може кардинально змінити характер торговельних відносин та гарантувати у такий спосіб зовнішньоекономічну діяльність України.

Література

1. І.М. Миценко, Н.В. Стежко. Міжнародна економіка: навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, Поліграф-Сервіс, 2013. – 640 с.
2. Гужва Ю.І. Концептуальні основи формування зовнішньоекономічної політики України / І.Ю. Гужва // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. - №5-6.- с. 4-13.
3. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналізу / Т. Мельник // Міжнародна економічна політика. – 2008. - №8-9. – с.221-224.
4. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2019.html
5. І.М. Миценко, І.Г. Бабець. Трансформація системи управління зовнішньоекономічною та інвестиційною безпекою України в умовах глобалізації: монографія. Кропивницький: ЦНТУ, Поліграф-Сервіс, 2021. – 464 с.
6. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2019 р. Статистичний збірник: Державна служба статистики України. Київ, 2020. 62 с., с. 18.

7. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі України товарами у 2006-2019 рр. / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/g_s_ri_k_u.html

Станиціна В.В.
к.т.н., старший науковий співробітник
Інститут загальної енергетики НАН України,
м. Київ, Україна
Артемчук В.О.
к.т.н., старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
Інститут проблем моделювання в енергетиці
ім. Г.Є. Пухова НАН України
м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ З ВРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ

Підписавши Угоду про Асоціацію з ЄС, Україна зобов'язалася виконувати низку директив щодо охорони навколишнього середовища. Крім того, Україна ратифікувала Паризьку кліматичну угоду, наразі готується другий Національно-визначений внесок України до Паризької угоди [1, 2].

Кліматична політика загалом має два напрямки – зменшення викидів для запобігти сильнішому нагріванню планети та адаптація до неунікних змін клімату, спричинених уже теперішнім нагріванням. Мета таких заходів – вуглецева нейтральність, викиди такої кількості парникових газів, які поглинають рослини та мікроорганізми.

Внутрішнє законодавство у сфері кліматичної політики України орієнтується на міжнародні зобов'язання, що взяла на себе держава [3].

У грудні 2019 р. ЄС презентував Європейський зелений курс (European Green Deal), який ставить за мету досягнення нульових викидів парникових газів уже в 2050 р. Наразі в ЄС розробляється механізм корекції цін на викиди для продукції, що імпортується в ЄС (Carbon Border Adjustment Mechanism – CBAM). В першу чергу під дію цього нового податку підпадають сталь, цемент та хімічна продукція, будуть враховуватись прямі та непрямі викиди парникових газів [4].

В липні 2018 року на засіданні Кабінету Міністрів України членами Уряду було прийнято стратегічний документ переходу економіки України на модель низьковуглецевого розвитку, яка передбачає зменшення обсягу викидів парникових газів, відмову від викопного палива і старт інвестування у відновлювальні джерела енергії. На відміну від національно визначеного внеску України до Паризької угоди, положення та показники Стратегії не носять юридично зобов'язуючий характер і будуть переглядатися кожні 5 років з урахуванням національних обставин та можливостей [5].

На початку 2020 р. Уряд України презентував Концепцію «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р., яка загалом ставить перед собою цілі, близькі до цілей European Green Deal [6].

Радою національної безпеки і оборони України прийнято рішення щодо необхідності забезпечення перегляду Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, ефективність, конкурентоспроможність», у зв'язку з чим було розроблено Концепцію. [7]

Указом президента № 111/2021 введено у дію рішення РНБО України «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації»

від 23 березня 2021 року. Згідно нього, Кабмін для протидії зміні клімату та адаптації до неї має розробити та затвердити: концепцію державної науково-технічної програми у сфері зміни клімату; національний план з енергетики та зміни клімату на період до 2030 року; національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року [8].

Декарбонізація економіки, задекларована урядом, вимагає розроблення нових та удосконалення існуючих підходів, методів та моделей до оцінювання та прогнозування показників соціально-економічного розвитку України з врахуванням сучасних екологічних вимог, зокрема очікуваної концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р. та СВАМ. В цьому напрямку авторами в продовження їх попередніх робіт [9-11 та ін.] планується врахування впровадження заходів, що призведуть до зменшення викидів парникових газів та інших забруднюючих речовин (енергозбереження, впровадження ВДЕ тощо) в оцінюванні та прогнозуванні вищезазначених показників.

Література

1. Національно-визначений внесок України. 12.04.2021. URL: <https://mepr.gov.ua/news/33080.html>
2. Другий Національно визначений внесок України до Паризької угоди (НВВ2): амбітність та перспективи. 12.04.2021. URL: <https://mepr.gov.ua/news/36563.html>
3. Паперові обіцянки. Якою є кліматична політика України. 12.04.2021. URL: https://lb.ua/society/2021/04/12/482087_paperovi_obitsyanki_yakoyu_ie_klimatichna.html
4. 10 Key Principles for a Carbon Border Adjustment Measure (CBAM) Carbon Market Watch Position paper. 12.04.2021. URL: <https://carbonmarketwatch.org/publications/10-key-principles-for-a-carbon-border-adjustment-measure-cbam/>

5. Остап Семерак: Уряд України підтримав Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. 12.04.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ostap-semerak-uryad-ukrayini-pidtrimav-strategiyu-nizkovugleceвого-rozvitku-ukrayini-do-2050-roku>
6. Що означатиме курс на декарбонізацію для інвестицій у відновлювальну енергетику. 12.04.2021. URL: <https://vkr.ua/publication/shcho-oznachatime-kurs-na-dekarbonizatsiyu-dlya-investitsiy-u-vidnovlyvalnu-energetiku>
7. Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року. 12.04.2021. URL: <https://mepr.gov.ua/news/34424.html>
8. Шевченко О. Зеленський увів в дію рішення РНБО «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації». Сайт greenpost.ua. 12.04.2021. URL: <http://greenpost.ua/news/zelenskyj-uviv-v-diyu-rishennya-rnbo-pro-vyklyky-i-zagrozy-natsionalnij-bezpetsi-ukrayiny-v-i30263>
9. Malyarenko, O.Y., Maistrenko, N.Y., & Stanytsina, V.V. (2015). Advanced technical approach to identify appropriate energy saving potential in energy-intensive economic activities. *The Problems of General Energy*, 3, 23-30. doi: <https://doi.org/10.15407/pge2015.03.023>
10. Stanytsina, V.V. (2012). Accounting for environmental costs in determining the energy efficiency indices and the energy saving potentials in branches and regions. *The Problems of General Energy*, 1, 62-68.
11. Kuts, G.O., Malyarenko, O.Y., Stanytsina, V.V., & Bogoslavskaya, O.Y. (2017). Estimation of the state and forecast of structure of the consumption of fuel and energy for heat supply systems of Ukraine with regard for regional peculiarities. *Problems of General Energy*, 4, 23-32. doi: <https://doi.org/10.15407/pge2017.04.023>

Толок П.О.
к.е.н., Заслужений економіст України
Центральний науково-дослідний інститут ЗСУ
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

За прогнозами міжнародних експертів [1], у період пандемії Covid-19 та після неї Україна поряд з іншими країнами з ринками, що формуються, постане перед проблемами скорочення припливу довгострокового іноземного капіталу та дефіциту зовнішнього фінансування, що може посилюватиме ерозію продуктивності і знижуватиме потенційні обсяги виробництва, спровокувати боргові ускладнення й стати причиною погіршення фінансової стійкості країни.

У бюджетній сфері погіршення макроекономічної ситуації в Україні, під впливом коронакризи у 2020 р., призвело до перегляду показників бюджетів в бік погіршення та зростання бюджетного дефіциту до 5,3 % ВВП: бюджетна підтримка стала одним із чинників пом'якшення падіння економіки: нарощення бюджетних витрат на дорожню інфраструктуру, медицину і оборону сприяло покращенню показників діяльності в низці секторів: будівництві, державному управлінні, обороні та охороні здоров'я [2].

Викликом для формування бюджетної політики під час коронакризи та посткризовий період залишається: потреба стимулювання економічного зростання і виконання соціальних зобов'язань держави в умовах ризику уповільнення припливу інвестицій та необхідності недопущення зростання бюджетного дефіциту й фіскального навантаження на економіку.

Ключовим проблемним питанням у забезпеченні формування та реалізації бюджетної політики залишається її вимушена відокремленість від стратегічних завдань економічної політики

держави, оскільки необхідність виконання поставлених завдань, насамперед соціального характеру, формує її короткострокову спрямованість [3]. На тлі невизначеності у світовій економіці у зв'язку з коронакризою, в Україні чітко проявилася існуюча слабкість зв'язків між бюджетними програмами та пріоритетними напрямками розвитку держави, а також низький рівень бюджетної дисципліни й планування власної діяльності розпорядниками бюджетних коштів (у грудні 2020 р. видатки держбюджету склали 227,3 млрд грн. при середньому значенні за 11 міс. на рівні 96,4 млрд грн).

В умовах високого рівня додаткових ризиків, які генерує коронакриза, зусилля мають спрямовуватися на: підпорядкування бюджетної політики інтересам реалізації загальнодержавної стратегії розвитку економіки, підвищення якості середньострокового бюджетного планування та прогнозування, результативності та ефективності бюджетних витрат, своєчасного реагування на фіскальні ризики, які виникають в економіці під впливом внутрішніх та зовнішніх шоків, з урахуванням необхідності чіткого дотримання бюджетних правил та забезпечення стійкості державних фінансів в цілому на основі застосування принципів послідовності та передбачуваності у середньостроковій перспективі.

Сфера державного боргу України, порівняно з іншими країнами, відрізняється низьким рівнем накопичених боргів у всіх секторах економіки, крім державного: якщо сумарний борг всіх секторів в Україні станом на 01.10.2020 р. становив 97% ВВП (проти 358 % ВВП для світу в цілому і 248 % ВВП для країн з риками, що формуються), то сектор державного управління України становить 61,8 % ВВП (проти 104,8 % ВВП для світу та 60,3 % ВВП для ринків, що формуються) [4], що знижує бюджетні можливості держави щодо стимулювання економічного зростання країни.

Крім того, занепокоєння викликає високий рівень зовнішнього боргового навантаження. За даними Світового банку в 2020 році, з початком коронакризи, співвідношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг в Україні, як основного індикатора боргової стійкості країни, збільшилося до 212,5 % проти 161,0 % у 2019 році (107,0 % - в середньому по країнах із низьким та середнім рівнем доходів) [5]. Це збільшує вразливість національної економіки до зовнішніх шоків: зниження цін на експортовані товари, падіння темпів економічного зростання в країнах-торговельних партнерах, підвищення відсоткових ставок на міжнародних фінансових ринках тощо.

В умовах прогнозованого зниження можливостей зовнішнього фінансування та високого рівня державного боргу актуалізуються базові завдання щодо необхідності: розвитку фондового ринку України як джерела доступних ресурсів для фінансування поточної діяльності та інвестиційних вкладень підприємств; відходу від фіскального стимулювання економіки та поступового зниження відносного розміру державного боргу в середньостроковій перспективі.

Банківська сфера. Ключовими викликами для банківської сфери в період коронакризи виявилися наступні: вкрай повільне відновлення банківського кредитування, висока питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі банків, висока питома вага валютних активів і пасивів; відволікання ресурсів банківської системи у державні цінні папери; слабкі темпи зростання капіталізації банківської системи.

Частка довгострокових кредитів, що використовуються для фінансування інвестицій та активізації виробничої діяльності підприємств реального сектору економіки, залишається незначною. Станом на 01.01.2021 р. частка кредитів зі строком погашення понад 5 років складала лише 16,4 % кредитів, наданих нефінансовим корпораціям [6]. Відповідно лише 8,3 % гривневих

депозитів нерезидентів мали термін погашення більше 1 року, натомість 61,8 % депозитів були коштами до запитання [7]. Низька частка довгострокових (понад 1 рік) пасивів банківської системи у національній валюті стоїть на перешкоді активізації довгострокового корпоративного кредитування як умови економічного зростання. Незадовільна якість активів банківської системи (частка NPL у загальній сумі наданих кредитів на рівні 41,0 % станом на 01.01.2021 р. [8]) унеможлиблює активізацію банківського кредитування без попереднього «розчищення» накопичених раніше проблемних активів.

Рекапіталізація банківської системи відбувається повільно. Розмір регулятивного капіталу банківської системи (ключового показника фінансової стійкості банків) станом на 01.01.2021 р. складало лише 182 млрд грн., що значно менше «докризового» рівня (205 млрд грн станом на 01.01.2014 р.). Отже, рівень капіталізації банківської системи України не відповідає масштабу завдань, що стоять перед нею (у першу чергу – забезпечення безумовного збереження заощаджень населення та коштів юридичних осіб і відновлення кредитування реального сектору економіки).

Зберігається значна питома вага валютних активів і пасивів банків: станом на 01.01.2021 р. рівень доларизації кредитів в Україні становив 36,7 %, депозитів – 37,7 % [9]. Залишається під загрозою валютно-курсова стабільність, що проявляється у значній амплітуді коливань курсу гривні, який протягом 2020 р. змінився з 23,69 грн / дол США станом на 01.01.2020 р. до 28,27 грн / дол США станом на 01.01.2021 р. Зазначене обумовлює наявність високого ступеню валютного ризику як для банків, так і для їх клієнтів у випадку ймовірної девальвації чи ревальвації гривні.

Зберігаються доволі високі темпи цінового зростання. Не зважаючи на дотримання режиму інфляційного таргетування та вихід на плановий показник інфляції у 2020 р. (5,0 % грудень до

грудня), у лютому 2021 р. ІСЦ прискорився до позначки 7,5 %, що змусило регулятор уперше за понад 2 роки підвищити облікову ставку з 6,0 до 6,5 % річних. Але впливаючи як на кількісні параметри грошової пропозиції, так і на показники вартості грошей, на основі яких приймаються рішення щодо структурування цієї пропозиції, фінансова система може генерувати антиінфляційні чи проінфляційні впливи. Відтак рівень «прийнятності» інфляції має бути пов’язаний з межами збереження функціональності фінансової системи і визначатися ними.

Таким чином, забезпечення стійкості фінансової системи України вимагає вжиття низки взаємопов’язаних заходів реагування на виклики у монетарній та фіскальній сферах, спрямованих на їх зниження.

Література

1. Barclays. Equity Gilt Study 2020: Putting the post-Covid world in context. URL: <https://www.investmentbank.barclays.com/news-and-events/2020-equity-gilt-study.html>.

2. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2020 році. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2020-rotsi>.

3. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України: аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла – Київ: НІСД, 2021. – 104 с., с. 101.

4. Institute for international Finance. Official web-site. URL: <https://www.iif.com/Research/Capital-Flows-end-Debt/Global-Debt-Monitor>.

5. Світовий банк. International Debt Statistics 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34588/9781464816109.pdf>.

6. Кредити, надані нефінансовим корпораціям, за цільовим спрямуванням і строками погашення. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>.

7. Депозити резидентів у розрізі видів валют і строків погашення. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>.

8. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.

9. Додаток до Макроекономічного та монетарного огляду, лютий 2021 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-lyutiy-2021-roku>.

Труш А.М.
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Україна володіє розвинутим науковим потенціалом, але коштів на його подальший ефективний розвиток немає. Зовнішньоторговельну діяльність України не можна назвати успішною, що обумовлено негативними передумовами її розвитку. Економіка України і до сьогодні має ізольований характер і функціонує з відривом від світового ринку, що призводить до консервації економічного, технічного і наукового відставання.

За економічним потенціалом Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, а за ефективністю його використання -

замикає першу сотню країн світу. Неабиякою мірою це пояснюється низькою конкурентоспроможністю експортного виробництва, обумовленою важким періодом депресії в економіці, пов’язаної із структурними перетвореннями і переходом на ринкові відносини.

Але, незважаючи на депресивні процеси, експортний потенціал лише промислової продукції і послуг України в цілому оцінюється приблизно в 12 млрд. дол. США, причому переважає продукція металургії (5 млрд. дол.), машин і обладнання (3-4 млрд. дол.), хімічна продукція (близько 700 млн. дол.), послуги (1,5 млрд. дол.).

Основною формою зовнішньоекономічних зв’язків України є зовнішня торгівля. Її обсяги та структура товарів через ряд причин суттєво змінилися із часом. Нині в Україні здійснюють зовнішню торгівлю товарами (експорт) 14,7 тис. підприємств, імпорт – 22,3 тис. підприємств. Стан міжнародної торгівлі товарами України та ЄС показано на рис. 1

У 2019 р. загальна вартість українського товарного експорту становила \$44,6 млрд. євро, що на 29,3 % менше порівняно з попереднім 2018 роком. Імпорт товарів в Україну суттєво збільшився і становив \$54,1 млрд. євро.

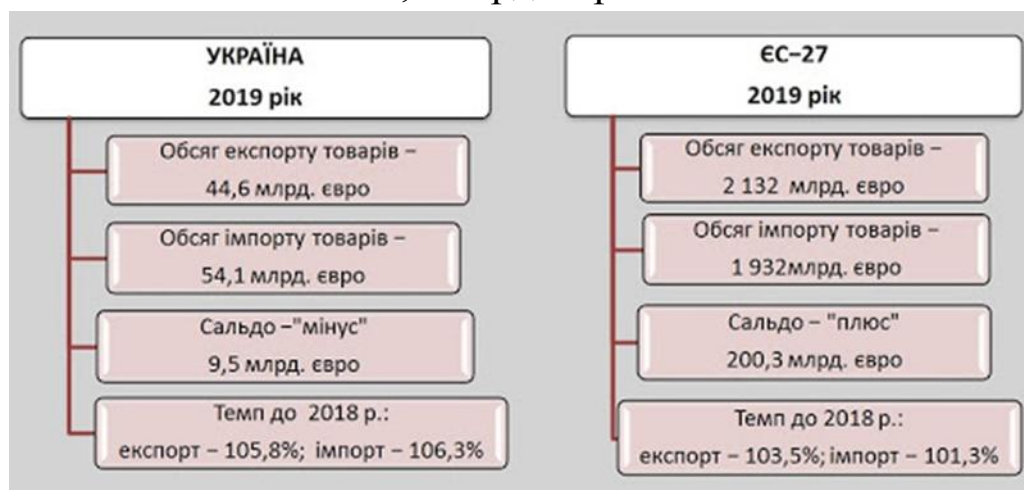

Рис. 1. Міжнародна торгівля товарами України та ЄС у 2019 році

Проте, за результатами року, торговельний баланс зовнішньої торгівлі був пасивним: -9,5 млрд. євро. На формування пасивного балансу вплинули окремі товарні групи: чорні метали, зернові культури, рослинні олії, руди, шлак і зола, насіння і плоди олійних рослин та деревина і вироби з неї. Про структуру експорту товарів з України свідчить рис.2

Рис. 2. Структура експорту товарів з України в 2019 році

Протягом останніх років основні позиції українського експорту залишилися майже незмінними. Український товарний експорт орієнтований переважно на металопродукцію, аграрну продукцію та залізорудну сировину (понад 55 % вартості). У структурі товарного експорту у 2019 р. переважали чорні метали – 21,2 % від загального обсягу експорту, зернові культури – 15,9%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 8,7 %, руди, шлак і зола – 5,8 %, електричні машини – 5,2 %, механічні машини – 5,1 % та насіння і плоди олійних рослин – 3,9 %. У 2019 р. збільшився експорт окремих товарів: бурякового цукру та суден – у 15,8 рази, рафінованої міді – на 78,3 %, свинини – у 2,1 рази, м’яса великої рогатої худоби – на 11,7 %, цигарок – на 10,4 %, виноградних вин – на 8,7 %. Водночас зменшилися поставки нафтопродуктів (на 77,2 %), електроенергії (на 69,2 %),

металургійної продукції (чавуну, феросплавів, прокату та труб з чорних металів), телевізорів, мінеральних азотних добрив, лікарських засобів, зерна (кукурудзи, ячменю, пшениці), продукції харчової промисловості (хлібобулочних, борошняних та кондитерських виробів, молочних продуктів, соняшникової олії.

У структурі імпорту товарів в Україну (рис.3) значна частка традиційно припадає на паливні ресурси (29%), машини та обладнання (21%), а також продукцію хімічної промисловості (9,2%). У 2019 р. спостерігалось збільшення імпорту окремих товарів: мінеральних добрив з умістом двох чи трьох поживних елементів (на 25,6%), азотних мінеральних (на 21,2%), марганцевих руд та їх концентратів (на 16,1%), зернозбиральних комбайнів (на 11,6%), коксу (на 10,1%). Разом з тим, зменшилися поставки енергоносіїв (газу природного, кам'яного вугілля, нафти та нафтопродуктів), машин (легкових та вантажних автомобілів, машин для обробки ґрунту, тракторів, телевізорів), лікарських засобів, шин для автобусів та вантажних автомобілів, бавовняних тканин, тютюнових виробів, риби (свіжої, охолодженої та мороженої), кукурудзи.

Рис. 3. Структура імпорту товарів в Україну в 2019 році

Найактивніше в Україні здійснюють експортно-імпортні операції підприємства Києва, Дніпропетровської, Донецької,

Київської, Запорізької, Одеської, Львівської, Харківської та Полтавської областей.

Зовнішньоторговельні операції товарами у 2019 р. Україна здійснювала з партнерами із 217 країн та територій світу. Експортували товари до 191 країни світу, імпортувала – із 201 країни. Основним торговельним партнером України у 2019 р. був Євросоюз, частка якого в українському експорті становила 34,1 %, імпорті – 40,9%. Частка країн ЄС порівняно з 2018 р. зросла відповідно в 1,3 та 1,2 рази.

Основними торговельними партнерами України серед країн ЄС є Німеччина (6,72% обігу товарів та послуг), Польща (5,05%) та Італія (3,47%). Найсуттєвіші експортні поставки серед країн ЄС здійснювались до Італії (чорні метали, зернові культури, жири та олії) та Польщі (чорні метали, машини, руди, шлак і зола) – по 5,2% від загального обсягу експорту, Німеччини – 3,5 % (машини, одяг, тканини), Іспанії – 2,7 % (зернові культури, жири та олії, залишки і відходи харчової промисловості). Основні торговельні країни - партнери України (за вартістю експорту) у 2019 році показано на рис. 4.

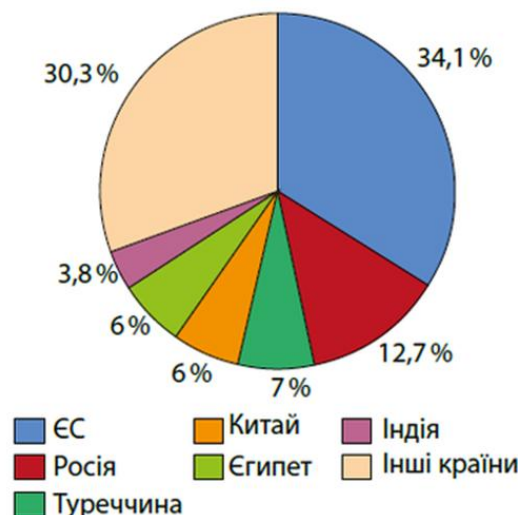

Рис. 4. Основні торговельні країни - партнери України (за вартістю експорту) у 2019 році

Найбільші імпортні надходження серед країн ЄС здійснювались з Німеччини – 10,6% від загального обсягу імпорту

(паливо, нафта та нафтопродукти, машини, транспортні засоби), Польщі – 6,2% (паливо, нафта та нафтопродукти, машини, пластмаси, полімерні матеріали), Угорщини – 4,3% (паливо, нафта та нафтопродукти, машини, пластмаси, полімерні матеріали) та Італії – 2,6% (машини, пластмаси, полімерні матеріали, фармацевтична продукція).

Друге місце у зовнішньоторговельному обігу України посідає Росія, до якої відправлено 12,7% від загального обсягу експорту товарів: машини, чорні метали, продукти неорганічної хімії. З Російської Федерації з імпортом надходять мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, добрива (20,0% українського імпорту).

Третє місце у зовнішньоторговельному обігу України належить Китаю, який одержує руди металів, шлак і золу, зернові культури, жири та олії (6,3% вартості експорту). З Китаю імпортуються електричні та механічні машини, пластмаси, полімерні матеріали. Частка країни в українському імпорті становить 10,1%. Помітне місце в експорті України посідають: Туреччина -7,3% (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, добрива), Єгипет - 5,5% (чорні метали, зернові культури, жири та олії) та Індія - 3,8 % (жири та олії, машини, чорні метали).

В імпорті України важливе місце посідають Білорусь - 6,5% (паливо, нафта і продукти її перегонки, добрива, транспортні засоби) та США - 3,9% (паливо, нафта і нафтопродукти, машини, транспортні засоби). Основних торговельних країн-партнерів України (за вартістю імпорту) у 2019 році показано на рис. 5.

Зовнішньоторговельні операції послугами у 2019 р. Україна здійснювала з партнерами із 220 країн та територій, які розташовані в усіх регіонах світу. Надають послуги іноземним партнерам 6,4 тис. українських установ, а одержують послуги від інших країн 4,9 тис. установ.

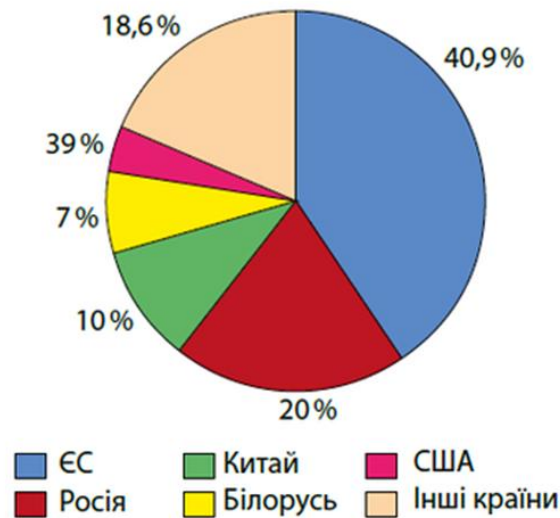

Рис. 5. Основні торговельні країни-партнери України (за вартістю імпорту)

Експорт послуг у 2019 р. становив \$9,7 млрд. США, і зменшився на 15,5% проти обсягу 2018 р., імпорту послуг – \$5,5 млрд., і зменшився на 13,3%. Активний баланс зовнішньої торгівлі послугами становив \$4,2 млрд. (у 2018 р. також був активним – \$6,7 млрд.). На формування позитивного сальдо вплинули в основному обсяги транспортних послуг (трубопровідні, морські, залізничні, авіаційні перевезення), у сфері телекомунікації, комп’ютерних та інформаційних послуг, з переробки матеріальних ресурсів. У структурі імпорту послуг переважають транспортні послуги (20,9%), державні та урядові послуги (19,1%), послуги, пов’язані з фінансовою діяльністю (15,8%), ділові (13%), туристичні послуги (10,8%), послуги у сфері телекомунікації, комп’ютерні та інформаційні послуги (9,9%).

Література

1. Державна служба статистики України. Веб – сайт. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.04.2021).

2. Торгівля як вид послуг. Веб – сайт. URL:<https://geografiamozil2.jimdofree.com/> (дата звернення 15.04.2021).

3. Місце України у міжнародній торгівлі послугами. Веб – сайт. URL:<http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/27-41.pdf> (дата звернення 20.04.2021).

Федунець А. С.
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ

Важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку української економіки відіграють іноземні інвестиції. При цьому, економіка приймаючої країни отримує, крім фінансових, низку інших додаткових ресурсів для розвитку, оскільки прямі іноземні інвестиції можуть бути джерелом не лише капіталу, але й нових технологій, управлінських рішень та системи маркетингу. Зазначені ресурси, своєю чергою, стимулюють конкуренцію, інновації, нагромадження капіталу і завдяки цьому створюють додаткові робочі місця та забезпечують економічне зростання.

Проблеми залучення ПІІ в економіку України та їх впливу на соціально-економічний розвиток є актуальними і досліджуються в працях вітчизняних вчених: визначається вплив структури прямих іноземних інвестицій на темпи зростання ВВП [1]; обґрунтовуються різні підходи до вирішення проблеми залучення прямого іноземного інвестування для розвитку національної економіки [2]; здійснюється оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в національну економіку для підвищення її конкурентоспроможності, вирішення соціальних проблем

суспільства та забезпечення добробуту нації [3]; розраховується індекс інвестиційної привабливості та виявляються причини низького рівня інвестиційної привабливості України [4].

Динаміка надходження ПІІ в економіку України має нестабільний характер. За даними Міністерства фінансів України [5], у період з 2009р. по 2020р. найбільший приплив іноземних інвестицій спостерігався у 2012р. і становив 8401 млн дол. США, а найістотніші вилучення іноземного капіталу з економіки України відбувалося у 2015 р. (-458 млн дол. США) та у 2020 р. (-868 млн дол. США).

У довгостроковому періоді залишки ПІІ на кінець календарного року в економіці України збільшилися з 35616 млн дол. США у кризовому 2009р. до 48934,6 млн дол. США у 2020р. (рис. 1). Слід звернути увагу на тенденцію до збільшення обсягів ПІІ в економіці України у 2019-2020рр. порівняно з 2015-2018рр., що, значною мірою, відбулося за рахунок повернення капіталів, виведених з України в офшорні юрисдикції.

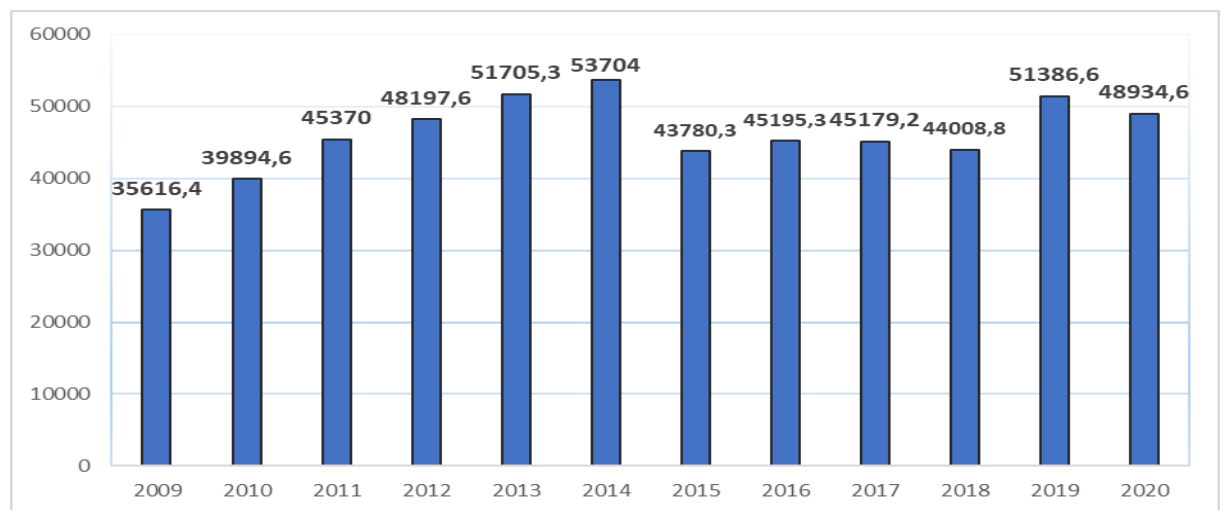

Рис. 1. Динаміка обсягів залишків ПІІ в економіці України, млн дол. США

Джерело: складено за даними [6; 7]

Аналіз динаміки обсягів залишків ПІІ дозволяє зробити висновок, що після світової фінансової кризи 2008р.

спостерігалось поступове відновлення діяльності інвесторів в економіці України, а упродовж 2015-2018рр. обсяг іноземних інвестицій дещо скоротився у зв'язку із активними військовими діями на сході країни та зростанням рівня ризиків ведення бізнесу.

Поряд із зміною обсягів ПІІ за досліджуваний період відбулися структурні трансформації іноземних інвестицій в економіці України (табл. 1). Найбільш пріоритетною сферою для іноземних інвесторів залишається промисловість (переробна промисловість, добувна промисловість), хоча частка інвестицій на початок 2020р. зменшилась порівняно з 2010р. відповідно на 9,8 п. п. та 9,4 п. п.

Таблиця 1

Структура ПІІ в економіку України у 2010 та 2020 роках

Види економічної діяльності	Частка в загальних обсягах ПІІ, %	
	2010 р.	2020 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	1,72	1,37
Добувна промисловість	42,25	32,89
Переробна промисловість	35,14	25,34
Оптова та роздрібна торгівля	11,13	16,65
Фінансова та страхова діяльність	23,01	11,07
Інформація та телекомунікації	4,03	6,69
Операції з нерухомим майном	6,08	12,94
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,91	6,37
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,33	2,02
Будівництво	2,76	2,99

Джерело: розраховано за даними [6]

У загальній структурі ПІІ істотно збільшилася частка інвестицій в операції з нерухомим майном (на 6,9 п. п.), в оптову та роздрібну торгівлю (на 5,6 п. п.), в професійну, наукову та технічну діяльність (на 3,5 п. п.) і в сферу інформації та телекомунікації (на 2,9 п. п.), постачання електроенергії (на 1,69 п. п.) , будівництво (на 0,23 п. п.)

Слід відмітити, що за 10 років відбулося зменшення частки інвестицій у фінансову та страхову діяльність з 23,01% у 2010 р. до 11,07 % на початок 2020р. Також треба відмітити, що у таку сферу, як сільське, лісове та рибне господарство, де Україна пропонує важливі інвестиційні проекти, було вкладено лише 1,5% загального обсягу іноземних інвестицій, їх частка скоротилася на 0,35 п. п. порівняно з 2010р.

Проведене дослідження процесу прямого іноземного інвестування в економіці України упродовж 2009-2020рр. дозволило виявити його хвилеподібну динаміку, що обумовлено відтоком інвестицій з економіки у кризові періоди, а також основні тенденції зміни структури ПІІ у 2020 р. порівняно з 2010р. За досліджуваний період відбулося зменшення частки інвестицій у сільське господарство, переробну промисловість, добувну промисловість, фінансову та страхову діяльність при одночасному збільшенні інвестицій у торгівлю, інформацію та телекомунікації, операції з нерухомим майном, професійну та наукову діяльність.

Вивчення структури прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності показало, що найбільш привабливими для іноземних інвесторів залишаються переробна та добувна промисловість, а найбільша активність інвесторів спостерігається у розвинутих сферах економіки, які характеризуються достатнім рівнем рентабельності.

Література

1. Бабець І., Миценко І., Миценко В. Прямі іноземні інвестиції: структурні зміни та вплив на економічну безпеку України. Журнал європейської економіки. 2020. Т. 19, № 2. С. 319-334.
2. Чуницька І. І., Макаренко О. Я. Іноземні інвестиції в економіку України: сучасний стан та шляхи покращення інвестиційного клімату URL: <http://oaji.net/articles/2020/9280-1595847025.pdf>
3. Федорова Н.Є., Огородник Р.П., Русал В.С. Іноземне інвестування в економіку України: масштаби, структура, перспективи. URL: <http://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/661/667>.
4. Єрохін С.А. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України. URL: <http://global-national.in.ua/issue-12-2016/20-vipusk-12-serpen-2016-r/2720-erokhin-s-a-problemi-zaluchennya-inozemnikh-investitsij-v-ekonomiku-ukrajini> .
5. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2020 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
6. Національний Банк України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=29318281>.

Цибірєва К.О.
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Центральноукраїнський національний
технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗМІН В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Сьогодні міжнародній торгівлі присвячено величезну кількість праць та досліджень, адже від неї безпосередньо

залежить економічне зростання країни. Проте темою структури зовнішньої торгівлі, на жаль, цікавляться набагато менше, а її вплив на економічне зростання вивчений недостатньо, тому актуальним науковим завданням є оцінка структурних змін в зовнішній торгівлі України.

Значна увага дослідників приділяється підвищенню ефективності використання експортного потенціалу підприємств оборонно-промислового комплексу України, який не лише бере активну участь у реалізації потужних міжнародних проектів і тому має значне позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а й справляє потужний вплив на розвиток інших галузей національної економіки: транспорту, будівництва, геологорозвідки тощо [1]. Важливим є нарощування темпів обсягів експорту українських товарів і послуг, особливо тих, що мають вищу частку доданої вартості в ціні їх продажу та проведення ефективної політики імпортозаміщення з метою поліпшення торговельного балансу й забезпечення національної безпеки України [2]. Нарощування обсягів і модернізація структури високотехнологічного експорту розглядається менеджментом промислових транснаціональних корпорацій та урядами країн як усе більш дієвий фактор нарощування глобальної конкурентоспроможності, оскільки така діяльність дозволяє не лише отримувати компаніями більший обсяг доданої вартості, а й поліпшувати торговельні баланси національних економік, посилювати загальні міжнародні конкурентні позиції країн [3].

Отже, збільшення частки продукції високотехнологічних галузей в загальних обсягах експорту позитивно впливає на економічне зростання країни, а нарощення сировинного та низькотехнологічного експорту створює загрози закріплення технологічної відсталості господарського комплексу.

З метою вивчення ефективності структури зовнішньої торгівлі доцільно проаналізувати структуру експорту та імпорту України в період з 2005 р. по 2020 р. за такими товарними

групами: високотехнологічна продукція, продукція АПК та продукції металургії (рис. 1). До високотехнологічних товарів відносять фармацевтичну продукцію, електричні машини і устаткування, аеронавігаційні або космічні апарати, оптичні прилади і апарати; до продукції АПК належать живі тварини, продукти тваринного походження, продукти рослинного походження, жири та олії тваринного або рослинного походження, готові харчові продукти; до продукції металургії - недорогі метали та вироби з них.

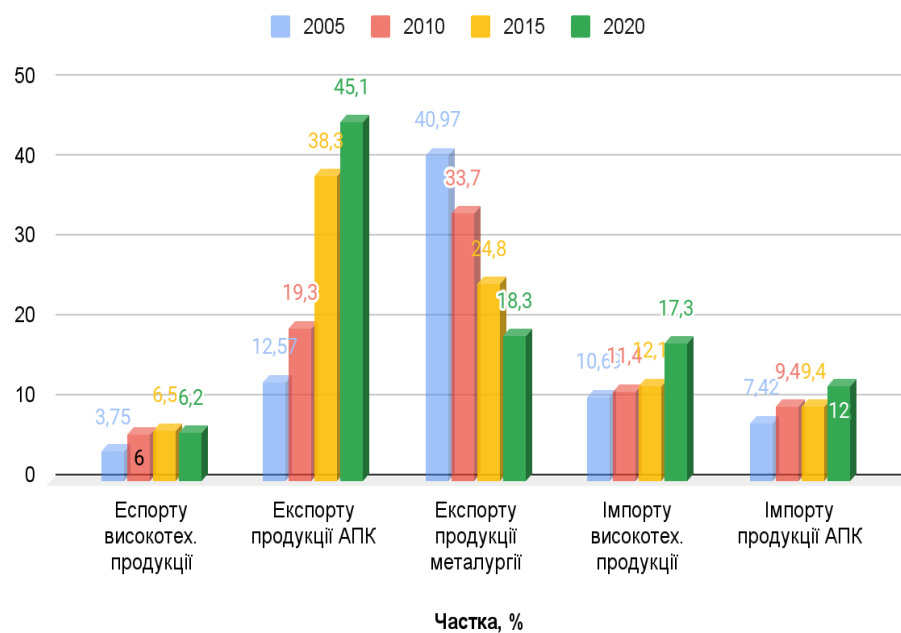

Рис. 1. Динаміка структури експорту та імпорту України у 2005-2020 рр.

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4]

У результаті проведеного дослідження виявлені такі тенденції:

□ найбільша частка експорту високотехнологічної продукції в період з 2005р. по 2020р. склала лише 7,2% у 2009р. та 7,1% у 2018р., проте великої різниці між показниками 2015р. та 2020р. не спостерігається. Це свідчить про те, що виробництву конкурентоспроможної високотехнологічної продукції й,

відповідно, її експорту приділяється недостатньо уваги - насамперед бракує створення новітніх технологій, їх упровадження, фінансування інноваційної діяльності підприємств та інвестицій в дану галузь;

□ експорт продукції АПК з 2005р. до 2020р. зріс з 12,57% до 45,1%, що свідчить про перетворення України на аграрну державу-експортера;

□ частка експорту продукції металургійного сектору навпаки з 40,97% у 2005 р. зменшилася до 18,3% у 2020 р., що також є негативною тенденцією та свідчить про зменшення виробництва недорогоцінних металів та виробів з них;

□ частка імпорту високотехнологічної продукції збільшилася з 10,69% до 17,3%, що характеризує Україну як споживача, а не виробника;

□ імпорт продукції АПК збільшився з 7,42% до 12%.

Отже, можна зробити висновок, що результати дослідження експортно-імпоротної структури зовнішньої торгівлі підтверджують закріплення за Україною в першу чергу позицій імпортера на світовому ринку високотехнологічної продукції, адже зовнішня торгівля товарами характеризується низькою часткою високотехнологічних товарів у загальних обсягах експорту та значним від’ємним сальдо. Однак, дане положення не є статичним, а задля змін необхідно підвищити роль інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості та наукомісткі види економічної діяльності та збільшити державну підтримку освіти й науки.

Література

1. Погоріла К. В., Воронцова А. С. Роль міжнародної торгівлі в економічному розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/76-2.pdf>.

2. Алавердян Л. М., Романенко О. В. Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу.

URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2019/55.pdf

3. Войчак М. А. Глобальний імператив розвитку високотехнологічного промислового експорту: автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.02 / Київ. нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2017. 22 с.

4. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2021_u.html.

**Шемаєва Л.Г.,
д.е.н., проф.
Дешко А.Л.**

**Національний інститут стратегічних досліджень,
м. Київ, Україна**

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО ТЕРОРИЗМУ

У даний час проблеми тероризму турбують політиків, соціологів, правознавців та правоохоронців, науковців і практиків, з точки зору організації протидії і вилучення цього небезпечного явища з суспільного життя. Відповідно до вимог статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»: тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1]. Сьогодні, тероризм необхідно розглядати як узагальнюючий термін, що включає в себе такі терористичні дії як політичний, економічний та

інформаційний тероризм. На думку американського історика Дж. Хардмана, який здійснював опис термінології тероризму, «знищення власності і обладнання, спустошення земель може в особливих випадках розглядатися як додаткова форма терористичної діяльності, представляючи собою різновид аграрного або економічного тероризму як доповнення до загальної програми політичного тероризму» [2].

Ефективне виконання завдання боротьби з тероризмом у сучасній складній безпековій ситуації України, що характеризується появою новітніх викликів і загроз гібридного типу, може гальмуватися внаслідок існування невирішених питань щодо нормативно-правового врегулювання визначення поняття та ознак економічного тероризму як особливої форми/виду терористичної діяльності, а також встановлення кримінальної відповідальності за нього.

Ідеологія даного виду тероризму заснована на деструктивних факторах, оскільки здатна до руйнівного впливу на економічні зв'язки, бізнес-інтереси, інвестиційну політику держави, завдаючи шкоди розвитку малого і середнього бізнесу.

Існуючі теоретичні підходи до визначення терміну «економічний тероризм» [3, 4] відображають окремі сторони цього суспільно-небезпечного явища та частково «пересікаються» із вже існуючими окремими термінами та діями, які стосуються, наприклад, економічного/промислового шпигунства, «економічних воєн», і які можуть мати наслідком як погіршення економічного чи фінансового стану окремого суб'єкта господарювання, так і втрати позицій держави на міжнародних ринках чи «занепад» окремих галузей.

У загальному вигляді під економічним тероризмом можна вважати різні дискримінаційні економічні дії, що мають на меті здійснення впливу на економічних конкурентів, соціальні групи і верстви населення, а також цілі держави і їх лідерів заради досягнення конкретних економічних вигадів або, ширше,

проведеної ними політики, що зводиться до здійснення необхідних дій або прийняття потрібних рішень.

У сучасних умовах у економічного тероризму прагматичний характер, і його реалізація здійснюється на декількох рівнях:

- на елементарному рівні, де відбувається конкурентна боротьба між зацікавленими корпораціями. Мета - доведення супротивної сторони до банкрутства. Реалізація здійснюється за допомогою створення економічних бар'єрів, погіршення інвестиційного клімату, залякування представників малого та середнього бізнесу;

- на складному рівні, де відбувається тиск на політико-економічне середовище держави за допомогою економічної блокади, економічних санкцій, введення ембарго і заборон на ввезення або вивезення певних видів товарів і високих технологій.

Терористичні акти економічної спрямованості можуть чинити негативний вплив на певні сфери економіки держави в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективах і приносити два види збитку - прямий і каскадний.

Прямий вид збитку пов'язаний з руйнуванням або виведенням з економічного обороту невеликого обсягу матеріальних засобів і цінностей, що супроводжуються дестабілізацією окремих галузей економіки (наприклад, туристичної), руйнуванням певної інфраструктури (наприклад, транспортної), залякуванням конкретних представників бізнесу. Каскадний вид збитку пов'язаний з деструктивною зміною ключових сфер і систем економіки, зниженням підприємницької активності населення, відтоком капіталу з провідних економічних сфер.

В обох випадках руйнуються важливі компоненти, задіяні у виробничій та споживчій сферах: а) людські ресурси (які включають виробників і споживачів); б) накопичений капітал (бюджет держави, банківська сфера, виробнича, фінансова, транспортна системи, торгівля, страхова система); в) природний

капітал (екологічне середовище, мінеральні і водні ресурси, тваринний світ).

Даний вид тероризму реалізується відкритими терористичними актами, безпосередньо пов'язаними з нанесенням шкоди у формі вибухів, вбивств та інших насильницьких дій, внаслідок дії яких руйнується інфраструктура, погіршується інвестиційний клімат, тощо.

Прихована форма економічного тероризму іноді має виражений антидержавний характер і спрямована на підрив його економічного базису, в результаті чого це призводить до руйнування політичної надбудови.

У підсумку можна констатувати, що деструктивний вплив ідеології економічного тероризму в сучасних умовах набуває особливої актуальності.

Боротьба з ідеологією економічного тероризму повинна враховувати зміни, що відбуваються в сфері соціального буття, безпосередньо пов'язаного з процесами світової глобалізації та інтеграції економік в єдиний світовий простір. Найближчим часом в Україні має бути сформовано структуру/систему протидії ідеології економічного тероризму всіма доступними методами і засобами, починаючи з обмеження наповнення інтернет-простору відповідними ідеологічними терористичними концептами і закінчуючи мережевий інформаційною війною як мірою контртерористичної діяльності.

Боротьба з тероризмом входить до переліку завдань, виконання яких покладається на Службу безпеки України відповідно до статті 3 законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України» (реєстраційний номер 3196-Д), внесеного 26 жовтня 2020 року до Верховної Ради України.

У разі прийняття рішення про необхідність законодавчого закріплення терміну «економічний тероризм» та встановлення

кримінальної відповідальності за нього, доцільно було б чітко визначитися щодо:

1) розуміння «економічного тероризму» як складової тероризму, визначення якого вже існує, чи тлумачення його як самостійного елементу;

2) «кінцевого результату» такого діяння: це лише застосування насильства, як визначено Законом України «Про боротьбу з тероризмом», чи це й погіршення фінансового стану суб'єкта господарювання (спаду в окремій галузі економіки) в цілому, яке, наприклад, призводитиме до звільнення працівників, втрати позицій держави на світових ринках тощо. У другому випадку необхідним буде розширення тлумачення самого терміну «тероризм»;

3) суб'єкта «економічного тероризму»: це конкретна фізична особа/група осіб, яка/які вчиняє/ють акт економічного тероризму, для задоволення певних власних корисливих цілей, чи в інтересах іншого суб'єкта (фізичної особи, суб'єкта господарювання, іншої держави). Варто врахувати, що певні діяння, які можуть мати прояви економічного тероризму, можуть бути і усвідомленою, у тому числі законодавчо закріпленою, політикою однієї держави для послаблення економічних позицій іншої держави (яка здійснюється, через, наприклад, встановлення мит, обмеження чи навпаки, стимулювання, окремих експортно-імпортних операцій);

4) встановлення типу самого процесу «економічного тероризму». Наприклад, економічний тероризм може здійснюватися шляхом промислового шпигунства, шпигунства, розголошення комерційної чи банківської таємниці, відповідальність за які вже існує;

5) необхідності чіткого розмежування явищ «економічного тероризму» та фінансування тероризму в цілому (що вже законодавчо врегульовано);

6) внесення до переліку різновидів економічного тероризму корупції у всіх рівнях влади та митних та правоохоронних

органах. Характеризуючи рішення РНБОУ щодо введення санкцій проти осіб, причетних до контрабанди [5], Президент України Володимир Зеленський зазначив, що через контрабанду держскарбниці недоотримує 300 млрд гривень щорічно та підкреслив, що «це економічний тероризм проти України» [6].

Література

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 19 березня 2003 р. (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

2. Hardman J.B.S. (1979). Terrorism: A Summing Up in the 1930s // The Terrorism Reader: A Historical Anthology. Ed. by Walter Laqueur. London, 1979. P. 223-229.

3. Freeman, Kevin D. (2012). Secret weapon: how economic terrorism brought down the U.S. stock market and why it can happen again. Blackstone Audio, Inc. ISBN 9781455161058. OCLC 1035047214. Процитовано 2021-04-22.

4. Духов В.Є., Тимченко І.Є. Економічний терор як явище сучасного господарського життя суспільства/В.Є. Духов, І.Є. Тимченко// Наукові записки ХЕПУ, № 1 (4), жовтень 2006 р. С. 89-97.

5. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 квітня 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), введене в дію Указом Президента України від 21 квітня 2021 року №169/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1692021-38729>.

6. Звернення Президента Володимира Зеленського від 2 квітня 2021 року щодо рішень РНБОУ, ситуації на Донбасі та підтримки України з боку США. URL: <https://www.president.gov.ua/ru/news/zvernennya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-shodo-rishen-rnb-67761>.

Щербанюк А. К.
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Міжнародний бізнес розвивається під тиском як прямого, так і опосередкованого впливу навколишнього середовища. Наприклад, процес глобалізації починаючи з 1960-х років значно поліпшив перебіг процесів розквіту міжнародної діяльності. Завдяки лібералізації транскордонних переміщень капіталу, товарів та послуг сталося багаторазове збільшення інтернаціональних грошових потоків, формування єдиного інформаційного простору. Проте, глобалізація здійснила негативний вплив також. Приводом для негативних наслідків стало те, що діяльність суб'єктів бізнесу тісно пов'язана з інтересами держав їх походження. Транснаціональні корпорації (ТНК), завдяки глобалізації, посилюють позиції держави, в якій знаходиться їх центральний офіс на території інших країн, створюючи там осередки своєї власності у вигляді філій та дочірніх підприємств, чим змушують країни що розвиваються і країни з перехідною економікою поступатися їм частиною ринку через відсутність у них необхідних коштів, непідготовленість національних економічних, адміністративних і правових систем.

Найбільшим негативним проявом глобалізації для сьогодення стало стрімке розповсюдження нового коронавірусу SARS-CoV-2 (збудник COVID-19). Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила пандемію в березні 2020 року, а це означає, що хвороба поширилася по всьому світу [2]. Саме завдяки щільним зв'язкам між країнами вірус потрапив у всі населені куточки планети. Ефект пандемії відчули на всіх рівнях: приватні особи, підприємства, країни та наднаціональні компанії, що повинні

тепер боротися з цією новою реальністю та руйнівними наслідками COVID-19.

Наслідки пандемії найбільш критичні для ТНК зайнятих у сферах туризму, роздрібної торгівлі та громадського харчування. Наприклад, найбільша міжнародна мережа кафе швидкого обслуговування Starbucks Corporation втратила близько \$ 915 млн за період 2019-2020 рр. В останньому звітному кварталі виторг Starbucks скоротився на 38%. Збиток досяг \$ 0,46 на акцію, у той час як роком раніше компанія повідомляла про прибуток \$ 0,78 на акцію. При цьому, середній розмір чека зріс на 25%, тобто основні втрати пов'язані саме з падінням трафіку [4].

За даними звіту Світового банку про вплив COVID-19 80% ТНК зазнали втрат прибутку у 2020 році через причини напряду пов'язані з пандемією. Раптове припинення масштабних обсягів діяльності спричинило втрату доходів та майже повне сповільнення темпів виробництва [1]. Центр економіки та бізнес-досліджень (CEBR) оголосив, що Великобританія втратила 31% щоденного економічного приросту. Це змушує вчених припускати, що деякі підприємства не виживуть або ніколи не досягнуть результатів, які у них були перед початком COVID-19.

Кожна компанія стикнулася з необхідністю діяти окремо та розв'язувати проблеми на місцевому рівні. Механізми міжнародного бізнесу видозмінилися у відповідь на все більш децентралізовані дії світової спільноти. У всіх організаціях, галузях і географічних регіонах з'являються нові вакансії та соціальний контракт. Таким чином, підприємства почали окремо нарощувати технологічне оснащення, цифровізувати та автоматизувати ланцюг постачання. Віддалене управління дозволило скоротити витрати на утримання офісу та відмовитися від ділових поїздок на користь онлайн-зустрічей для скорочення загальних втрат. Зі збільшенням використання контингенту фрілансерів, зростання роботехніки і розумних електронних пристроїв, робоча сила корпорацій змінюється радикально і

швидко. Такі нововведення можуть викликати подальший перехід до гіг-економіки (економіки короткострокових контрактів і фрілансерів).

Вчений Е. Дональд вважає, що шанси на виживання вище в інтернаціональних компаній з однаково високими показниками корпоративної етики, прибутку та емпатії до потреб персоналу [3]. Очевидно, що міжнародний бізнес повинен більше інвестувати у свої команди, наймати та навчати працівників, оскільки цього вимагають високі вимоги пандемічного суспільства. Загострена увага на продуктивності: продуктивність і її зворотний бік — залученість, представляється по-новому з урахуванням нових можливостей трудових ресурсів і автоматизації. Задоволений співробітник — найбільший скарб сучасної компанії. Важливо знайти баланс між людським і штучним інтелектом для вдалого розвитку у майбутньому та подолання проблем сучасності.

Література

1. Конференція об'єднаних націй з торгівлі та розвитку. The Covid-19 Shock to Developing Countries: Towards a “whatever it takes” programme for the two-thirds of the world’s population being left behind. URL: [The Covid-19 Shock to Developing Countries: Towards a “whatever it takes” programme for the two-thirds of the world’s population being left behind \(unctad.org\)](https://unctad.org) (дата звернення: 28.04.2021).

2. Райан М. Хронологія дій ВООЗ по боротьбі з COVID-19 URL: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline> (дата звернення: 28.04.2021).

3. Donald W. E. Viewpoint: COVID-19 and the future of careers. New Jersey: Ronin Institute. URL: https://www.researchgate.net/publication/344105082_Social_mobility_and_graduate_employment_outcomes_Risks_and_opportunities_of_the_COVID-19_pandemic (дата звернення: 28.04.2021).

4. Klein D. COVID-19 Has Cost Starbucks \$915 Million So Far. QSR. 2020. URL: <https://www.qsrmagazine.com/finance/covid-19-has-cost-starbucks-915-million-so-far> (дата звернення: 28.04.2021).

Наукове видання

Матеріали

**Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
ГЛОБАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА АСИМЕТРИЧНІСТЬ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ
НЕСТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
12 травня 2021 р.**

**Підписано до друку 07.06.2021. Формат 60x84/16
Умовно. друк. арк. 9. Наклад 50 прим.**

Друк ТОВ «Поліграф-Сервіс»,
вул. Садова 88А, м. Кропивницький, 25009